

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 41.

Onsdagen den 28 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes två till kammaren ankomna protokoll, så lydande:

År 1924 den 28 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken efter herrar V. L. Moll och E. A. Nilson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige:

herr Moll, Victor Ludvig, bankdirektör. med 41 röster,
» Nilson, Erik Agabus, ledamot av riksdagens andra kam-
mare » 41 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1925 försiggått:

herr Olauson, Knut Arvid, bankokommissarie med 38 röster,
greve von Rosen, Gustaf Fredrik, bruksägare » 37 » ,
herr Kristensson, Emil, folkskollärare, ledamot av riksdagens
andra kammare » 36 » .

S. H. Kvarnzelius.

Arvid Lindman.

And. Pers.

Bernh. Eriksson.

År 1924 den 28 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksgäldskontoret efter herrar H. S. Tamm och C. G. Ekman, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige:

herr Tamm, Henric, Sebastian, verkställande direktör i Sveriges
allmänna hypoteksbank med 41 röster,
» Ekman, Carl Gustaf, f. d. redaktör, ledamot av riksdag-
gens första kammare » 39 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1925 försiggått:

herr Strömberg, Otto Mauritz, bruksägare med 39 röster,
» Bäckström, Helge Mattias, f. d. professor » 38 » ,
» Hallin, Erik Adolf, kabinettskammarherre, ledamot av
riksdagens första kammare » 37 » .

S. H. Kvarnzelius.

Arvid Lindman.

And. Pers.

Bernh. Eriksson.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen, dels ock till de paragrafer, som därom borde intagas i riksdagsbeslutet.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 9 A, till Konungen i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar samt i ämnet väckta motioner.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 30.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 48, med förslag till förordning om särskild skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juni 1924.

*Ang.
skatt å bensin.*

I detta memorial hade utskottet, med begagnande av den utskottet jämlikt § 40 riksdagsordningen tillkommande befogenhet att väcka förslag i bevillningsfrågor, hemställt, att riksdagen måtte antaga i memorialet infört förslag till förordning om särskild skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juni 1924.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman! Detta förslag innebär, som kammaren finner, att en skatt även å inneliggande lager av bensin skall uttagas. När riksdagen för några veckor sedan beslöt en skatt på bensin, bestämdes det, att förordningen härom skulle träda i kraft den 1 juni. Man utgick därvid från att några särskilda lager icke under denna tid skulle inkomma i landet. Sedan har det emellertid visat sig efter undersökningar, att stora mängder bensin under den sista månaden importerats till landet. För att därför undvika, att dessa mängder bensin gå beskattningsfria, och för att icke det underhåll till vägarna, som bensinskatten skall giva, skall göras illusoriskt, har bevillningsutskottet, som vi finna, enhälligt beslutit en efterbeskattning enligt samma mönster som den gången, riksdagen beslöt efterbeskattning på kaffe.

Då frågan är av brådskande natur, hemställer jag för min del om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 220, till Konungen angående särskild skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juni 1924.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att även andra kammaren bifölle vad bevillningsutskottet hemställt i sitt memorial nr 48.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att träffa förlikning i tvister med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag m. fl.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 95, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående framlagt sammanjämningsförslag i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under

punkterna 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfälligt löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken.

Punkten 1.

Sedan kamrarna fattat olika beslut rörande statsutskottets i utlåtande nr 34 punkten 2 gjorda hemställan, hade utskottet i memorial nr 62 framlagt förslag till sammanjämkning av dessa beslut.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren avslagit utskottets i sådant avseende gjorda hemställan, varemot andra kammaren bifallit samma hemställan.

I den nu ifrågavarande punkten hade utskottet under uttalande att de stridiga beslut, vari kamrarna tidigare i detta ärende stannat, alltså icke blivit sammanjämkade och att frågan om en av första kammaren i ämnet beslutad skrivelse härigenom förfallit samt med åberopande av § 65 riksdagsordningen framlagt förslag till voteringsproposition för ärendets avgörande i övrigt medelst gemensam omröstning.

Reservation hade anmälts av herrar C. J. G. Swartz, H. F. Lamm, E. A. Hallin, J. Jeansson och K. E. Andersson i Eliantorp.

Herr förste vice talmannen: I anledning av den reservation, som är fogad till detta memorial, ber jag få säga några förklarande ord. Vi reserverar ha icke kunnat dela den uppfattning, som gjort sig gällande med avseende på detta memorial. Som kammaren torde erinra sig, var första kammarens beslut avfattat i två punkter, dels om ett anslag av 480,000 kronor, dels om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t tacktes låta verkställa utredning i vissa uti den av herr S. H. Kvarnzelius m. fl. vid punkten 2 av utskottets utlåtande nr 34 fogade reservationen angivna hänseenden samt för 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill denna utredning måtte kunna giva anledning.

När memorialet kom från avdelningen, voro bägge kamrarnas beslut ställda mot varandra, men i statsutskottet gjorde sig den meningen gällande, att det icke var det *ovillkorliga* sammanhang mellan de bägge punkterna, att man kunde uppställa punkten b) d. v. s. skrivelseförslaget i voteringspropositionen, utan det urgerades, att det skulle vara riktigt och praxis att endast taga med själva anslagsfrågan. Vi reserverar hade den uppfattningen, att skrivelsen, även om den icke var gjord villkorlig, likväl i realiteten hängde tillsammans med det beslut, som var fattat av första kammaren. Vi stannade i alla fall i minoritet, och man kan ju rättvisligen säga, att det kan urgeras både i den ena och den andra riktningen. Därför hade vi intet annat att göra än finna oss i detta beslut och bara genom en reservation antyda, att vi icke delade majoritetens uppfattning. Emellertid ligger saken nu på det sättet, att efter vad vi erfarit — något som jag förmodar, att även ecklesiastikministern kan bestyrka — utredningen redan är satt i gång, och därför har ju första kammaren i realiteten vunnit vad den velat vinna med sitt skrivelseförslag.

Under sådana förhållanden skall jag endast yrka bifall till memorialet.

Herr statsrådet Clason: Med anledning av vad förste vice talmannen nyss yttrade, vill jag endast förklara, att utredningen ju pågår, och att jag redan under debatten i andra kammaren den 9 april bestämt försäkrade, att denna utredning skulle göras så ingående och noggrann som möjligt. Jag upprepar

*Ang.
gemensam
omröstning
i fråga om
lönetillägg åt
vissa
lärarinnor.*

Ang.
gemensam
omröstning
i fråga om
lönstillägg åt
vissa
lärarinnor.
(Forts.)

denna försäkran, och den innebär naturligtvis, att alla de moment, rörande vilka i denna fråga föregående långvariga diskussioner rört sig, såvitt på mig ankommer, skola bliva fullständigt undersökta och utredda.

Herr Olsson, Oscar: Endast ett par ord med anledning av att man i debatten om sammanjämningsförslaget insinuerat, att majoriteten i statsutskottet skulle på något slags illasinnat vis ha velat utnyttja situationen, då detta andra moment i första kammarens beslut icke togs med i förslaget till den gemensamma voteringspropositionen. Jag vill uttryckligen framhålla, att så icke är förhållandet. Visserligen har jag personligen önskat och strävat efter att finna en utväg för att få med denna andra del av första kammarens beslut i den gemensamma voteringspropositionen. Jag gick så långt, att jag frågade i utskottet, om det fanns någon, som kunde uppvisa, att det vare sig i klämman eller i motiveringen på något ställe hade framhållits som ett villkor för anslagets beviljande, att skrivelsen skulle komma med. I så fall skulle jag utan vidare gå med på första kammarens ståndpunkt i fråga om formuleringen av voteringspropositionen. Detta var emellertid omöjligt för de medlemmar av statsutskottet, som ville ha första kammarens förslag i sin helhet uppställt mot andra kammarens beslut. På grund därav och då således saken var formellt fullkomligt klar, måste jag, eftersom grundlagen skall tolkas efter ordalydelsen, ställa mig på den rent formella ståndpunkten, vilket jag visst icke var glad åt.

Jag har intet annat yrkande att göra än det som förste vice talmannen gjorde.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes den i förevarande punkt föreslagna voteringspropositionen.

Punkten 2.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr talmannen yttrade: Jag vill tillåta mig att ett ögonblick avbryta föredragningen för att lämna kammaren ett meddelande, som jag icke ansett mig böra göra, förrän kammaren tämligen mangrant samlats. Nästa lördag, den 31 maj, komma voteringar enligt 69 § regeringsformen och 65 § riksdagsordningen att äga rum. Enligt överenskommelse med andra kammarens talman vill jag här till lägga, att kammarens ledamöter icke få tro, att detta är årets sista gemensamma voteringar.

Föredrogos ånyo statsutskottets memorial:

nr 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till statsbanan Hällnäs—Stensele; och

nr 97, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anslag till statistiska centralbyrån och dess verksamhet under budgetåret 1924—1925 m. m.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 98, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

*Ang. tvångs-
uppföstran av
minderåriga
förbrytare.*

Genom en den 29 februari 1924 dagtecknad proposition, nr 67, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen;
- 2) lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen den 27 juni 1902 (nr 72 s. 3) angående verkställighet av domstols förordnande om tvångsuppföstran;
- 3) lag innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga;
- 4) lag om ändrad lydelse av 25 § i lagen den 28 juni 1918 (nr 531) angående villkorlig straffdom;
- 5) lag om ändrad lydelse av 1, 3 och 4 §§ i lagen den 2 juni 1922 (nr 214) om tiden för företagande av rannsaking med häktad;
- 6) lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen den 17 oktober 1900 (nr 82 s. 1) om straffregister; samt
- 7) lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom första kammaren av herrar *Sandegård* och *Pauli* samt fröken *Hesselgren* väckt motion, nr 259.

I denna motion hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 5 kap. 3 § strafflagen, att domstol erhöle befogenhet att, där någon, som fyllt femton men ej aderton år, blivit övertygad om begånget brott, och där den brottsliges sinnesbeskaffenhet och omgivning samt graden av hans förståndsutveckling prövades sådant föranleda, förordna, att han skulle, i stället för att ådömas straff, insättas i allmän uppföstringsanstalt, samt att vederbörande utskott måtte, under förutsättning av bifall till denna hemställan, utarbeta förslag till lydelse av ifrågavarande paragraf och föreslå de övriga ändringar i gällande lag, som kunde bli nödvändiga.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

- A) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas,
- B) att motionen I: 259 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Alfred Petrén*, fröken *Hesselgren* samt herrar *Franzén*, *Magnusson* i Kalmar, *Hage*, *Svensson* i Skönsberg och *Molander*, vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort tillstyrka viss ändrad avfattning av de i propositionen under 1—3 upptagna lagförslagen.

Herr Petrén, Alfred: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom framgår av föreliggande utskottsbetänkande, tillstyrker utskottet det i propositionen framlagda förslaget till höjning av den straffgräns, inom vilken domstolarna skola äga att förordna om insättande i allmän uppföstringsanstalt, medan det till utskottsbetänkandet är fogad en reservation av undertecknad jämte några andra av utskottets ledamöter, däri yrkas, att domstolarnas befogenhet att förordna om insättande i allmän uppföstringsanstalt icke måtte bli begränsad av visst ådömt straffmått. Naturligtvis instämmer jag till fullo med utskottet därutinnan, att Kungl. Maj:ts förslag innebär ett betydande framsteg. Jag är nämligen över-

Ang. tvångs-
uppfostran av
minderåriga
förbrytare.
(Forts.)

tygad om, att den av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet tillstyrkta utvidgningen av tillämpningsområdet för tvångsuppfostran kommer att bli ett värdefullt vapen vid bekämpandet av brottsligheten. Detta bör vara tydligt, när man vet, att flertalet av de ungdomar, som för begånget brott hållas i fängelse, återfalla i brott, medan av de minderåriga lagöverträdarna, som hänvisas till allmän uppfostringsanstalt, cirka 70 procent, enligt vad statistiken utvisar, bliva ordentliga och nyttiga samhällsmedlemmar. Med sådana fakta för ögonen kunna reservanterna icke finna annat än att det enda riktiga vore att giva domstolarna befogenhet att i varje fall, där skyddsuppfostran prövats vara den lämpligaste behandlingsmetoden, förordna om insättande i allmän uppfostringsanstalt, oberoende av vad straff det begångna brottet enligt strafflagen betingar. Av straffets storlek i och för sig kan man nämligen icke bilda sig något bestämt omdöme om den lämpligaste behandlingen i det enskilda fallet. Sålunda kan ju det förhållandet, huruvida ett brott blir fullbordat eller på grund av omständigheter, som äro oberoende av gärningsmannen, ej blir fullbordat, icke har någon som helst betydelse för bedömandet av frågan, om fängelsestraff eller tvångsuppfostran är den lämpligaste behandlingen. Enligt Kungl. Maj:ts förslag torde väl emellertid ett fullbordat sedlighetsbrott mot en minderårig flicka, en flicka under tolv år, utesluta möjligheten att använda tvångsuppfostran, ett ofullbordat sådant icke. En dylik ojämnhet i behandlingen av minderåriga lagöverträdare synes enligt min mening alldeles irrationell.

I den med anledning av propositionen väckta motionen har nu framställts det än längre gående yrkandet, att något straff överhuvud icke skulle utmätas vid förordnande om insättande i allmän uppfostringsanstalt. Denna uppfattning delas i själva verket av dem som äga praktisk kännedom om detta uppfostringsarbete. Såväl skolöverstyrelsen, som till sitt förfogande har på området sakkunnig person, som styrelsen för statens uppfostringsanstalt på Bona ha nämligen i sina yttranden, vilka avgivits över det sakkunnigbetänkande, som legat till grund för den kungl. propositionen, bestämt uttalat sig mot den nuvarande ordningen med utmätande av straff och därpå följande förordnande om insättande i allmän uppfostringsanstalt. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att detta förfarande varit förenat med olägenheter i själva uppfostringsarbetet, i det att både eleverna själva och ofta även deras anhöriga finna det orättvist, att vistelsen å uppfostringsanstalten i allmänhet skall bli vida längre än strafftiden. Utskottet medger också, att ur principiell synpunkt åtskilligt synes tala för att förordnande om insättande i allmän uppfostringsanstalt skulle ske utan föregående ådömande av straff, men utskottet anser i likhet med departementschefen, att någon ändring i nuvarande förfaringsätt icke bör ske vid den nu ifrågavarande partiella reformen, utan att det bör anstå med prövningen av det i motionen väckta spörsmålet, tills frågan om ungdomsbrottsligheten blir i en vidare omfattning upptagen till behandling. Härtill lägger emellertid utskottet följande uttalande: »De synpunkter, som tala för att låta brottslingar under aderton år, oberoende av det ådömda straffets storlek, intagas i uppfostringsanstalt, torde icke kunna med samma styrka göras gällande beträffande brottslingar i åldern upp emot tjuguet år.»

I anledning av detta utskottets uttalande kan jag icke underlåta att erinra om att enligt de sakkunnigas förslag skulle brottslingar mellan 18 och 21 år i allmänhet icke intagas i de uppfostringsanstalter, som äro avsedda för lagöverträdare i åldern 15—18 år, utan för de äldre grupperna skulle anordnas särskilda s. k. allmänna förbättringsanstalter. När man nu betänker, att de i dessa förbättringsanstalter intagna tillhöra äldre åldersgrupper, och vidare att, när en villkorlig utskrivning misslyckats, man eventuellt skulle kunna behålla en person här ända intill 26 års ålder, torde det vara uppenbart, att dessa förbättringsanstalter icke kunna få samma öppna karaktär som statens uppfostringsanstalt

å Bona, utan att det i själva verket kommer att bli ett mellanting mellan uppfostringsförfarande och ett mera individualiserat strafförfarande. Insättandet i förbättringsanstalt torde med andra ord komma att te sig som ett obestämt straff under humanare straffverkställighetsform. I all synnerhet torde det komma att te sig som ett straff i den allmänna opinionen, därest, såsom det eventuellt är föreslaget, vissa fängelser skulle apteras för ändamålet och omändras till förbättringsanstalter.

Jag har ej kunnat underlåta att göra denna randanmärkning till utskottsutlåtandet, på samma gång som jag uttalar den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid det förestående utarbetandet av förslag till definitiv lag på området ville taga under förnyad omprövning en förändring därhän, att insättande i uppfostningsanstalt eller förbättringsanstalt skulle kunna ske utan att straff utmätas, ty jag är övertygad om, att Kungl. Maj:t skall kunna övervinna de lagtekniska svårigheter, som närmare utvecklats i den kungl. propositionen. Då emellertid dessa lagtekniska svårigheter i denna stund ännu icke äro lösta, är jag, ehuru jag principiellt ansluter mig till den uppfattning, som gjort sig gällande i motionen, nu förhindrad att yrka bifall till densamma.

Jag får därför inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Ekeberg**: Herr greve och talman, mina herrar! Vid bedömandet av nu föreliggande proposition bör man fasthålla, att den icke på något sätt framträtt med anspråk på att vara en slutgiltig lösning av den aktuella frågan om minderåriga förbrytares behandling. Syftet har varit det snävt begränsade att utbryta vissa punkter, som äro mogna för omedelbar lösning; att framföra frågan i hela dess vidd redan i år var uteslutet redan av ekonomiska skäl. Såsom vi nu emellertid hörde av den siste ärade talarens yttrande, vilja vissa reservanter i utskottet på en mycket viktig punkt gå längre. Medan det enligt förslaget är på det viset, att endast ådömt straffarbete till en viss gräns, till en längd av högst två år, kan transformeras i tvångsuppfostran, skulle enligt reservanternas mening en dylik transformering kunna ske utan någon som helst straffgräns, utan hänsyn till hur strängt straff som ådömts och utan hänsyn till huru grovt brott som blivit begånget. Mot den ståndpunkten möta enligt min mening stora betänkligheter, och ehuru väl jag fullt uppskattar de motiv, som ligga bakom reservanternas yrkande, skulle jag mycket beklaga, om reservationen vunne kammarens anslutning.

Det är en regel, som gäller i allt reformarbete och icke minst på kriminalpolitikens område, att lagstiftaren måste ha kontakt med den rådande folkåskådningen. Det är icke klokt och icke gagneligt, om lagstiftaren går så hastigt fram, att det så att säga uppstår ett vakuum mellan lagens ståndpunkt och den allmänna åskådningen. Och det skulle jag frukta för, om reservanterna finge sin vilja fram. Det skulle då uppstå åtskilliga situationer, som den allmänna meningen skulle ha svårt att förstå. Jag skall belysa detta med ett par exempel.

Här ha vi t. ex. två unga medbrottslingar, den ene något över 18 år, den andre strax under 18 år, som tillsammans begått ett mycket grovt brott. Den som är något över 18 år kan icke enligt lagen dömas till annat än livstids straffarbete, medan den, som är något under 18 år, enligt reservanternas mening skall kunna slippa undan med en tids internering på Bona.

Ett annat exempel visar kanske än tydligare vad jag menar. Det är två unga brottslingar, som bägge två äro under 18 år. Den ene av dem är vanartad och passar sålunda för Bona. Den andre är tillfällighetsförbrytare och passar icke för Bona. Vad skulle bli följden enligt reservanternas förslag? Jo, såvitt jag förstår, att tillfällighetsförbrytaren, som icke passar för Bona, skulle drabbas av lagens hela stränghet och kanske få många års straffarbete, me-

*Ang. tvångsuppfostran av minderåriga förbrytare.
(Forts.)*

*Ang. tvångs-
uppfostran av
minderåriga
förbrytare.
(Forts.)*

dan den andre åter finge sona sitt brott med någon tids tvångsuppfostran. Det synes mig i själva verket, som om reservanterna på detta sätt kommit i strid med det yrkande, som återfinnes i motionen. Motionärerna ville undvika att utsätta någon straffgräns alls, för att Bonapojkarna icke skulle få anledning att reflektera över hur långt eller kort straff de haft att utstå, ifall de kommit i fängelse. Men enligt reservationen skall straff i varje fall utmätas, och då får tillfällighetsförbrytaren, som blivit insatt i fängelse på flera år, all anledning att fråga sig, varför den andre pojken, hans medbrottssling, därför att han var vanartad och i behov av uppfostran, fått komma in på Bona för mycket kortade tid. Man lägger sålunda en ny olägenhet till den, som motionärerna ville undanröja.

Jag tror icke heller, att man helt och hållet får bagatellisera de allmänpreventiva synpunkterna härvidlag. Det spelar en ganska stor roll, ifall lagen säger att, hur svårt ett brott än är som blivit begånget av en ung man under 18 års ålder, det likväl icke är värre, än att påföljden kan stanna vid tvångsuppfostran.

Reservanterna åberopa såsom stöd för sin ståndpunkt, att det här gäller ett mycket begränsat antal fall. För en tid av 4 år, från och med 1918 till och med 1921, inträffade icke mera än elva fall, i vilka den av reservanterna föreslagna regeln hade kunnat vinna tillämpning, sålunda i genomsnitt mindre än tre fall om året. Det förefaller mig som om den siffran snarare skulle föranleda en slutsats motsatt den, till vilken reservanterna kommit: just därför, att det här gäller så få fall, vore det lämpligare att, om någon rättelse i de enskilda fallen finnes påkallad, denna rättelse vidtages nådevägen. Det är också genom ett ganska färskt prejudikat fastslaget, att Konungen i nådeväg kan transformera ett ådömt straff till tvångsuppfostran. Om man väljer den utvägen och i stället bygger på benådning, så bevarar man lagens allmänpreventiva verkan och kommer icke i strid med den allmänna folkmeningen, ty det är en gammal och känd sak, att Konungen genom nåd kan släppa efter på ett straff. Men en regel av den innebörd, att domstolarna kunna skicka den ene till livstidsstraff på Långholmen och den andre för ett lika grovt brott till Bona för ett par års tvångsuppfostran, tror jag icke den allmänna folkmeningen komme att bli nöjd med.

Tvångsuppfostringsinstitutet är jämförelsevis nytt. Man har hittills gått steg för steg på detta område. Den straffgräns på två år, som är vald i propositionen, den är icke vald på måfå, utan för att man velat hålla sig i underkanten av den tid, som på Bona brukar åtgå för pojkarnas uppfostran. Uppfostringstiden är nämligen i genomsnitt dryga två år.

För mitt vidkommande delar jag reservanternas intresse för att frågan om ungdomsbrottsligheten skall snart nog bli upptagen till behandling i ett större sammanhang. Vid denna behandling kan man också få röra sig friare vid bestämmelsernas utformning än vad nu kan ske. Men jag tror icke, att man främjar frågans vidare utveckling genom ett bifall till reservationen. Utskottet har helt visst, enligt min uppfattning, rätt i sitt påstående, att tanken på tvångsuppfostringsbehandlings tillämpande även beträffande ungdom i åldern mellan 18 och 21 år, det stora önskemålet för reformsträvandena, blir svårare att realisera, sedan man lagfäst principen att tvångsuppfostran beträffande brottslingar under 18 år kan tillämpas oberoende av straffets storlek. Jag vågar därför göra en enträgen vädjan till reservanterna i själva sakens intresse att icke försöka få kammaren att taga ett steg, som skulle äventyra en stor och viktig frågas vidare behandling.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Då denna fråga behandlades i andra lagutskottet, voro utskottets medlemmar ense om, att den kungl. proposi-

tionen innebar ett beaktansvärt framsteg. Detta har också herr Peirén vitsordat, och det är mig en glädje att kunna säga, att det i allmänhet fanns mycket sympati för propositionen inom utskottet.

Det var endast beträffande en punkt meningarna voro delade, och det var just, då det var fråga om, huruvida ådömt straff skall få utbytas mot internering, d. v. s. tvångsuppfostran, även när det ådömda straffet är högre än två års straffarbete. För min del ber jag att i denna del få tillstyrka bifall till utskottets förslag. Jag har den förmånen nu att kunna i allt väsentligt få åberopa vad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anfört. För min del kan jag icke tänka mig annat, än att det skulle väcka en i hög grad pinsam uppmärksamhet och kännas för den allmänna rättskänslan sårande, ifall en ung brottsling, som vore dömd t. ex. till tio års straffarbete, skulle kunna få straffet utbytt emot någon tids internering på Bona. Det har icke heller förnekats, såvitt jag förstått, och är alldeles riktigt, vad herr statsrådet anförde, att det fallet skulle kunna inträffa, i händelse det var två unga förbrytare, som voro delaktiga i samma brott, men den ene vore i hög grad vanartad och den andre vore en tillfällighetsförbrytare, att den vanartade, alltså den svårare i brottsligt avseende av dem, skulle dömas till internering å Bona under en kortare tid, medan tillfällighetsförbrytaren skulle få avtjäna sitt straff i allmänt fängelse under en avsevärt längre tid. Det synes mig icke vara rätt att gå in på en lagstiftning, som kan leda till sådana konsekvenser.

Det har sagts, att man icke skall taga mycket hänsyn till det allmänna rättsmedvetandet i sådana fall utan huvudsakligen taga hänsyn till vad som är gagneligt för den brottslige själv. Men jag vill säga herrarna, att det enligt min övertygelse är av mycket stor vikt, att rättsskipningen i brottmål går i noga överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Det förekommer i andra länder icke så sällan, att personer, som ostridigt enligt lagen begått grova förbrytelser, ändå bliva frikända och slippa ifrån varje rättslig påföljd för sin gärning. Detta har hittills knappast förekommit i vårt land, och det anser jag vara en stor fördel. Där en sådan rättsskipning vinner hävd, ser man också, att den framkallat, att individerna taga rättsskipningen i egen hand, vilket föranleder sådana företeelser som lynchning och dylikt. Jag tror alltså, i likhet med herr statsrådet, att man icke får förbise de allmänpreventiva synpunkterna.

Därtill kommer också den individuellt preventiva synpunkten. Tyvärr kan det icke förnekas, att hos oss liksom i andra länder, om också här i mindre omfattning, det finns hem, där barnen fostras till förbrytare; det finns yrkesförbrytare och sådana, som fostra sina barn därtill. Dessa barn läras att kallblodigt resonera över straffpåföljder och att enligt strafflagen väga risken av sina gärningar. Men det är givet, att lagen icke kan ha någon vidare avskräckande verkan, om dessa barn veta, att de kunna komma ifrån ett grovt brott med ett lindrigt straff.

Det har nu också erinrats, att det är ett mycket ringa antal unga brottslingar, som det här gäller, och att man ju har särskilda fängelser för dessa. Man har till exempel ungdomsfängelset i Uppsala och det är, efter vad jag hört, inrättat på ett modernt och ändamålsenligt sätt. Det synes mig vara lämpligare att dessa unga förbrytare, som ådömts långvariga frihetsstraff, få avtjäna sina straff där än på Bona. Om det också är så, som det står i utskottsbetänkandet, att det i vissa fall kan anses vara riskabelt att sätta in ynglingar i pubertetsåren för sig i cell, så är det dock numera möjligt, genom lagen angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff att i dylika fall kunna få utbyta cellstraffet mot annat straff.

Slutligen tillkommer, vilket herr statsrådet även anfört, att efterprövning

Ang. tvångsuppfostran av minderåriga förbrytare.

(Forts.)

Ang. tvångs-
uppfostran av
minderåriga
förbrytare.

(Forts.)

i varje särskilt fall kan ske i nådeväg hos Kungl. Maj:t, så att längre tids straff än två år för gärning, begången av sådan ungdomsförbrytare, kan få utbytas mot tvångsuppfostran.

Såsom saken nu ligger, herr greve och talman, tror jag det vore klokast och försiktigast, ifall kammaren ginge den väg, som utskottet anvisat, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petré, Alfred: Herr talman! Fastän jag är övertygad om att kammaren kommer att göra herr statsrådet till viljes och bifalla utskottets hemställan, kan jag dock icke underlåta att i korthet replikera på vad som nu blivit anfört emot reservanternas ståndpunkt.

Här har liksom i utskottet framhållits, att det icke kan vara lämpligt att skicka en grov förbrytare, som begått mord eller annat brott, som medför många års straffarbete, till uppfostringsanstalt. Häremot vill jag invända, att lagen icke avser, att envar, som begått brott, skall skickas till uppfostringsanstalt, utan skall detta ju alltid bero på domarens diskretionära prövning. Och jag utgår ifrån, att en person, som begått mord, icke av någon domare skickas till uppfostringsanstalt, utan att han kommer att få avtjäna sitt straff. Jag tror icke heller att det förhåller sig så, som utskottets vice ordförande förmenade, att det finnes ynglingar, som kallt överväga, vilken risk de utsätta sig för när de begå brott. Jag tror, att detta uppfattningssätt är tämligen konstruerat. Se vi efter vad slags brott det här egentligen är fråga om, finna vi, att det är mest sedlighetsbrott. Av de 13 fall, i vilka under åren 1918—1921 minderåriga brottslingar dömdes till mer än 2 års straffarbete, var det i icke mindre än 10 fråga om sedlighetsbrott och i ett om våldtäktsbrott, som ju också kan räknas dit, fastän det i lagen går under en annan kategori, således icke mindre än 11 sedlighetsbrott — alltså brott, som hava ett intimt samband med driftlivet. Nu nämndes det, att det icke kan vara lämpligt att unga förbrytare få kortare tid på Bona i stället för en längre strafftid. Det är visserligen sant, att uppfostringstiden på Bona i medeltal endast är något över två år, men tiden varierar i de enskilda fallen. Det ligger i sakens natur, att, då det kommer en person till uppfostringsanstalten, som begått ett grövre brott, denne blir kvarhållen längre. Det har också förekommit, att ynglingar få vara där ända till 3 à 4 år, och då kanske vi där komma upp i lika lång tid för denne yngling som den strafftid han skulle få för ett grövre sedlighetsbrott. Denna invändning har således icke så stor betydelse. Erfarenheten har också visat, att det förekommer fall, där en ungdomlig sedlighetsförbrytare blivit dömd till mera än två års straffarbete och där domstolen enhälligt, häradsbördingen och samtliga nämndemän, haft den uppfattningen, att det vore oriktigt, att ynglingen eller låt mig säga barnet — ty man kan ju kalla en femtonåring för ett barn, och flera av dessa sedlighetsförbrytare ha varit femtonåringar — skulle sättas i fängelse och därför ingavs en nådeansökan med begäran om den dömdes insättande i uppfostringsanstalt. Jag har beträffande detta fall, som är omnämnt i motionen, hört mig för på Bona och fått den upplysningen, att ynglingen i fråga icke blev intagen därstädes. Nådeansökningen i fråga synes sålunda icke hava föranlett någon åtgärd. Det är för övrigt klart, att nådevägen icke kan användas annat än i extrema fall, och den ordningen är därför mera rationell, att domaren får i varje fall pröva, om insättande i allmän uppfostringsanstalt är att föredraga framför straff.

Fördelen med att en yngling, som dömts till längre tids straffarbete, insättes på uppfostringsanstalt i stället för att få avtjäna fängelsestraff är, bl. a., icke endast den, att han uppfostringsanstalten har flera yrken att välja på för sin utbildning, utan även den eftervård, som är förbunden med uppfostrings-

anstaltens verksamhet, vilken är till stort gagn och har mycket stor betydelse för resultatet av behandlingen på anstalten.

Jag tror därför, att det kan finnas mycket goda skäl för reservanternas ståndpunkt, fastän jag gärna ger herr justitieministern rätt däri, att vi icke vunnit det väsentliga, då straffutmätningen ändock står kvar.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Linder: Herr talman! Jag har endast delvis deltagit i utskottets behandling av detta ärende och jag har icke varit med om det beslut, som utskottet har fattat i saken. Jag har ju emellertid i alla fall med hänsyn till min verksamhet ett ganska stort intresse av denna sak och har därför försökt sätta mig något in i densamma. Jag måste för min del redan från början säga, att jag måste ställa mig betänksam emot det förslag, som framburits i den föreliggande motionen.

Jag tror, att det kan vara skäl i att kasta en blick tillbaka på de etapper under vilka tvångsuppfostringsinstitutet vunnit tillämpning i vår rätt. Man började ju redan år 1902, helt försiktigt, med att stadga, att, när en ungdomlig förbrytare — det skulle vara sådana mellan 15 och 18 år — hade dömts till böter eller fängelse i högst sex månader, skulle domstol hava rätt förordna, att den dömde i stället för att undergå straffet, skulle insättas i allmän uppfostringsanstalt. Femton år därefter höjde man, också då med stor försiktighet, strafflatituden, för fängelse till ett år och för straffarbete till 6 månader. Införandet av straffarbete inom den ram, där straff skulle kunna utbytas emot tvångsuppfostran, var en särskild nyhet att observera.

Nu har det icke gått fullt tio år därefter, förrän Kungl. Maj:t föreslår en höjning av strafflatituden, för fängelse upp till fyra år, och för straffarbete upp till två år. Det råder ju ingen som helst tvekan, att detta icke är ett mycket betydande steg uppåt, och det steget är så mycket mera betydelsefullt, om herrarna besinna, att, enligt 5 kap. 2 § strafflagen, domare äger att för den som fyllt 15 men icke 18 år nedsätta straffarbete för viss tid till hälften av den eljest för brottet stadgade strafftiden, dock icke under två månader. Detta stadgande betyder alltså, att det brott, för vilket den ungdomlige förbrytaren dömes till två års straffarbete, i verkligheten, därest det varit en myndig man, kunnat medföra fyra års straffarbete. För var och en, som följer litet med och har ett litet grand intresse för dessa saker, är det klart, att ett brott, som i våra dagar förskyller fyra års straffarbete, verkligen icke är någon småsak.

Det är emot bakgrunden av denna nu av mig framhållna utveckling, som man bör se det av motionärerna framburna förslaget. Jag anser för min del, att motionärerna gått alldeles för långt. Om man godtager motionärernas förslag, skulle detta innebära, att även de *grövsta* kränkningar av rättsordningen skulle kunna tillrättaläggas genom en tvångsuppfostran, som slutade för den ungdomlige förbrytaren ovillkorligt, ty så är gällande lag, vid 21 års ålder.

Jag vet mycket väl, att den moderna uppfattningen i fråga om behandlingen av de ungdomliga förbrytarna kräver en ökad användning av uppfostringsåtgärder, och jag har ju för egen del ingalunda själv den uppfattningen, att påföljden för ett brott ovillkorligen skall vara ett straff i vedertagen mening. Man vet ju också, att i kampen mot ungdomskriminaliteten individualpreventionen träder i förgrunden. Uppfostringsåtgärder hava visat sig vara ett lyckligt medel för att skydda samhället emot nya brott från samme brottslings sida. Det har vid statens uppfostringsanstalt å Bona, såvitt jag har mig bekant, vunnits lyckade resultat, och detta har naturligtvis varit anledningen till, att man uppmuntrad härav sökt gå vidare. Det har väl också varit dessa goda resultat, som förmått Kungl. Maj:t att taga ett väsentligt steg i nu föreslagen riktning.

Ang. tvångsuppfostran av minderåriga förbrytare.
(Forts.)

Ang. tvångs-
uppfostran av
minderåriga
förbrytare.
(Forts.)

Detta är emellertid bara en sida av saken; saken har också en annan sida, och det är den, som jag för min del icke kan komma förbi. Jag tror icke, att det skulle vara klokt av samhället att låta de *svåraste* och *grövsta* brott, om vilka strafflagen förmåler, följas av en reaktion ifrån samhällets sida, som kunde bestå allenast i tvångsuppfostran. Ett sådant brott är mestadels förenat med ett svårt lidande för den, mot vilken brottet begåtts, och brottet betraktas mestadels också bland allmänheten med fasa och avsky. Jag tror icke det vore lämpligt, om lagstiftaren, inför ett dylikt begånget brott, i främsta rummet sysselsatte sig med den frågan, hur han skulle kunna uppfostra den unge brottslingen till att bli en bättre samhällsmedlem. Jag tror icke det är det främsta. Jag tror, att det framför allt är nödvändigt för samhället, att för *dylika* fall strängt och allvarligt peka på straffet, vilket som bekant i den allmänna föreställningen också är förbundet med tanken på ett lidande. Jag tror icke det är tillrådligt för samhället att tillåta ett val emellan straff och tvångsuppfostran, då det gäller påföljd för de ungdomliga förbrytare, vilka begått de mycket svåra brotten. Det kan komma att medföra ytterst betänkliga konsekvenser; det kan skapa beklagliga missuppfattningar i samhället om vad man kan tillåta sig utan några allvarliga risker, och det kan komma att skapa beklämande olägenheter för sammanlevnaden mellan människor. — Jag vill också framhålla, att den man, som fått i uppdrag att utarbeta förslag till rikets kommande nya strafflag, en man, som anses vara en bland Europas främsta kriminalister, icke kunnat släppa de svåraste brotten att sonas med uppfostran. Han har i sitt betänkande om principerna för en strafflagsreform uttalat, att de svåraste brotten måste undantagas, då det gäller tvångsuppfostran. Då han senare lade fram den allmänna delen av sitt förslag, tog han ingalunda tillbaka detta uttalande, utan han har där sagt: ja, den frågan få vi behandla i sin helhet för sig; behandlingen av ungdomskriminaliteten bör vara ett särskilt kapitel. Vidare vill jag framhålla, att de sakkunniga, som tillsatts för framläggande av förslag till lag om tvångsuppfostran för unga förbrytare — bland dem ha suttit den nuvarande chefen för fängvårdsstyrelsen, vilken jag vågar från detta ställe beteckna såsom en synnerligt upplyst och framstående man på dessa områden, ävensom framstående läkare, samt personer som varit mycket intresserade av saken — icke ansett sig kunna medgiva att låta de svåraste brotten så att säga sonas med tvångsuppfostran. Jag tycker, att detta betyder ganska mycket. — Man måste också taga hänsyn till, att just dessa personer, som jag nämnt, ofta betonat det allmänna rättsmedvetandets betydelse, då det gäller att bedöma dessa saker. Jag vill påpeka, att i det betänkande, som framlades år 1923 av professor Thyren angående internering av halvabnorma förbrytare, fäste han stort avseende vid den rådande folkåskådningen och allmänt preventiva synpunkter.

Emellertid ha vi sett, att utvecklingen gått så, att det började med en ringa strafflatitud, som sedan gått upp till att omfatta även de högre straffmåtten. Det är omöjligt att påstå, att icke den tid kan komma, då dessa mycket svåra brottslingar också komma att bli föremål för uppfostrande åtgärder från statens sida. Men om detta kommer att bli fallet, så är det min alldeles bestämda uppfattning, att det endast kan komma att ske i förening med en fullständig omläggning av det nuvarande systemet för tvångsuppfostran. När herr Alfred Petren talade om förbättringsanstalter, som eventuellt skulle komma under en nyare regim, så visade han på en behandling i dessaanstalter, som gjorde, att anstalterna i mångt och mycket — han betonade också särskilt därvid den allmänna opinionen angående dem — komme att i någon mån framstå som straffanstalter, fastän under humanare ledning och humanare behandling av fångarna.

Såsom saken nu ligger — och det är det enda vi här i dag ha att taga hänsyn till — kan jag för min del omöjligen känna mig övertygad om, att det skulle vara riktigt att nu antaga det av reservanterna förordade förslaget, enligt vilket

strafflatituden alldeles skulle falla bort. För den skull skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. tvångsuppfostran av minderåriga förbrytare.
(Forts.)

Fröken **Hesselgren**: Jag skall icke säga många ord om denna sak. Jag förstår ju, att frågan kanske är för tidigt väckt, men den föregående ärade talaren har i alla fall påpekat det faktum, att vi i snart tjugu år hållit på med att gå fram på denna väg, och man skulle då kunna tycka, att tiden nu kunde vara mogen för att våga draga ut konsekvenserna, och verkligen göra det möjligt att i stället för att döma till direkt straff ådöma tvångsuppfostran i sådana fall, där sådan ansågs vara lämplig. Det är här icke fråga om att alla dessa s. k. svåra brottslingar skola dömas till tvångsuppfostran, utan det är fråga om att giva domaren möjlighet att pröva, om den brottsliges sinnestämning och förhållandena i övrigt äro sådana, att tvångsuppfostran kan anses lämplig. Endast i det fallet begär man att man skall kunna få göra ett sådant utbyte.

Vad jag egentligen beträffande den siste ärade talarens anförande skulle vilja opponera mot är det, att han sade, att det skulle vara nödvändigt att bibehålla vedergällningens och strafflidandets tanke för samhällets skull. Jag har svårt att förstå, när det gäller barn och unga, att det skall vara rätta vägen att räkna med vedergällning. Meningen är ju att söka upprätta dem, så att de bli goda och bra samhällsmedlemmar, och kan man göra det genom att giva dem uppfostran i stället för att sätta in dem i fängelse, måste väl det vara bättre för samhället.

Att detta skulle medföra en hel del lagtekniska svårigheter förstår jag, och man kan aldrig i resonemang med jurister få sista ordet, därför att man icke förstår sig på dessa svårigheter. Men då principen torde vara den riktiga, kan jag i alla fall icke låta bli att yrka bifall till reservanternas hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranledes av godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranledes av godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 27.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samhällets barnavård m. m.,

i vad nämnda proposition avser nedan närmare angivna lagförslag, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förmynderskap m. m., i vad denna proposition innefattar förslag till lag angående ändrad lydelse av 77 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, dels ock i förstnämnda ämne väckta motioner.

Genom två särskilda, den 19 mars och den 22 februari 1924 dagtecknade propositioner, nr 150 och nr 53, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionerna bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga, bland andra, här nedan omförmälda lagförslag, nämligen

- 1) lag om samhällets barnavård,
- 2) lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1918 om fattigvården,
- 3) lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 12 juni 1885 angående lösdri-
vares behandling, samt
- 4) förslag till lag angående ändrad lydelse av 77 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården.

I samband med dessa propositioner, som i ovan angivna delar hänvisats till andra lagutskottet, hade utskottet till behandling förehaft följande med anledning av propositionen nr 150 väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 289, av herr *Lyberg*, samt

inom andra kammaren

nr 445 och 446, av herr *Paulsen*,

nr 447, av herr *Ericson* i Boxholm,

nr 448, av herr *Pehrsson* i Göteborg,

nr 449, av herr *Schlin*,

nr 450, av herr *Wallerius*,

nr 451, av herr *Paulsen*, ävensom

nr 453, av fruar *Östlund* och *Thüning* samt herrar *Öhman* och *Eriksson* i Grängesberg.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i tre med A—C betecknade punkter, av vilka den första innehöll tre lagförslag.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Petrén, Bror**: I avseende på föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 37 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, de båda första, där så erfordras, paragrafvis med promulgationsstadganden, där sådana förekomma, samt ingress och rubrik till sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, sådan må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammar-
ens ledamot begäres,

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändringar godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar samt,

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kammarens beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

1:o) lag om samhällets barnavård;

2:o) lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården; samt

3:o) lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling.

Utskottets förslag till lag om samhällets barnavård.

1 §.

Denna paragraf lydde:

Varje kommun har att i enlighet med bestämmelserna i denna lag ordna sin barnavård. I varje kommun skall finnas en barnavårdsnämnd.

Hava två eller flera kommuner, enligt vad i lagen om fattigvården sägs, förordat sig att tillsammans utgöra ett fattigvårdssamhälle, skola de även gemensamt handhava sin barnavård. I sådant fall skola de anses såsom en kommun i fråga om vad till barnavården hör samt hava gemensam barnavårdsnämnd; och skola i övrigt de i 7 § 2 mom. i lagen om fattigvården meddelade bestämmelser äga motsvarande tillämpning.

*Lagförslag om
samhällets
barnavård.*

Herr statsrådet **Malm**: Herr greve och talman! Under de senaste åren har lagstiftningsarbetet på det sociala området rätt starkt forcerats, och detta har gjort, att man för närvarande funnit sig föranlåten att iakttaga en viss återhållsamhet speciellt av sparsamhetsskal. Det förslag till ny lagstiftning i fråga om den samhälleliga barnavården, som Kungl. Maj:t nu framlagt, berör emellertid ett utomordentligt viktigt område, och då förslaget genomförande skulle medföra stora förbättringar utan någon nämnvärd kostnad, så har regeringen ansett att detsamma borde läggas fram till riksdagens prövning. Förslaget är byggt på en mycket förtjänstfull bearbetning av det i sig själv förtjänstfulla utlåtandet, som avgivits av fattigvårdskommittén, och det har också fått en välvillig behandling i utskottet, för vilken behandling jag ber att få framföra mitt tack. Jag skall nu lämna en kort redogörelse för vissa huvuddrag — lagen är så vidlyftig, att jag måste inskränka mig härtill — och motiveringen för dem samt beröra vissa erinringar, som framkommit i samband med lagens behandling.

Barnavårdsfrågan är för närvarande aktuell i nästan alla kultiverade länder. Man har alltmer börjat inse, att om man vill bekämpa brottslighet, lösdriveri o. dyl., så måste man börja med barnen, ty det är svårare att lyckas, då den brottsliga tendensen redan hunnit utveckla sig.

Jag skall först nämna några ord om bristerna i den nuvarande samhälleliga barnavården.

Vår nuvarande samhälleliga barnavård regleras av tre särskilda lagar, som icke stå i god överensstämmelse med varandra, nämligen 1902 års lag om fosterbarns vård, 1902 års lag om uppfostran av vanartade och i sedligt avseende för-

Lagförslag om
sambhällets
barnavård.
(Forts.)

summade barn och vissa delar av 1918 års fattigvårdslagstiftning. Barnavården är splittrad på tre särskilda myndigheter, nämligen hälsovårdsnämnden, barnavårdsnämnden och fattigvårdsstyrelsen. Det finnes vissa gränsområden, beträffande vilka det icke är fullt klarlagt, vilken myndighet de skola tillhöra, och detta har haft till följd, att tvekan ofta uppstått vilken myndighet som skulle ingripa. Det har på grund härav hänt, att hjälp icke blivit lämnad, där sådan hade bort lämnas. Det har också hänt, att något ingripande icke skett, därför att allmänheten haft svårt att förstå vart den haft att vända sig. Denna opraktiska organisation har bidragit till, att 1902 års lagstiftning i stora delar av landet endast i ringa grad vunnit tillämpning.

Vidare är att märka, att lagarna hava för liten räckvidd, så att myndigheterna i många fall stå maktlösa. Det är icke möjligt att kunna kontrollera vården av fosterbarn, som mottagas utan ersättning och äro över sju år gamla, myndigheterna hava inga medel att effektivt ingripa, då barnen vanvårdas i föräldrahemmen, och sambhällets möjlighet att ingripa mot vanartade eller i sedligt avseende försummade barn upphör redan då barnen fyllt 15 år. Ett annat missförhållande är, att föräldrar, som försumma sina barn, få en helt olika ställning beroende på efter vilken lag de behandlas. Om barnen omhändertagas av fattigvårdsstyrelsen, bli föräldrarna obegränsat skyldiga för vårdkostnaden, men för vanartade eller sedligt försummade barn kunna föräldrarna icke tvingas att ersätta mer än 100 kronor om året. Riksdagen begärde också 1918 att få en centralisation i möjligaste mån och lämpliga reformer.

Enligt det förslag, som nu framlagts, skulle hos en enda myndighet, barnavårdsnämnden, sammanföras de uppgifter, som för närvarande äro fördelade på tre särskilda myndigheter, och likaledes skulle reglerna för denna verksamhet sammanföras i en gemensam lag. Genom en sådan centralisation av organisationen är det klart, att det vinnes effektivitet i arbetet och sparas på såväl kostnader som arbetskraft och tid.

Av vikt är ju också att bestämma en lämplig gräns mellan barnavårdsnämndens ingripande och fattigvårdsstyrelsens verksamhetsområde. Enligt det framlagda förslaget, som i det avseendet godtagits av utskottet, skulle fattiga barn i föräldrahemmen, som äro i behov av understöd, liksom förr erhålla understöd av fattigvårdsstyrelsen. Denna fråga, om gränsen mellan dessa olika verksamhetsområden, har rätt mycket diskuterats, och jag skall därför be att få säga några ord om den.

Det har ifrågasatts att dessa fattiga barn, som för närvarande få understöd i hemmen, också skulle övertagas i vårdavseende av barnavårdsnämnden. Mycket talar emellertid häremot. Det är en ren understödsverksamhet det är fråga om, och man kan icke gärna låta en myndighet understödja föräldrarna och en annan barnen. Det är omöjligt att avgöra, när föräldrarna behöva hjälp eller när barnen behöva hjälp, och konsekvensen av ett dylikt arrangemang skulle huvudsakligen bli den, att man fick lämna åt barnavårdsnämnden att ombesörja fattigvården för alla familjer, som ha barn. Utskottet har godtagit Kungl. Maj:ts förslag, och då ingen reservation anmälts mot utskottets hemställan, är det ju att hoppas, att denna skall vinna kammarens bifall.

I sammanhang härmed vill jag nämna några ord om understöd åt barn till vissa ensamstående mödrar, en fråga, som blivit föremål för motion, åtminstone delvis av fru Östlund.

Förslag till bestämmelser angående dylika understöd var inarbetat i fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag till barnavårdslag, men det visade sig innebära sådana konsekvenser i fråga om kostnaderna för staten, att jag för min del ansåg mig förhindrad att framlägga det, om det skulle vara någon utsikt att få förslaget i övrigt i hamn. För övrigt har det på denna punkt gjorts en massa invändningar, vilket visar, att man bör noga överväga den saken, innan

man för fram den till slutligt avgörande. En fråga, som står i samband med denna, är den s. k. moderskapshjälpen, och jag skall be att få meddela, att den frågan är föremål för utredning i socialdepartementet.

Av övriga principiella nyheter, som innehållas i förslaget och som ju alla äro grundade på den erfarenhet, som erhållits i det praktiska arbetet, vill jag endast beröra den betydelsefulla reformen i förslaget, som åsyftar en höjning från 15 till 18 år av åldersgränsen för behandling av vanartade barn. På denna punkt har det gjorts en hel del invändningar i den allmänna diskussionen, ehuru någon reservation icke kommit fram. Det har ju sagts, att omhändertagande av vanartiga barn intill en ålder av 18 år skulle medföra alltför stora kostnader, men om man ser efter huru det är, finner man, att det icke är så farligt. I föreliggande förslag har man nämligen gått en annan väg än den, som förordats i fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande. I Kungl. Maj:ts proposition har man utgått ifrån, att verksamheten i skyddshem skall helt bedrivas av enskilda institutioner med särskilda kvalifikationer för den uppgiften. Dessa institutioner skola erhålla statsbidrag efter sedvanliga grunder eller efter samma grunder, enligt vilka bidrag utgå till landstingens sjukhem, och eventuellt skulle de också erhålla byggnadslån.

Den totala kostnadsökningen för detta förslags genomförande är kalkylerad i propositionen, och den visar sig vara i sig själv ganska blygsam, och av denna kostnad är det endast en del, som uppkommer på grund av att åldersgränsen höjts från 15 till 18 år. De i propositionen beräknade kostnaderna visa, att ökningen för statsverket uppgår till 75,000 kronor och att därav endast 50,000 kronor gå till elever i skyddshem. Den för landstingen uppkommande kostnadsökningen utgör 115,000 kronor helt för skyddshem, och för kommunerna är kostnadsökningen 180,000 kronor, av vilket belopp 140,000 kronor motsvarar ökningen för skyddshem.

Det är klart, att dessa beräkningar endast äro approximativa, enär det finnes så litet statistik att bygga på, men i det stora hela tror jag, att de äro riktiga. För övrigt kan man, om man jämför dessa kostnader med kostnaderna för fångelser och tvångsarbetsanstalter, fråga sig, om det icke är mycket billigare och bättre att stämma i bäcken än i ån.

Jo visst är det det, svarar man, men kan man verkligen hoppas på ett gott resultat av barnavårdsnämndernas arbete, bli de unga bättre i skyddshemmen, är det icke bättre att placera dem, som hålla på att spåra ur, i enskilda hem, och försvåra icke denna placering därigenom, att barnen, som omhändertagas av barnavårdsnämnden, stämplas såsom vanartade? För resten är det en del, som förmoda, att man bör låta ungdomen »löpa linan ut» och låta naturen läka sig själv.

För besvarande av dessa frågor hänvisar jag till de personer, som praktiskt arbetat för dessa unga, och hos dem råder endast en mening, nämligen att åldern måste höjas till 18 år, och skälen därför äro ganska klara.

Samhället kan icke längre stå maktlöst, då det gäller att rädda ungdomen från förfall. Det är oförsvärligt att lämna ungdomen mellan 15 och 18 år, som just är i den farligaste brytningsåldern, åt sig själv. Den vet icke vad den gör, den kan skada sig till kropp och själ och den kan utan eftertanke åsamka sig skador, som aldrig kunna botas. Det händer ju någon gång, att det går lyckligt utan något ingripande, men huru ofta händer det icke, att de sjunka allt djupare och djupare.

Vad beträffar påståendet att det skulle vara bättre om ungdomen utan att vara behäftade med stämpeln vanartade komme i goda enskilda hem, så har det ett visst fog för sig, men huru skall man göra, om de motsätta sig eu dylik åtgärd? Då kan man ingenting göra, för närvarande har man inga maktmedel

Lagförslag om
samhällets
barnavård.
(Forts.)

härför, men det nu framlagda förslaget giver möjlighet att vinna ett resultat även i detta avseende. Det är nämligen mycket lättare, om man kommer med det hotet, att därest vederbörande ej bättrar sig, blir det anmälning för barnavårdsnämnden med de följder, som detta medför.

En annan sak är, att nämnden själv näppeligen bör sätta en verkligt vanartad 15—18-åring i enskilt hem, med tanke på den moraliska smitta, som en sådan kan sprida i den nya omgivningen. Ett av huvudskälen till att de vanartade böra omhändertagas är ofta, att de äro farliga för andra barn och därför böra sättas in på skyddshem. Det finns många, som ha en viss rädsla för dessa skyddshem, men det har visat sig, att skyddshemmen inte bara tjänstgöra som karantänsanstalter, utan de lyckas ofta förvandla de unga till verkligt dugande samhällsmedlemmar. Till belysande av de resultat, som äro vunna, skall jag lämna några uppgifter, som jag erhållit från en del skyddshem.

Från ett av skyddshemmen för gossar, Vrångsholmen, uppges, att under tiden 1913—1920 80 % skött sig. Från ett annat, Margretelund, uppges, att under första 25-årsperioden av dess verksamhet 93 % skött sig. Även från Hall, landets största skyddshem för gossar, äro goda resultat att anteckna. Av 1,189 därifrån utskrivna under åren 1876—1917 ha endast 27 % förekommit i polisunderrättelser under första femårsperioden efter utskrivningen, därav såsom straffade blott 18 %.

För flickor finnas 8 skyddshem, av vilka en del dock äro så nya, att uppgifter från dem sakna värde.

Beträffande samtliga 217 utskrivna från de 4 återstående lämnas goda vitsord i fråga om cirka 55 %. I omkring 25 % av fallen är resultatet mera tvivelaktigt, 5 % ha ej skött sig tillfredsställande, och för ungefär 15 % saknas uppgifter.

Från ett av de äldsta hemmen, Kragenäs, som varit i verksamhet sedan 1906. upplyses, att 67,8 % av de utskrivna blivit dugande kvinnor, för 20,3 % är resultatet tvivelaktigt, och 6,8 % ha på ett eller annat sätt förfallit.

Uppgifterna från de kvinnliga hemmen vittna emellertid bestämt om, att förhållandena beträffande däri intagna skyddshemselever äro avgjort mycket bättre än det resultat, som vinnes, om man tillämpar det nu enda möjliga, nämligen att föra dessa unga vanartade till Landskrona. Den enda möjlighet, som enligt lösdrivarelagen nu finnes, är nämligen att taga in dem på denna anstalt, och det torde väl inte råda mer än en mening därom, att anstalten i Landskrona icke är lämplig att omhändertaga dessa unga. Som bevis härpå må det vara tillåtet att citera ett uttalande av styrelsen för tvångsarbetsanstalten i Landskrona.

»Styrelsen anser sig icke kunna underlåta att beträffande hela detta så ytterst svårlösta problem med än större skärpa understryka vikten av att samhället på ett så tidigt stadium som möjligt söker med lämpliga medel förebygga en sedlig urartning av det slag, som lösdrivarelagstiftningen har att ingripa emot. Ju senare samhället här ingriper, dess utsiktslösare blir det att tillrättaföra den som urspåret. Ju tidigare samhället kan bringa stöd och hjälp, där så är av nöden, desto större äro utsikterna till att hjälpen kan få åsyftad verkan och desto mindre bli otvivelaktigt kostnaderna.

Det synes då vara av utomordentlig vikt att samhället inriktar sin uppmärksamhet på ungdomens utveckling under tiden 15—21 år. Under denna för ungdomen givetvis mest kritiska ålder, då självständighetskänslan vaknar och växer, då bandet som knutit dem till hemmet lossnar, då ekonomiska medel stå till buds genom den egna förtjänsten, och då hela den inre psykiska omläggningen äger rum, stå hemmen och samhället för närvarande på ett beklagligt och ödesdigert sätt skäligen värnlösa och lämna ungdomen värnlös. I och

med de fyllda femton åren, alltså just vid den för ungdomen så kritiska tröskeln, kan den unge ej vidare bli föremål för någon åtgärd av barnavårdsnämnden, hemmet står ofta vanmäktigt utan samhällets stöd och lösdrivarlagen kan näppeligen under de närmaste åren tillgripas. Därmed äro de erforderliga förebyggande åtgärderna beträffande ungdomens urartning omöjliggjorda.»

*Lagförslag om
samhällets
barnavård.
(Forts.)*

Det är mycket tänkvärda ord, som sluta med ett mycket kraftigt tillstyrkande av det nu framlagda förslaget.

När en anmälan för lösdriveri kan föra en ung flicka till Landskrona, är det ju inte att undra på, att många anse, att det är bättre för henne att få löpa linan ut. Går lagförslaget igenom, skulle man ju dock ha helt andra medel till buds. Barnavårdsnämnden kan då varna de vanartiga, sätta dem under övervakning, föreskriva arbete och, som yttersta utväg, sätta flickan på skyddshem. Dessa skyddshem för äldre eller särskilt vanartade barn skulle kunna bli av samma typ som diakonissanstalten Viebäck, vilken för närvarande mottager den kvinnliga ungdom, som dömts till tvångsuppföstran. De erfarenheter, man har från denna anstalt, äro i själva verket mycket goda.

Det är ju klart, att prövning av ett barns omhändertagande för skyddsvård och sättande på skyddshem är en mycket vanskelig sak, som fordrar mycket noggrant övervägande och stor varsamhet. Lagen har också infört bestämmelser, enligt vilka man skulle få garanti för noggrann prövning av detta. Dels finns det föreskrifter om, att ett viss antal medlemmar skola vara närvarande för att beslut skall kunna fattas — det är för övrigt en bestämmelse, som utskottet sedermera skärpt — och vidare kan ett sådant beslut ställas under länsstyrelsens prövning, ifall föräldrarna icke äro med om det. För övrigt är jag gärna enig med utskottet därom, att en placering på skyddshem — det står i utskottets motivering, och jag finner detta fullt riktigt — inte skall ske annat än om den är oundgängligen påkallad. Emellertid är det med glädje jag sett, att utskottet gått med på Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga samt kraftigt strukit under anförda motiv och delvis även anfört nya.

Jag skall sedan övergå till att något beröra en av utskottets ändringar, där det också finnes en reservation, nämligen beträffande barnavårdsnämndens sammansättning. Kungl. Maj:t har i denna punkt föreslagit, att kyrkoherden i församlingen skall vara självskriven. Den av utskottet föreslagna ändringen går nu ut på, att i en kommun, där det finns flera präster, skulle kommunen få rätt att välja den lämpligaste av dessa, och detta är ju en given fördel, varför jag ingenting har emot den av utskottet företagna ändringen. Det finnes emellertid en reservation, som inte vill ha någon prästerlig självskriftenhet. Mot denna reservation bör dock betonas, att man inte får vara doktrinär i denna fråga. Man måste göra det som för barnen är det bästa och ställa den frågan till sig: Gagnar prästens medverkan barnen? Och det torde väl inte vara tvivel underkastat, att den frågan måste besvaras med ja. Nu säger man i reservationen: Ja, men prästerna bli nog invalda ändå, om de äro lämpliga. Men det är inte sagt, att så är fallet, ty partiförhållandena kunna ju mången gång vara sådana, att man inte vill rösta på en man, därför att han är präst. Jag hoppas, att man på denna punkt skall följa utskottets förslag. Visserligen är det sant, att prästerna 1918 utestängdes från fattigvårdsstyrelserna. Egentligen var detta att beklaga, och man måste säga, att i barnavårdsnämnderna äro de ännu mera motiverade.

Rätt mycken diskussion har också förts om frågan, huruvida särskild barnavårdsnämnd alltid skulle behövas. Detta har nämligen föreslagits av fattigvårdskommitterade, men Kungl. Maj:t och utskottet ha gått på en annan, medlande linje och föreslagit, att mindre kommuner skulle kunna få dispens. Där skulle i stället fattigvårdsstyrelsen tjänstgöra som barnavårdsnämnd och då på

Lagförslag om
samhällets
barnavård.
(Forts.)

lämpligt sättt kompletteras. Det har förts litet diskussion om vem som lämpligen skulle giva dispens. Det har dels föreslagits, att länsstyrelsen skulle göra det. I Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet följt, har det föreslagits, att Kungl. Maj:t skulle lämna dispens för att få en enhetlig behandling av frågan. Det är nämligen så, att en sådan fråga inte får tagas alltför schablonmässigt, utan man får studera behovet och tillgången på lämpliga krafter vid bedömandet av saken. Jag antar givetvis, att det är riktigt att följa Kungl. Maj:t och utskottet på denna punkt.

I övrigt är det en del småändringar, som jag inte för närvarande skall uppehålla mig vid.

Ja, det är ju klart, att det föreliggande lagförslaget som allt mänskligt är ofullkomligt och att man, i den mån som erfarenhet vinnes, nog måste vara beredd på att fullkomna lagen. Lagen i sig själv verkar ju heller visserligen inte, men den ger dock ett gott instrument för arbetet att tillvarata samhällets dyrbaraste egendom, nämligen barnen, och jag hoppas, att kammaren skall antaga förslaget i det skick, vari det nu föreligger.

Efter härmed slutad överläggning godkändes ifrågavarande paragraf.

2—23 §§.

Godkändes.

24 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

1 mom. Prövar barnavårdsnämnden de i 23 § anvisade åtgärderna vara gagnlösa, eller hava sådana åtgärder vidtagits utan att rättelse vunnits, bör nämnden omhändertaga barnet för beredande åt detsamma av en efter dess egenskaper och utveckling lämpad behandling (*skyddsuppfostran*) enligt i 4 kap. meddelade bestämmelser.

2 mom. Innan barnavårdsnämnden beslutar barns omhändertagande för skyddsuppfostran, skall tillfälle beredas dess föräldrar, såvida de vistas på känd ort inom riket, samt barnet, därest det fyllt femton år, att muntligen eller skriftligen yttra sig i ärendet.

Där så provas nödigt, må nämnden kalla föräldrarna och barnet att personligen inställa sig för att höras inför nämnden eller särskilt utsett ombud. Vistas föräldrarna på annan ort, må förhör utsättas att äga rum inför ombud därstädes.

Herr Linder: Herr talman! Jag anhåller, att i motiveringen till § 24 måtte intagas följande:

I anslutning till utskottets tidigare uttalande om nödvändigheten av försiktighet och varsamhet vid prövning av frågan om vanartade barns omhändertagande, vill utskottet även i nu förevarande sammanhang framhålla angelägenheten av att vederbörande statliga myndigheter och befattningshavare hos barnavårdsnämnderna inskräpa, att sådant omhändertagande icke må äga rum utan den mest omsorgsfulla prövning. Särskilt gäller detta i de fall, då skyddsuppfostran icke kan beredas i annan form än genom intagning i skyddshem. Enkannerligen bör noggrant tillses, att intagande i skydshem av i sedligt avseende vanartade flickor i åldern 16—18 år icke äger rum i sådana fall, då deras tillrättaförande därförutan kan förväntas ske.

Herr Petré, Bror: Jag ber få meddela, att enahanda yrkande, som nu framställts, senare i dag kommer att framställas även i andra kammaren, och

synes mig icke något vara att erinra emot införande av ett sådant stycke i motiveringen, som av herr Linder föreslagits, från deras sida, som närmast haft detta ärende i utskottet.

*Lagförslag om
samhällets
barnavård.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende å den nu föredragna paragrafen endast yrkats att densamma skulle godkännas. Därjämte hade herr Linder yrkat, att näst efter specialmotiveringen till 23 § i förevarande lagförslag skulle införas följande:

24 §.

I anslutning till utskottets tidigare uttalande om nödvändigheten av försiktighet och varsamhet vid prövning av frågan om vanartade barns omhändertagande vill utskottet även i nu förevarande sammanhang framhålla angelägenheten av att vederbörande statliga myndigheter och befattningshavare hos barnavårdsnämnderna inskräpa, att sådant omhändertagande icke må äga rum utan den mest omsorgsfulla prövning. Särskilt gäller detta i de fall, då skydds-uppfostran icke kan beredas i annan form än genom intagning i skyddshem. Enkannerligen bör noggrant tillses, att intagande i skyddshem av i sedligt avseende vanartade flickor i åldern 16—18 år icke äger rum i sådana fall, då deras tillrättaförande därförutan kan förväntas ske.

Sedermera gjordes propositioner särskilt angående vartdera av nämnda båda yrkanden, och blevo desamma därvid av kammaren bifallna.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De återstående under punkten upptagna lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

I den av fru Östlund m. fl. väckta motionen, nr 453 i andra kammaren, hade hemställts, *dels* att 81 § 1 mom. samt 82, 84, 85 och 86 §§ i det av fattigvårdslagstiftningskommittén framlagda förslaget till lag om den offentliga barnavården m. m. måtte inarbetas i förslaget till lag om samhällets barnavård, *dels* att, för vinnande av en provisorisk lösning av frågan om understöd åt änkors barn, 83 § i kommittéförslaget måtte inarbetas i förslaget till lag om samhällets barnavård, *dels* och att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående på vilket sätt och efter vilka grunder understöd till änkors barn för framtiden lämpligast kunde beredas ävensom för riksdagen skyndsamt framlägga de förslag, utredningen kunde föranleda.

*Om
understöd åt
änkors barn.*

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av motionen II: 453 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vad sätt och efter vilka grunder understöd utan fattigvårds karaktär kunde beredas änkors, vilka vore i behov därav för sina barns uppfostran, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, till vilka utredningen kunde giva anledning.

Om
understöd åt
änkors barn.
(Forts.)

Beträffande utskottets hemställan under denna punkt hade reservation anmälts av herr *von Sydow*, greve *Spens* samt herrar *Tjällgren*, *Öberg*, *Carlsson* i Solberga och *Persson* i Trången, vilka ansett, att utskottet icke bort föreslå någon skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av fru Östlunds m. fl. ifrågavarande motion.

Herr von Sydow: Herr talman! Vid utskottets förslag i denna del har jag jämte några andra medlemmar av utskottet antecknat mig som reservant, och jag anhåller därför att få yttra några ord.

Det är här fråga om en motion, som innefattar tre yrkanden, två yrkanden om ändring av den kungl. propositionen och ett yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Ändringsyrkandena ha avstyrkts av utskottet och äro avslagna av kammaren, så dem behöver jag inte yttra mig om, men beträffande den tredje punkten vill jag säga några ord. Den avser understöd åt ankors barn, och utskottet har, som vi hörde, föreslagit, att riksdagen ville anhålla om utredning, på vad sätt och efter vilka grunder understöd utan fattigvårds karaktär må kunna beredas änkor, vilka äro i behov därav för sina barns uppfostran, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, till vilka utredningen kan giva anledning.

För närvarande ha vi ju i detta avseende främst de bestämmelser om understöd åt ankors barn, som finnas i den allmänna fattigvårdslagen, enligt vilken föräldrar och barn äro skyldiga att underhålla varandra ömsesidigt, men i fall de på grund av särskilda omständigheter inte kunna det, skall fattigvården träda emellan. Det som då beviljas, blir fattigunderstöd, och sålunda kunna kommunerna kräva det åter, ifall det finnes något att taga. Vidare ha vi bestämmelserna i pensionslagen, enligt vilka en änka med pension, som har minderårigt barn att försörja, för närvarande har rätt åtnjuta barntillägg. Ifall det är man och hustru, och mannen är invalid, kan det också för minderåriga barn beviljas barntillägg, men om mannen så dör och hustrun inte är vanför, utan arbetsduglig, upphör barnbidraget. I detta avseende har riksdagen i år hos Kungl. Maj:t framställt begäran om en ändring, och utredning lär pågå inom pensionsstyrelsen.

Här föreslås emellertid något helt annat. Här ifrågasättes en allmän pensionering av ankors barn sålunda, att varje änka, som har ett barn att försörja, skulle ha rätt erhålla understöd av stat eller kommun. Jag förmodar det är meningen att det skulle vara som i Danmark, att i de fall där viss förmögenhet eller inkomst finnes, skulle understöd ej utgå, men i alla andra fall skulle det utgå. Denna fråga har varit uppe i riksdagen två gånger förut, 1919 och 1920, genom motioner, men bägge gångerna blevo framställningarna avslagna. De blevo emellertid avslagna på grund av att fattigvårdskommittén arbetade med dessa saker och att frågan även var föremål för undersökning och utredning i pensionsstyrelsen, således icke av realskäl.

Nu återkommer saken här, och utskottet har förordat avlåtandet av en skrivelse. Jag vill nu säga herrarna, att detta är en utomordentligt omfattande sak, och det blir en synnerligen dyrbar anordning, ifall vi skola gå med på den. Det finns i motionen uppgifter om kostnaderna i Danmark. I Danmark finnes det nämligen en sådan lag, den s. k. »enkebørneloven». Det är den enda lag av dylikt slag, som finnes i Europa, jag förmodar i hela världen. Det finnes, som sagt, i motionen uppgifter om kostnaderna för denna lags tillämpning i Danmark. Jag vill emellertid säga, att dessa uppgifter äro fullkomligt vilseledande, jag vet inte, varifrån motionärerna fått dem. De säga, att hela kostnaden i Danmark för vartdera av åren 1921 och 1922 uppgick till 2,496,000 kronor. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten på, att detta är ungefär hälften av verkliga kostnaden vilken bäres till hälften av staten och till hälften

av kommunerna. Troligen ha motionärerna tagit antingen endast statens andel eller också endast kommunernas andel. Siffran skall fördubblas, så blir den skäligen riktig. Kostnaden för hela Danmark uppgår sålunda till bortåt 6 miljoner. Men flytta vi saken över till Sverige, komma vi till vida högre siffror. Det beräknas, att vi inte kunna komma under 10 miljoner. Detta är för änkors barn, men så ha en del av de hörda myndigheterna, stadsförbundet och Stockholms stads fattigvårdsnämnd, framhållit, att skall man på detta sätt ge understöd åt änkors barn, finnes ingen anledning att inte i samma mån ge understöd åt ogifta mödrars barn. Där ha vi en utvidgning. Men vidare säga dessa två myndigheter, att om man på detta sätt skall ge understöd åt änkors barn, varför skall man då inte ge det åt änklings barn? Varför skola änkors barn ha det bättre än änklings barn? Skall man ge understöd åt den ena, bör man också göra det åt den andra. Frågan utvidgar sig alltså till att man skall ge understöd åt alla barn, såvida inte båda deras föräldrar leva och kunna försörja dem. Det är icke möjligt att göra sig en exakt föreställning om, vilka kostnader detta komme att leda till, sannolikt blir det 20 miljoner kronor om året eller något sådant.

Nu vill jag verkligen vädja till herrarna, om herrarna äro beredda att ge sin principiella anslutning till ett sådant förslag. Vi hörde, att kostnaderna för genomförande av den nya barnavårdslagen i dess helhet går till mellan 300,000 och 400,000 kronor om året. Nå, detta ha vi beslutat, och jag tycker för min del, att det är mycket billigt. Lagen är en mycket god sak och uppväger många gånger kostnaderna för dess genomförande. Men att här begära utredning för genomförande av ett förslag, som årligen kostar minst 10 miljoner och mycket möjligt det dubbla, det tycker jag för min del är alltför äventyrligt.

Ja, jag skall inte säga mera, herr talman. Jag ber för min del att i anslutning till reservationen få yrka avslag å såväl utskottets hemställan i denna del som å motionen i denna del.

Herr von Koch: Det är alldeles riktigt, som den föregående ärade talaren anförde, att den fråga, som nu är under behandling, är mycket omfattande och säkerligen också kommer att kräva betydande medel för att kunna förverkligas. Det bör emellertid i detta sammanhang också erinras om att den är en av de mest behjärtansvärda frågor, som för närvarande föreligga till behandling. Jag skall tillåta mig att med herr talmannens tillstånd framhålla, att jag under min verksamhet oupphörligen ställts inför detta problem: Hur böra obemedlade änkor och deras barn på lämpligaste sätt finna sin bärgning?

Det kan icke förnekas, att dessa änkor intaga en alldeles säregen ställning bland understödsbehövande. De ha råkat ut för olyckan att deras män avlidit och icke längre kunna fullgöra sin försörjningsplikt, och samtidigt med att denna försörjningsförmåga för familjen sålunda blivit förminskad eller alldeles upphört, har också mannens andel i barnens uppfostran försvunnit. Härtill kommer en annan omständighet, och det är den, att änkan ofta är psykiskt nedbruten av vad som inträffat och att hon ej sällan är mycket okunnig om hur hon skall ställa det för sig. Opphörligt har jag påträffat fall, där det visat sig, att just denna okunnighet vållat, att det icke varit möjligt för henne att ordna för sig på ett tillfredsställande sätt. Det lilla hemmet har blivit ruinerat, barnen ha skilts från modern och svårigheter av allehanda slag ha uppstått. Det är ju omöjligt för samhället att ersätta den förlust, som uppstår genom mannens död, men däremot är det väl ändå rimligt, att i en sådan prekär situation som då en nödställd kvinna, som har flera barn att underhålla, skall ta hand om dessa barn för framtiden, samhället ser till att hon erhåller ett behöfligt stöd från något håll.

Det är inte allenast behovet för änkan att för sin egen del erhålla hjälp, som

Om
understöd åt
änkors barn.
(Forts.)

Om
understöd åt
änkors barn.
(Forts.)

härvidlag är det vägande, utan det gäller framför allt, att barnen skola kunna hållas tillsammans med modern i hemmet och få en ordentlig uppfostran och den vård och näring, de behöva för att sedermera kunna bli dugande medborgare. Det är väl en erfarenhet, som alla på detta område praktiskt erfarna ha gjort, att om modern tvingas ut i förvärvsarbetet och antingen får lämna barnen ifrån sig eller de få reda sig själva, kunna inte barnen få den uppfostran, de behöva för att bli nyttiga samhällsmedlemmar i framtiden.

Nu säger man: Vi ha ju en understödjande myndighet, fattigvårdsstyrelsen i kommunen, som i första hand är skyldig att inträda. Detta är sant, och jag får till min glädje konstatera, att dessa myndigheter under de år, som gått sedan den nya fattigvårdslagens tillkomst, blivit allt mera medvetna om sitt ansvar och försökt på ett mera tillfredsställande sätt fullfölja sin uppgift. Många göra det på ett alldeles utmärkt sätt, men tyvärr finnes på ofantligt många håll sådana som ännu icke vaknat upp till förståelse för vad det här gäller.

Det måste också konstateras, att många änkor äro i det avseendet särställda, att de icke tillhöra den kategori, som utan svårighet vänder sig till den understödjande myndigheten. De ha fört ett självständigt liv och litat på egna krafter, så länge mannen levat, men när han faller ifrån och de bli nödställda, ha de svårt både på grund av sin blyghet och sin stolthet att vända sig till någon understödjande myndighet och göra detta först i allra sista hand.

Därtill kommer den svårighet, den föregående talaren antydde, nämligen att i många fall lämnas hjälp från fattigvården under den uttryckliga förutsättningen, att den skall ersättas vid ett kommande tillfälle, då möjlighet därtill förefinnes. Om sålunda änkan har ett litet hus eller ett litet jordbruk, är hon naturligtvis mycket ängslig för att mottaga hjälp av fattigvårdskaraktär, enär hon kan vänta, att förr eller senare kommer den lämnade hjälpen att krävas åter, och då kanske stugan eller jordbruket går ifrån henne. Jag har iakttagit vid många tillfällen, hur oroliga dessa änkor äro över att mottaga någon hjälp av detta slag.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det finns redan en hel del änkor, som få hjälp av det allmänna, vilket även den föregående ärade talaren antydde. Det är ju nämligen så, att de änkor, som ha blivit försatta i en svår belägenhet på grund av mannens död genom olycksfall, få hjälp enligt olycksfallsförsäkringslagen, en hjälp som är högst betydande och ofta tillräcklig för behovet. Även genom pensionsförsäkringen lämnas ju hjälp, ehuru inte i så stor omfattning, och jag för min del är mycket glad över den förbättring beträffande ankorna efter invalida män, varom detta års riksdag beslutit begära utredning.

Jag vill även i detta sammanhang nämna, att det på många håll finns enskilda arbetsgivare och institutioner, som intressera sig för ankorna och deras hjälpande, och det kan kanske också förtjäna nämnas, att staten i högst betydande omfattning lämnar pension till sina befattningshavares änkor och barn. Det beräknas, att till änkor efter statens befattningshavare årligen utbetalas omkring 5 milj. kronor i pension.

Nu kan man onekligen säga sig, att när vissa änkor, vilkas män genom olycksfall omkommit eller blivit invalida, få detta understöd, uppstår ovillkorligen en orättvisa gentemot de andra, som icke äro i samma ställning. Varför skall t. ex. inte en hustru, som förlorat sin man efter en lång sjukdom, också kunna få någon hjälp, någon liknande pension, när hennes man dör? Hon är ju i alla fall lika illa ställd, kanske sämre på grund av mannens långvariga sjukdom, än den änka, som är nödställd på grund av mannens död genom olycksfall. För min del har jag den uppfattningen, att man måste på det ena eller andra sättet komma dessa änkor till hjälp. Samhället måste med andra

ord träda in i försörjarens ställe och försöka att hålla tillsammans moder och barn. På vad sätt detta skall ske, det är en annan fråga, och den är naturligtvis ganska svårlost. Utskottet begär ju, så vitt jag förstår, inte några omedelbara åtgärder utan endast en utredning om hur detta problem skall lösas. Det finns ju, som den ärade föregående talaren erinrade, en lag i Danmark — enkebörnsloven — som är ur många synpunkter utomordentligt tillfredsställande, kanske den mest populära sociala lag, som existerar i det landet. Kanske jag får komplettera vice ordförandens i lagutskottet anförande med att nämna, att även på andra håll finnas liknande lagar. Så t. ex. finnas i åtminstone ett fyrtiotal av Amerikas förenta stater särskilda lagstiftningar för änkor, som i allmänhet kallas »mothers pension laws» men huvudsakligen gälla bara änkor. Likaså har man i de olika provinserna i Kanada genomfört en änkepension, och det är ganska betecknande, att när man gjorde det, förklarade man, att detta understöd är att betrakta som ett erkännande åt modern för de tjänster, hon gör samhället genom att uppfostra sina barn.

Hur vi här i landet skola ordna saken i framtiden, ligger ju i öppna fältet. En möjlighet är att använda pensionsförsäkringen, något som förordas av många. Man kan emellertid också gå den andra vägen, understödsvägen, vilken onekligen har vissa fördelar; jag skall naturligtvis inte här ingå på detta. Men det förefaller mig dock vara av mycket stor betydelse, att man tar första steget till lösning av denna fråga genom att nu åtminstone bringa den under utredning.

Den ärade föregående talaren, vars humanitära intressen på olika områden jag bland andra haft tillfälle att konstatera, försökte i någon mån avskräcka från att ens upptaga denna fråga till behandling genom att tala om de stora kostnader, ett dylikt beslut skulle medföra. Men, mina herrar, hur skulle vi någonsin kunnat lösa eller åtminstone börjat på med lösningen av pensionsförsäkrings- eller olycksfallsförsäkringsfrågan, om vi från början stirrat oss blinda på de kostnader, dessa lagstiftningar skulle medföra? Utgångspunkten är väl i alla fall, att om här föreligger ett rättfärdigt krav, om det har visat sig, att samhället har plikt att träda till i de hem, där försörjaren inte längre har möjlighet att hålla hemmet tillsammans, då måste man försöka att komma närmare en slutlig lösning av saken. Det kan ju hända, att man inte kan med en gång ta upp hela detta problem utan att man, som det skedde i fråga om pensionsförsäkringen, får tänka sig vissa övergångsformer, som kunde möjligtvis medföra, att kostnaden för den nuvarande generationen inte bleve så ofantligt stor. Men att alldeles motsätta sig denna tankes genomförande i framtiden, det undrar jag, om det är klokt och riktigt. Jag har åtminstone under min verksamhet funnit, att här föreligger ett mycket trängande önskemål, som med utomordentligt intresse omfattas av alla de många, som känna det föreliggande behovet på området. Jag vill också påpeka, att på detta område, på barnavårdens område, där vi ju genom den nyss antagna lagen ha fått en enligt min uppfattning god grund att bygga på, i andra länder framlagts förslag, avsedda att tillvarata barnen på det lämpligaste sättet och särskilt att tillgodose de ensamställda barnen och dem, som icke ha någon naturlig försörjare.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har tidigare uttalat, att barnen äro samhällets dyrbaraste egendom, och jag kan icke frigöra mig från den uppfattningen, att vi vid detta tillfälle ej få underlåta att försöka på något sätt tillgodose just ankors barn. Beträffande de ogifta mödrarnas barn har genom den enligt min tanke förträffliga lagen om barn utom äktenskapet åtskilligt gjorts förbättrande av deras ställning, särskilt genom barnavårdsmannainstitutionen. Det förefaller mig således vara en rimlig gärd av rättvisa, att man nu tar ett första förberedande steg, som naturligtvis inte behöver medföra några högst betydande kostnader under de närmaste åren, för att så småningom nå

Om
understöd åt
ankors barn.
(Forts.)

Om
understöd åt
änkors barn.
(Forts.)

fram till en lösning av också änkebarnens fråga, och jag får därför i all an-
språkslöshet vädja till kammaren att bifalla utskottets hemställan under denna
punkt.

Herr von Sydow: Jag anhåller om ordet för att säga några ord med an-
ledning av den siste ärade talarens anförande. Jag ber då först att få säga,
att jag inte kan förstå, att det, som herr von Koch säger, är en orättvisa, att
de änkor, vilkas män omkommit genom olycksfall i arbete, få understöd, men
däremot icke de änkor, vilkas män avlidit i sjukdom. Detta kan jag inte
förstå, ty pensionen åt de änkor, vilkas män drabbats av olycksfall i arbete och
därigenom omkommit, bekostas icke av det allmänna utan av industrien. Det
är riktigt, att industrien måste bära en olycksfallsförsäkring, det är nämligen
fråga om en industriens risk, och den skall industrien betala. Den privata
arbetsgivaren, som använder arbetaren, skall betala risken härför, men det är
inte det allmänna, som skall ingripa, och det gör det inte heller. Detta är den
stora skillnaden.

Däremot ger jag min anslutning till vad herr von Koch yttrade om att det
är hårt, om en änka fått understöd för sina barns uppfostran av fattigvården
och detta sedermera återkräves. Detta kan naturligtvis vara obilligt. Jag
hoppas att det inte kommer i fråga ofta i realiteten — det vet herr von Koch
bättre än jag — men jag skulle för min del gärna vilja vara med om en un-
dersökning om i vad mån det kan stadgas, att i sådana fall återbetalnings-
skyldigheten skall upphöra. Hade utskottsmajoriteten velat inskränka skri-
velsen till att avse, huruvida understöd till änkor med barn borde lämnas utan
återbetalningsskyldighet, skulle jag för min del varit med om den. Men nu
har man föreslagit hela enkebörnsloven, och det är för mycket. Det är visser-
ligen sant, som herr von Koch sade, att det inte är fråga om att fastställa nå-
gon lag nu, men alla, som varit här i riksdagen några år, veta, att har man
godkänt principen och begärt en utredning i visst ändamål, då har man tagit
det första steget, och de andra komma i regel av sig själva.

Det är också riktigt, vad herr von Koch i vältaliga och varma ord yttrade
om socialförsäkringen. Jag är i likhet med honom övertygad om att den är en
välsignelse för mänskligheten och har gjort och gör mycket gott i vårt land.
Men det är nog därvidlag också att taga hänsyn till hurudana förhållandena
äro efter världskriget. Socialförsäkringen är, som nämnt, enligt min tanke en
mycket värdefull institution, men den har det felet att vara oerhört kostbar.
Jag tror att man i nästan alla länder i Europa nu strävar efter och anstränger
sina krafter till det yttersta för att upprätthålla den socialförsäkring, som man
hade före kriget och som var baserad på de ekonomiska och sociala förhållanden,
som då voro rådande, och att man icke för närvarande tänker på att utvidga
den. Jag tror också, att klokheten skulle mana oss att göra detsamma, åtmin-
stone att icke göra en så stor utvidgning, som här är ifrågasatt. Därmed —
det ber jag att få säga herr von Koch — har jag ingalunda menat att säga,
att en sådan utvidgning aldrig kommer. Det är högst möjligt att den kommer,
men att vi nu skulle taga det första steget, måste jag anse äventyrligt.

Jag ber, herr greve och talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Petré, Bror: Herr talman! Jag ber att få instämma i det varm-
hjärtade anförande, som nyss hölls av en å detta område synnerligen erfaren
kammarmedamot å Örebro läns bank.

Gent emot herr von Sydow vill jag framhålla, att då han rörde sig med sif-
feruppgifter i fråga om kostnaderna för det allmänna, gick han ut ifrån, om
jag fattade honom rätt, att det var helt och hållet nytillkommande kostnader
för det ifrågavarande ändamålet, som det här gällde, men så är ju icke för-

hållandet. Det är ju nämligen så, att vår gällande fattigvårdslag ger rätt redan nu för änkor att få såsom fattigvård vad de behöva till sina barns uppfostran, underhåll och vård. Och det är självfallet, att de ekonomiska förhållandena i hithörande hem ofta nog äro sådana, att denna rätt i ganska stor utsträckning också tages i anspråk av ankorna. Jag förmenar alltså, att när man framför dessa sifferbelopp beträffande kostnaderna, man icke får se bort ifrån dessa av mig nu berörda förhållanden.

Herr von Sydow nämnde vidare, att om man ville ordna denna understödsfråga så, som i utskottsutlåtandets motivering ifrågasatts såsom ett provisorium eller genom att befria änka från ersättningsskyldighet för hennes barn tilldelad fattigvård, skulle han icke hava någonting emot en sådan anordning. Med anledning härav vill jag säga, att det nu icke är fråga om annat än att utreda, på vad sätt och efter vilka grunder man skall kunna lägga en understödshjälp åt änkor så att den icke får karaktär av fattigvård. En dylik linje, som rymmes inom utskottets hemställan, är alltså den, som herr von Sydow förklarade sig kunna i sak ansluta sig till. Men utskottet håller även andra vägar öppna för den kommande utredningen, och synes det mig, att herr von Sydow med sin uppfattning borde kunna ansluta sig till denna vidare utredningsram.

Det är nog som herr von Koch sagt, att intresset för denna sak i själva verket är så stor och levande, att den icke dör, förr än denna undersökning blivit verkställd. Det är möjligt att man kommer att få stanna vid den utväg, som herr von Sydow gav sin anslutning, men i första hand gäller det att få undersökt, om det är möjligt att gå fram pensionsförsäkringsvägen. Jag tror, att det är riktigt att begära denna utredning. Den kommer i varje fall att klarlägga, vilka utvägar som förefinnas och i vad mån de äro framkomliga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i nu förevarande punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den förevarande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr von Sydow begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 41.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

*Om
understöd åt
änkors barn.
(Forts.)*

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

*Ang. lån
till främjande
av bostads-
produktionen.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 22 februari 1924 dagtecknad proposition, nr 68, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

1:o) att för ökning av statens bostadslånefond finge såsom lån ur statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1924 ett belopp av 5,000,000 kronor;

2:o) att av det på extra stat för år 1922 under femte huvudtiteln till statsbidrag åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisade reservationsanslaget jämte därunder omförda besparingar ett belopp av 24,000 kronor finge ställas till ingenjörsvetenskapsakademiens förfogande för utförande av vissa tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet; samt

3:o) att av nyssnämnda reservationsanslag och besparingar ett belopp av 26,000 kronor finge av Kungl. Maj:t disponeras för åtgärder, ägnade att indirekt förbilliga eller eljest främja bostadsproduktionen.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena (nr 256) inom första kammaren av herr *J. Nilsson* i Malmö m. fl. och den andra (nr 407) inom andra kammaren av herr *V. Larsson* i Västerås m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte medgiva,

1:o) att för ökning av statens bostadslånefond finge såsom lån ur statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för 1924 ett belopp av 10,000,000 kronor;

2:o) att av det — — — byggnadsområdet; samt

3:o) att av nyssnämnda — — — bostadsproduktionen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet under åberopande av vad däri anförts hemställt,

I) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herrar Nilssons i Malmö m. fl. och Larssons i Västerås m. fl. berörda motioner medgiva

a) att för ökning av statens bostadslånefond finge såsom lån ur statsverkets

fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1924 ett belopp av 7,000,000 kronor; samt

b) att av det på extra stat för 1922 under femte huvudtiteln till statsbidrag åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisade reservationsanslaget jämte därunder omförda besparingar ett belopp av 26,000 kronor finge av Kungl. Maj:t disponeras för åtgärder, ägnade att indirekt förbilliga eller eljest främja bostadsproduktionen; ävensom

II) att Kungl. Maj:ts förslag om användande av ett belopp av 24,000 kronor av berörda reservationsanslag med därunder omförda besparingar för vissa tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid mom. II av utskottets hemställan hade reservation anförts av herr *H. F. Lamm*, vilken ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag om användande av ett belopp av 24,000 kronor för vissa tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet.

Herr **förste vice talmannen**: Jag står visserligen som ensam reservant i detta utlåtande, men jag vill redan från början säga, att det inom utskottet var flera, som ställde sig på samma ståndpunkt som jag i denna fråga utan att dock reservera sig.

Skillnaden mellan reservationen och utskottets utlåtande är ju den, att jag som reservant har velat tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning om ett anslag av 24,000 kronor till ingenjörsvetenskapsakademien för utförande av vissa tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet. Dessa undersökningar hava pågått under flera år, och ingenjörsvetenskapsakademien har för detta ändamål fått anslag under denna tid. Denna gång har emellertid anslaget blivit avböjt av statsutskottet, därför att utskottet antagligen tyckt, att det nu kunde vara slut på dessa undersökningar. Jag har emellertid under hand gjort mig förtrogen med ämnet och bland annat talat med sekreteraren i akademien, och jag har därvid icke kunnat finna annat, än att det är av största vikt och betydelse att akademien får fortsätta med dessa undersökningar, som påbörjats och som man hoppas kunna avsluta under det kommande budgetåret.

Det är här fråga om tre olika slag av undersökningar. Den första gäller värmekapaciteten hos byggnadsmaterial och -konstruktioner. Här säges det, att värmekapaciteten blivit föremål för endast flyktiga studier, beroende på svårigheten att bestämma specifika värmet hos material av icke homogen sammansättning, vilket ofta är fallet med byggnadsmaterial. Denna svårighet torde kunna avlägsnas genom konstruerandet av en kalorimeter, grundad på samma principer som den förut genom akademiens försorg utexperimenterade metoden för mätandet av värmeisoleringsförmågan hos olika byggnadsmaterial. För detta arbete finnes redan den huvudsakliga apparatutrustningen. Då dessa undersökningar utan tvivel komma att utgöra ett värdefullt komplement till akademiens övriga värmeundersökningar, anser akademien det i hög grad önskvärt, att de komma till utförande. För detta ändamål begär akademien 8,000 kronor.

Så är det frågan om beständigheten hos olika slag av byggnadsfasader. Här har akademien redan kommit till ett resultat, och vad det här gäller, är endast att söka uttröna den lämpligaste sammansättningen av olika putsarter. För de praktiska proven bör ett provhus med ett flertal fasadbehandlingsuppföras på hårt utsatt läge, lämpligen vid västkusten, och ställas under observation. Man har här tänkt sig möjligheten att träda i förbindelse med lotsverket för att komma i tillfälle att på en byggnad för annat ändamål, såsom ett magasin eller dylikt, praktiskt uttröna detta. För detta ändamål begäres 13,000 kronor.

Till sist är det frågan om ljudisoleringsförmågan hos byggnadsmaterial och

Ang. lån
till främjande
av bostads-
produktionen.
(Forts.)

*Ang. lån
till främjande
av bostads-
produktionen.
(Forts.)*

-konstruktioner enligt förut utexperimenterad metod. Här är man mycket nära ett resultat, och det behövs endast ett par tusen kronor för att fullborda arbetet. Jag har för min del ansett, att i det läge, som akademien för närvarande befinner sig i fråga om dessa undersökningar, det vore synd att stoppa desamma och att man därför borde bevilja det begärda anslaget. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att hur intressanta och hur nyttiga dessa undersökningar än kunna vara, så är det ingen enskild man eller institution, som är villig att företaga dem. Därför torde det ligga närmast till för staten att göra dem, så mycket hellre som staten är den förnämste byggherren.

Det är på dessa grunder, som jag har ansett, att man borde bifalla Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt, varför jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende å nu förevarande utlåtande endast yrkats, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan i punkten I samt avslå utskottets hemställan i punkten II och bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa vintillverkare samt vissa medlemmar av vindragarlaget i Stockholm jämte en i ämnet väckt motion.

Uti en till riksdagen avlåten, den 19 mars 1924 dagtecknad proposition, nr 187, vilken blivit för förberedande behandling hänvisad till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen besluta

dels att till aktiebolaget Skånska fruktvin- och likörfabriken i Bjuf, aktiebolaget Önos i Tollarp samt firman B. P. Gullbergh i Malmö finge ur statsverkets fond av rusdrycksmedel utbetalas följande belopp, nämligen till aktiebolaget Önos femtiotusen kronor samt till envar av de båda övriga tjugufemtusen kronor, allt under villkor, att i enlighet med Kungl. Maj:ts bestämmande före utbetalningen sådana åtgärder vidtoges, att någon tillverkning av rusdrycker icke vidare kunde utan särskilt tillstånd bedrivas i de lokaler, vilka av ersättnings-tagarna tidigare för sådant ändamål begagnats, ävensom att ersättningstagarna skriftligen förbunde sig att icke framdeles mot statsverket framställa några ersättningsanspråk i anledning av deras tidigare bedrivna tillverkning av rusdrycker;

dels ock att till de medlemmar av vindragarlaget i Stockholm, som nu vore varaktigt oförmögna till arbete, finge ur statsverkets fond av rusdrycksmedel under vederbörandes återstående livstid, så länge arbetsförmågan varade och vederbörande styrkte sig vara i behövande omständigheter, årligen utbetalas ett belopp av sexhundra kronor att utgå med en fjärdedel eller etthundrafemti kronor kvartalsvis i efterskott från och med tredje kvartalet år 1924.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr N. K. Törnkvist i Bjuf väckt motion, nr 423, vari hemställts, att den i propositionen föreslagna ersättningen till aktiebolaget Skånska fruktvin- och likörfabriken i Bjuf måtte höjas till ett belopp av 50,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Törnkvists i Bjuf berörda motion icke måtte vinna riksdagens bifall.

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)

Reservationer hade anmälts

1:o) av herr *C. J. G. Swartz*, vilken ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade, samt

2:o) av herrar *O. U. B. Olsson* och *F. L. Lindqvist*, vilka ansett, att utskottets motivering bort lyda så, som i denna reservation angivits.

Herr statsrådet **Beskow**: Herr greve och talman, mina herrar! I den proposition, som nu föreligger, har Kungl. Maj:t föreslagit ersättning — ersättning eller understöd, vilket man nu vill kalla det — till vissa vintillverkare och till vindragarlaget i Stockholm på grund av att de blivit lidande genom förhållanden, som stå i samband med den rusedryckslagstiftning, som kommit till under de senare åren.

Vad vintillverkarna beträffar, så ligger ju saken så till, att de icke hava några som helst juridiskt befogade krav på ersättning från staten. Däremot anser jag för min del, att deras krav hava ett visst moraliskt berättigande. Det förhåller sig nämligen så, att dessa vintillverkare tidigare kunde sälja sina bärviner i den allmänna handeln och då vanligtvis genom diversehandlare, under det att de numera icke kunna sälja dem på annat sätt än genom systembolagen. Det inser ju var och en, att det är ganska svårt att få avsättning för ifrågavarande produkter genom systembolagen.

Nu har ju utskottet i sak behjärtat, vad Kungl. Maj:t här föreslagit, då utskottet är av den åsikten, att ett understöd bör lämnas till ifrågavarande firmor och till vindragarlaget i Stockholm. Men i formen har utskottet gått fram på ett annat sätt, än vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag vill meddela, att det något tidigare varit uppe funderingar på att Vin- och spritcentralen skulle kunna göra affärer med dessa firmor — vindragarlaget har nog icke varit på tal — och i detta sammanhang ge dem en viss ersättning utöver den rent affärsmässiga.

Emellertid har Vin- och spritcentralen ingen rätt härtill, ty all vinst av parti-handeln med rusedrycker, som ju helt utövas av Vin- och spritcentralen, skall gå till staten, det vill säga allting utöver de medel, som gå till stam- och preferens-aktieägarna samt till fastställda avsättningar och avskrivningar. Under sådana förhållanden måste det noga iakttagas, att Vin- och spritcentralen icke får lämna understöd i någon som helst form, utan att den skall driva sin rörelse så affärsmässigt och så ekonomiskt som möjligt.

Jag tror därför, att det hade varit riktigare, om utskottet i denna punkt helt följt Kungl. Maj:ts förslag. Jag går emellertid ut ifrån, att utskottets förslag icke får tolkas så, att man vill göra något avsteg ifrån den princip, som är fastslagen i gällande lagstiftning och vilken som sagt går ut på att Vin- och spritcentralen icke får lämna några understöd och gåvor till utomstående. Jag vill snarare tolka utlåtandet i den riktningen, att Vin- och spritcentralen enligt utskottets förslag för en enda gång får ett rent undantagsmedgivande av riksdagen.

Herr **Lindqvist**: Herr greve och talman, mina herrar! Som av handlingarna framgår, har utskottet varit enigt om att avslå den kungl. propositionen. Det är endast rörande motiveringen, som utskottet icke har kunnat enas, då en av utskottets ledamöter, herr Swartz, har föreslagit en motivering, som utmynnar i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte taga denna fråga under behandling och efter hörande av Vin- och spritcentralen pröva framställningen och avgöra, i vad mån ersättning skall lämnas eller icke. Vidare hava herr Olsson och jag

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.

(Forts.)

icke kunnat dela utskottets uppfattning, utan hava vi ansett, att man bör hava en annan motivering. Utskottets majoritet vill hänvisa frågan till Vin- och spritcentralen för att denna måtte taga den under överbäggande, och utskottet känner sig förvissat om, säger majoriteten, att frågan skall få en lycklig utgång.

Nu är det så, att dessa skånska vinfabriker en gång hava vänt sig till Vin- och spritcentralen i och för ersättning — om det var allesammans, som gjort det, kan jag ej säga; jag tror knappast, att det var så, men en del har i alla fall gjort det. 1922 har denna fråga, såvitt jag icke missminner mig, varit föremål för prövning, men Vin- och spritcentralen har icke ansett sig kunna gå med på ersättning. Vid ett samtal med chefen för Vin- och spritcentralen meddelades, att några fullt analoga fall icke av Vin- och spritcentralen prövats, utan att detta ärende nog låg litet vid sidan. Emellertid var det så, att det bolag, som ville underhandla med Vin- och spritcentralen, begärde en så oskälighets ersättning, att underhandlingarna redan av det skälet torde hava strandat. Därefter blev det inga vidare underhandlingar. Det var en tid, då det gick åt mycket vin och då de kunde få avsättning för sin vara på ett eller annat sätt. Men så kom kristiden, och det uppstod svårigheter för vintillverkarna att driva sin verksamhet. Då gingo de in till Kungl. Maj:t för att få denna ersättning.

Samma är förhållandet med vindragarlaget i Stockholm. Det har också haft kontakt med Vin- och spritcentralen en gång, och dess ålderman har vid en konferens med Vin- och spritcentralen fått det erbjudandet, att om vindragarna skulle anse sig vilja eller behöva vinna anställning vid Vin- och spritcentralen, så skulle man vara beredd att åstadkomma, att sådan anställning skulle kunna åvägbringas. Något svar på denna erbjudan har icke kommit av anledning, som jag icke känner till, men sannolikt var det av den anledningen, att deras förtjänster under den gyllene tiden voro så goda, att de icke ansågo sig böra gå in för en sådan fråga som ny anställning. Först nu efteråt hava även de gjort framställning till Kungl. Maj:t.

Såvitt man kan se av handlingarna och läsa fram av myndigheternas yttrande, har ingen av dessa båda parter vare sig juridisk eller — och här skulle jag vilja vända mig emot herr statsrådet — moralisk rätt. Det är knappast en gång billighetsskäl, som tala för, att de skola få detta understöd. Det är nämligen så, att denna lagstiftning icke direkt lagt hinder i vägen för deras verksamhet. I fråga om vinfabrikerna är det ju så, att det fortfarande finns möjlighet för dem att tillverka sitt vin. Det finns fortfarande möjlighet för dem att också försälja vinet, visserligen dock med den inskränkning, som herr statsrådet nämnde, att det endast kan ske genom Vin- och spritcentralen. Men är vinet bra, så lär det nog kunna köpas av Vin- och spritcentralen också. Jag misstänker dock, att dessa fabrikers viner icke äro av samma kvalitet som andra viner och att de därför icke äro konkurrenskraftiga. På grund därav kan det naturligtvis uppstå svårigheter för dem att bli av med sina varor. Men det kan väl i all rimlighets namn icke riksdagen rå för.

Detsamma är fallet med vindragarna. De kunna naturligtvis fortfarande hava arbete. Så länge vinimporten var stor, hade de en stor och god inkomst. Men så kom kristiden, då folk icke importerade så mycket vin, och deras inkomster minskades då. Man skall emellertid icke tro, att det bara är vin, som de handskas med; det är även en massa andra flytande varor, oljor och sådant, som de hava att taga befattning med. I alla fall minskades deras inkomster, men aldrig har jag hört talas om att därför att det uppstått svårigheter på en arbetsmarknad på grund av konjunkturförhållanden man kan gå in till Kungl. Maj:t och begära ersättning för minskad arbetsinkomst. Att deras understöds-kassa har lidit men av detta förhållande, tvivlar jag visst ej på. Att den understödsverksamhet eller pensionsverksamhet, som förut varit, nu nästan måste gå

isär, är klart, därför att de för laget ekonomiskt fördelaktiga importerna ej kunna effektueras på samma sätt som förut. Men det är också en sak, som riksdagen icke kan hjälpa. När riksdagen lagstiftade för ekonomiska understödsföreningar — självhjälpsföreningar — så blev godtemplarordens understödsföreningar till följd av lagstiftningen tvungen att vidtaga sådana åtgärder, att beräkningarna blevo fullt matematiska, vilket de förut ej voro. Härigenom reducerades livförsäkring från 2.000 kronor till 1.000 kronor, men icke var det väl någon som föll på den tanken att gå in till riksdagen för att få fullnad.

Jag tror ej, efter de uttalanden, som gjorts av respektive myndigheter, att utskottets resonemang är hållbart. Till slut kommer man i alla fall till den frågan, vem det är, som skall avgöra ärendet. Man har icke velat erkänna, att ersättningar av statsmedel skola utgå, men i sitt hjärta anser man, att de skola ha dem. Vad riksdagen och riksdagsmännen icke vilja stå för, d. v. s. att giva dem ersättning av rena statsmedel, det vill man ge dem på en omväg genom att överlämna till Vin- och spritcentralen att giva dem av sina vinstmedel, som ju också äro statsmedel. Jag tror visserligen icke, att Vin- och spritcentralen kommer att gå med på det, utan att den får tillräckligt tydlig hänvisning från riksdagen, ty den har ju redan förut en gång prövat detta ärende. Men får den en sådan hänvisning, så kan det ju hända, att den gör det. Detta sätt förbättrar emellertid ej saken, ty det är ju statsmedel och uteslutande statsmedel, på vilket sätt de än utlämnas.

Förresten tycker jag för min del icke, att man skall gå denna väg och delegera bort en rätt, som man ej vill begagna sig av, till en annan myndighet, framför allt därför, att vid alla tillfällen, då frågor om Vin- och spritcentralen varit före i riksdagen och denna utsatts för anmärkningar, har den ömma punkten, som man tryckt på, varit, att Vin- och spritcentralen i sin ekonomiska verksamhet icke alltid följt de strikta principer, som man från en del håll ansett, att den bort följa. För min personliga del, med den kännedom om Vin- och spritcentralen och Stockholmssystemet, som jag har, anser jag, att de skött sig på ett förtjänstfullt sätt. Men det är nu en sak för sig. De angrepp, som de utsatts för, hava grundat sig på, att de skulle ha givit sig in på mindre korrekta vägar med statsmedel. Men nu vill man, att riksdagen skall giva dem en direkt anvisning att gå dessa vägar.

Herr Swartz' reservation går ju en annan väg, den vill anförtro saken till Kungl. Maj:t för avgörande. Nu är jag icke tillräckligt gammal riksdagsman för att veta, om det är kutym eller blivit hävd, att riksdagen, då den icke själv vill taga på sig ansvaret för en sak, därför att den tycker, att det är alltför besvärande principer, som komma i vägen, överlämnar till Kungl. Maj:t att knäcka frågan. Det är en sak, som jag ej känner till, men är det kutym, så må det så vara, och den kan då överlämnas dit. Men Vin- och spritcentralen måste ju även med ett bifall till herr Swartz' förslag höras, och jag förmodar att regeringen i det fallet icke anser sig kunna göra annat, än vad Vin- och spritcentralen säger, ty annars vore det ju meningslöst att höra den, när den hörts en gång förut. I sak blir det alltså detsamma, antager jag, som att Vin- och spritcentralen blir den avgörande.

Jag har ej kunnat dela utskottets uppfattning, och därför har jag tillsammans med herr Olsson till utskottets betänkande avlämnat en reservation, som går ut på att med ett tillägg i motiveringen komma till samma resultat som utskottet, således avslag på såväl Kungl. Maj:ts framställning som herr Törnkvists i Bjuv motion, till vilken reservation jag ber att få yrka bifall.

Herr Walles: Herr talman! Jag ber för min del att få yrka bifall till utskottets motivering. Vidkommande ersättningsanspråken från vindragarlaget tillåter jag mig påpeka, att de icke gälla de friska och arbetsföra personerna i

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.

(Forts.)

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.

(Forts.)

Detta vindragarlag utan gamla och orkeslösa arbetare i laget. Kontrollstyrelsen har beträffande denna sak anført följande, efter att först hava vägrat att tillstyrka ersättning åt lagets för närvarande arbetsdugliga medlemmar: »Anorlunda gestalta sig däremot förhållandena för de medlemmars av laget vidkommande, som på grund av ålder eller av annan anledning äro oförmögna till arbete. Dessa hava under den tid de själva voro arbetsföra, med delvis jämförelsevis betydande belopp bidragit till pensionering av de medlemmar i laget, som då voro oförmögna till arbete. Detta har givetvis skett i förhoppning, att de själva en gång skulle komma att åtnjuta understöd. Dylikt understöd hava ock vissa av dem åtnjutit, men laget har, som tidigare nämnts, icke efter den 1 oktober 1922 sett sig i stånd att fortsätta med utbetalandet av understöd. Då det med skäl torde kunna sägas, att lagets oförmåga härvidlag orsakats av de minskade inkomsterna av arbetet med vin och sprit, har kontrollstyrelsen funnit det med fog kunna ifrågasättas, att det allmänna i dessa fall träder emellan och utbetalar de understöd, som laget numera icke är i stånd att utbetala, så mycket mer som de belopp, det här gäller, äro relativt obetydliga.»

Kontrollstyrelsen har till åtta namngivna personer föreslagit en ersättning av 800 kr., och Kungl. Maj:t har för sin del nedsatt detta belopp till 600 kr.

Då ärendet behandlades i den avdelning, som äger att avgöra i första instans, d. v. s. i den avdelning där jag sitter, yrkade jag bifall till Kungl. Maj:ts förslag, emedan jag ansåg, att rättvisa och billighet fordrade, att man lämnade en sådan ersättning. Från annat håll tillstyrktes ersättning åt vintillverkarna. Vid behandlingen i utskottsavdelningen förekom sedan en sammanjämkning, som resulterade i det utlåtande, som utskottet framlagt. Jag tycker det är rätt så egendomligt, att det då finns reservanter mot detta sammanjämningsförslag.

Jag ber för min del att få yrka bifall till det av utskottet framlagda förslaget utan ändring av motiveringen.

Herr Kvarnzeliuz: Herr greve och talman! Detta är ju ingen fråga, som speciellt intresserar representanterna för Västernorrlands län, fastän omständigheterna hava gjort, att vi varit uppe tre stycken länskamrater å rad.

Denna fråga är ju av den beskaffenhet, att man egentligen icke kan säga, att ersättningarna kunna grundas på några rättsanspråk, utan de äro ju fullständigt beroende av skälighets- och billighetsprövning. Nu är det ju så, att den privata rusdryckshandeln i stort sett blivit avvecklad genom tillkomsten och införandet av en organisation, som företrädes av Vin- och spritcentralen. I samband med att denna avveckling har ägt rum, hava ersättningar i olika former till mycket betydande belopp — till många, många tiotal miljoner kronor — utgått till vin- och spirituosa-handlare och andra, som varit på ett eller annat sätt intresserade av tillverkning och försäljning av rusdrycker.

Det fall, som här föreligger, är kanske icke fullt jämförligt med de fall, i vilka ersättningar i form av goodwill eller på annat sätt utgått. Men man kan i varje fall icke säga, att de krav, som här föreligga, äro av en något förnämligare karaktär än de, som Vin- och spritcentralen fått avveckla. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det vore mest naturligt och riktigt att, därest någon ersättning här skall utgå, den icke kommer att utgå efter, så att säga, några förnämligare former, vilket skulle bliva fallet, i händelse Kungl. Maj:t och riksdagen skulle besluta om denna ersättning, under det att man låtit Vin- och spritcentralen sörja för avvecklingen i övrigt. Det är alldeles riktigt, såsom statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade, att med en sträng tillämpning av det avtal, som nu är upprättat mellan Kungl. Maj:t och Vin- och spritcentralen, saknar Vin- och spritcentralen befogenhet att för-

foga över sina vinstmedel på ett sådant sätt, att de skulle kunna användas för ersättningsändamål. Men om vad statsutskottet föreslår blir riksdagens beslut och Kungl. Maj:t icke har något att erinra däremot, har Vin- och spritcentralen fått ett bemyndigande att i detta fall taga upp till prövning frågan, huruvida någon ersättning i förevarande fall lämpligen bör utgå. Då är jag förvissad om att Vin- och spritcentralen vid prövningen av detta ärende kommer att förlara med samma noggrannhet, som om ärendet komme att handläggas av Kungl. Maj:t, ehuru väl jag för min del icke skulle haft något emot, om jag deltagit i den slutliga utskottsbehandlingen av detta ärende, att i huvudsak gå med på en sådan formulering, som herr Swartz i sin motivering föreslagit. Men då nu utskottet gått på en enklare linje, anser jag å andra sidan, att det icke finns någon anledning för riksdagen att nu motsätta sig en lösning på detta sätt. De personer, om vilka det här är fråga, nämligen tillverkare av viner, äro säkerligen ekonomiskt sett i större behov av en liten hjälp vid avvecklingen av sin affär än vad många varit, som tidigare fått en rätt så betydande goodwill, och då tycker jag, att när denna hantering förut orkat med att betala rätt betydande belopp i samband med avvecklingen av det privata intresset från denna näring, så bör man även kunna låta denna förmån sträcka sig till dessa ekonomiskt mindre välsituerade personer. Jag tror därför, att alla skäl tala för att riksdagen nu bör bifalla vad statsutskottet föreslagit.

Vad ersättningen till medlemmarna av vindragarlaget beträffar, så är det ju så, att detta ärende tidigare varit föremål för övervägande inom Vin- och spritcentralen, och jag tror mig veta, att en del av dem blivit erbjudna anställning inom Vin- och spritcentralen, ehuru väl de avböjt en sådan anställning. Det oaktat synes det mig, att det mycket väl bör kunna överlämnas åt detta bolag att taga under övervägande frågan om ersättning i en eller annan form till någon eller några av dessa personer.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Frågan är ju här, såsom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrade, huruvida utbetalandet av statsmedel verkligen skall beslutas av statsmakterna eller av Vin- och spritcentralen. Herr statsrådet var på mycket goda skäl rätt så betänksam mot att gå den vägen att låta statsmedel beviljas och utbetalas av Vin- och spritcentralen, och den enda förmildrande omständigheten, som jag kunde finna, var att herr statsrådet därvid fäste det uttryckliga villkoret, att detta icke finge upprepas. Jag anser emellertid, att det skulle vara lämpligare att icke tillåta, att det finge ske någon enda gång. Jag tror icke, att det är lämpligt, att riksdagen i ett fall, då riksdagen på goda grunder anser, att det är genant att själv fatta beslut, söker komma ifrån saken genom att delegera sin beslutanderätt åt ett annat håll.

Statsutskottets ärade ordförande sade, att här begränsade det sig egentligen till huruvida man skall använda förnämligare former för denna ersättning än för andra. Jag får säga statsutskottets ärade ordförande, att den saken redan är avgjord i och med det att Kungl. Maj:t har gått en förnämligare väg i denna fråga än i andra. Det är ju icke vinhandlarna, som kommit fram till riksdagen med detta förslag, utan det är Kungl. Maj:t, som kommit fram med förslaget. I och med detsamma hava vi den förnämligare apparaten igång och kunna icke på något sätt komma ifrån, att vi hava gjort vederbörande den ära, som statsutskottets ordförande ansåg vara för stor. Här har i denna kammare vid många tillfällen behandlats frågor om ersättningskrav i andra fall än speciellt detta. Här hava leverantörer till staten kommit och visat fullgoda skäl för att de böra hava ersättning, då de gjort förluster för statens skull. I riks-

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)

dagen har man då sagt: Nej det kunna vi icke vara med på, ty det kan föra med sig litet tråkiga konsekvenser. — Här gäller det tillverkare av en vara, som är så dålig, att de icke kunna få avsättning för den, och då anse vissa herrar i riksdagen, att detta är ett skäl, varför dessa producenter skola hava ersättning.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sade, att det ju är tydligt, att fabriken nere i Bjuv har svårt att få sin vara avsatt genom Vin- och spritcentralen. Ja, det har den visst. Varan är alltför dålig, för att Vin- och spritcentralen skulle hava någon användning för den, men jag anser det icke vara tillräckligt skäl för att staten skall träda räddande emellan för dessa s. k. vintillverkare nere i Skåne. Här är ytterligare en försvårande omständighet, nämligen den, att Vin- och spritcentralen, såvitt utskottet är riktigt underrättat, nog icke skulle haft något emot att inlösa denna firma liksom andra firmor. Men under kristiden ansåg sig denna firma hava god åtgång för sina varor och begärde ett pris så högt, att jag icke vill använda den rätta beteckningen på ett sådant försök till uppskörtning. Denna goda affär spekulerade sålunda fel. Det är icke så lätt för dem nu att bli av med sina varor, och därför böra de hava ersättning, resonerar man, och så resonerar statsutskottet också, med ett par undantag. Jag anser, att även om Vin- och spritcentralen förut har offrat hundratusentals eller miljoner kronor på inlösnings, så äro 50,000 kronor pengar det också, och då, såvitt jag kan se, inga som helst vare sig juridiska eller billighetsskäl kräva, att staten skall kasta bort dessa 50,000 kronor, anser jag, att jag står på en ganska god grund, då jag yrkar avslag på denna utskottets hemställan beträffande motiveringen.

Vad nu den andra saken beträffar, nämligen ersättning till vissa medlemmar av vindragarlaget, måste jag erkänna, att jag i det fallet är mera benägen för tillmötesgående av vederbörandes anspråk. Men det är på samma sätt här. I god tid har en utväg stått öppen för ledamöterna av detta vindragarlag att få en anställning, men de hava icke velat. De hava spekulerat fel de också. Enligt vad som meddelats utskottet och, såvitt jag fattade statsutskottets ärade ordförande rätt, står denna utväg fortfarande öppen för en anställning av medlemmarna av vindragarlaget genom direkta förhandlingar med vederbörande. Följaktligen anser jag icke heller, att jag i detta fall behöver frångå den riktiga principiella hållning, som riksdagen bör intaga.

På grund av vad jag nu anfört, ber jag herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den av mig och herr Lindqvist vidtagna förändringen i fråga om motiveringen.

Herr Thulin: Jag skulle helst vilja rösta för bifall till det förslag, som framlagts i den kungl. propositionen. Jag har varit med om de undersökningar i ärendet, som gjorts vid olika tillfällen och senast i slutet av förra året och i år inom kontrollstyrelsen, och jag har därvid kommit till det resultatet, att det finns övervägande skäl för att vintillverkarna och vindragarlaget böra hava ersättning i den omfattning, som av kontrollstyrelsen och Kungl. Maj:t föreslagits. Men jag förstår mycket väl, att gentemot ett enhälligt statsutskott lönar det icke mödan att framställa ett yrkande om bifall till propositionen. Jag måste under sådana förhållanden rösta för bifall till statsutskottets förslag, huru ogärna jag än gör det. Jag vill emellertid tillkännagiva, att jag icke kan biträda den motivering, som är förebragt för statsutskottets förslag, utan att jag ämnar rösta för den reservation, som är framlagd av herrar Oscar Olsson och Lindqvist.

Den motivering, som utskottet förebragt, är enligt min mening angräplig. Det förefaller mig åtminstone synnerligen underligt, att riksdagen skulle lämna

en enskild inrättning rätt att disponera vad som faktiskt är statens vinstmedel. Jag finner det så mycket egendomligare, att ett sådant förslag är framställt av utskottet, som detta förslag måste anses stå i strid mot de beslut, som fattades vid föregående års riksdag beträffande partihandelsreformen. Innebörden av sagda beslut är, såsom torde vara känt, att Vin- och spritcentralen endast skall ägna sig åt den rent affärsmässiga skötseln av partihandeln. I fråga om dispositionen av den vinst, som kan uppkomma å partihandelsrörelsen, finnes en särskild bestämmelse i 12 § 4 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, där det stadgas: »Av den vinst, som å partihandelsbolags rörelse årligen uppstår, må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Vad därefter, och sedan utdelning till bolagets delägare ägt rum, kan återstå av vinsten, skall bolaget efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insätta å statsverkets giroräkning i riksbanken.» Det är således klart och tydligt utsagt genom en särskild författningsbestämmelse, att den vinst, som uppkommer å själva rörelsen, skall inlevereras till statsverket, sedan vissa avskrivningar ägt rum. Det förefaller mig då både äventyrligt och otypligt av utskottet att ge anvisningar på avvikelser från denna lagbestämmelse genom ett uttalande i motiveringen. Jag kan av detta skäl icke biträda utskottets motivering i de delar, i vilka motiveringen avviker från herrar Oscar Olssons och Lindqvists reservation.

Man har nu sagt, att Vin- och spritcentralen tidigare har utbetalat ersättningar. Men jag vill uttryckligen framhålla, att det föreligger en betydande skillnad i fråga om ersättningarna nu och vid de olika tillfällen, då Vin- och spritcentralen tidigare lämnat s. k. ersättningar. Då inköpte Vin- och spritcentralen i själva verket en rörelse, som lades under Vin- och spritcentralen. Nu är det icke fråga om inköp av en rörelse, utan det är en ren och oförfalskad ersättning, som skall lämnas. Vin- och spritcentralen har faktiskt icke något intresse av att inköpa dessa vinfabriker eller lämna ersättning till vindragarlaget. Genom det beslut, som fattades vid 1923 års riksdag, torde det få anses ådagalagt, att man från riksdagens sida satt ett streck för vidare åtgärder från Vin- och spritcentralens sida i fråga om utbetalande av ersättningar.

Jag vill framhålla, att det beslut, som kammaren går att fatta, om nu statsutskottets förslag bifalles, är viktigare än vad som kan synas. Det kan nämligen inbjuda till en hel del konsekvenser, som jag tror, att många av kammarens ledamöter icke skulle vilja vara med om.

På grund av vad jag nu anfört får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan, dock med den ändring i motiveringen, som finnes intagen i herrar Oscar Olssons och Lindqvists reservation.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr greve och talman! Då vad som ifrågasättes genom föreliggande förslag berör Kristianstads län och jag väl känner till dessa förhållanden, anser jag mig skyldig att säga några ord.

Önosfabriken startades på sin tid med stöd av hushållningssällskapet i länet, och syftet med densamma var egentligen, att man skulle få avsättning för de stora fruktodlingar, som finnas inom länet, och även att uppmuntra bärödlingen. Jag vill säga, att fabriken till en början gick ganska bra och att dess tillverkningar voro fullt användbara. Herr Oscar Olsson sade, att det var så dåliga varor. Ja, jag vet ju icke, huru stora pretentioner han har på vinkvaliteter, men säkert är, att varorna på sin tid gingo åt ganska bra. Men det är tydligt, att en fabrikation, som bygger på vår inhemska produktion för vintillverkning, icke kan bli så jämn till sin kvalitet som Vin- och spritcentralens — naturligtvis med rätta — har pretentioner på att få, då detta bolag skall tillhandahålla allmänheten varorna genom systembolagen. Förut kunde, innan försäljnings-

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.

(Forts.)

förordningen var ändrad, denna fabrik sälja till lanthandlare och konsumenter, och på det sättet kunde den med lätthet avsätta sin produktion. Då nu hinder lagts för detta, synes det mig skäligt, att den får någon ersättning. Att jämföra detta fall med de andra här åsyftade, där anspråk gjorts på ersättning, kan icke vara hållbart. Här är ett helt annat förhållande. Här har riksdagen genom lagstiftning lagt ett direkt hinder för deras verksamhet.

Vad beträffar formen är jag av den uppfattningen, att det vore riktigast, om Kungl. Maj:ts beslut bifölles och att riksdagen fattade beslut härom. Men i det skick, ärendet föreligger här, synes det mig, att första kammaren bör kunna fatta samma beslut som andra kammaren, nämligen i enlighet med utskottets förslag. Genom de uttalanden, som här äro gjorda, tror jag att Vin- och spritcentralen fått direktiv att begränsa utbetalningar av detta slag till de särskilda fall, som riksdagen nu pekar på.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Med anledning av vad herr Oscar Olsson sade om tillverkningens kvalitet, torde det vara så, att han har alldeles rätt då han säger, att det icke var någon vidare fin vara, som de tillverkade. Men under de friare försäljningsformer, som förut funnits då dessa tillverkningar startades, hade de ganska god avsättning för sina varor. Sedan försäljningsreformen nu genomförts, hava avsättningsmöjligheterna blivit i hög grad försämrade. De varor, som här tillverkats, höra icke till den sortens viner, som vinna på att lagras, utan det är nog så, att ju äldre dessa årgångar bliva, desto sämre bliva varorna. Det är sålunda icke sannolikt, att de kunna sälja de lager, som de hava kvar.

Om jag fattade herr Thulin rätt, sade han i början av sitt anförande, att han ansåg det vara skäligt, att dessa tillverkare erhöles ersättning. Under sådana förhållanden har jag svårt att förstå det slut, till vilket herr Thulin kom, då han ju yrkade bifall till herr Oscar Olssons och herr Lindqvists reservation. Om denna reservation bifalles, äro ju både Kungl. Maj:t och Vin- och spritcentralen förhindrade att lämna någon som helst ersättning, såsom reservationen är avfattad. Det har åtminstone varit reservanternas mening. Om de icke kunnat uttrycka detta så tydligt, att det framgår av motiveringen, är detta att beklaga. Jag tror emellertid, att herr Thulin läst reservationen fel, om han tror, att den möjligheten föreligger.

Med anledning av vad herr Thulin yttrade om den viktiga principiella innebörd, som skulle ligga i ett bifall till statsutskottets förslag, tror jag icke alls, att en sådan innebörd förefinnes, utan att han tar fullständigt fel. Det är ju i detta speciella fall, som riksdagen säger, att medgivande kan lämnas till Vin- och spritcentralen att använda sina medel till att lämna ersättning efter beprövande och efter samma grunder som då det tidigare i jämförliga fall lämnats ersättningar. Jag ber att i detta fall få fästa uppmärksamheten på att Vin- och spritcentralen icke allenast lämnat ersättning, då det gällt inköp av affärer, utan att den lämnat ersättning även till personer, som, därigenom att vissa affärer upphört, icke längre haft sysselsättning i denna näring. Det tror jag är så pass jämförliga fall, att man mycket väl med stöd av dessa kan säga, att en viss analogi föreligger.

Av vad som nu förekommit har åtminstone jag icke funnit anledning att frångå den ståndpunkt, som statsutskottet har intagit, varför jag ber att fortfarande få vidhålla mitt yrkande.

Herr Björkman: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet för att tillkännage, att jag delar deras uppfattning, som inte vilja vara med om att ge Vin- och spritcentralen direktiv av det slag, som i utskottsmajoritetens ut-

låtande föreslagits, och jag har utom de skäl, som anförts däremot, också åtskilliga andra.

Här har från ett par håll talats om kvaliteten hos den vara, som tillverkas på åtskilliga av dessa vinfabriker och som ju, efter vad som uppgivits, skulle omöjliggjort för fabrikena att få någon avsättning av varan hos Vin- och spritcentralen. Ja, vad kvaliteten beträffar, har den institution, där jag är anställd, haft anledning att anställa undersökningar i åtskilliga fall, och i dessa fall har vinet befunnits vara av alldeles samma art som det, vilket, såsom överståthållaren säkerligen erinrar sig, i Stockholm gick under namn av bluddervin. Det var någon sorts komposition, där bärsaft ingick till någon obetydlig del, men där spriten var det huvudsakliga. Man kan också förstå detta, om man i den kungl. propositionen lägger märke till de uppgifter, som lämnas å sidorna 12 och 13 i utskottets utlåtande om ett par av här ifrågavarande fabrikers vinstbelopp. Det var under åren 1917 och 1918, som dessa fabriker intjänade synnerligen stora vinster. Herrarna erinra sig, hur det var ställt här i landet 1917 och 1918. Det rådde då inte bara brist på mat utan en ännu större brist på sprit. Det var ju formlig spritnöd i landet. Då dessa fabriker under nämnda år hade en så stor vinst, hade de förmodligen också en stor omsättning, som gav upphov till denna vinst. Beträffande ett av dessa fall — och även ett par andra fabriker, som här inte omnämnts, det vill säga ett par, som ännu inte kommit med framställningar om ersättning — känner jag innerligt väl till, på vilket sätt denna stora omsättning och dessa stora vinster tillkommo. Det fanns ett par järnvägsstationer nere i syd-sverige, där det två gånger i veckan bedrevs formlig utskänkning — utminuteri kanske i första hand vore rätta ordet, men sedermera också utskänkning — från ett par av dessa fabriker. Tillståndet vid dessa järnvägsstationer var dessa dagar sådant, att Konungens befallningshavande eller vederbörande länsmän fingo tillkalla extra hjälp för att kunna upprätthålla ordningen.

Nu är det emellertid, som jag redan antytt, herr talman, så, att ger riksdagen på hand åt dessa fabriker, som det i dag är fråga om, att de skola få någon ersättning därför att deras verksamhet på grund av förhållandena måst i viss mån upphöra — de ha nämligen fortfarande möjligheter att tillverka saft, vilket i åtminstone ett par fall var deras ursprungliga verksamhet — så stannar det inte vid dessa tre fabriker. Jag känner till en hel del sådana »fabriker» på olika håll i landet, som säkerligen komma att begagna tillfället att få en liten extra inkomst på statens bekostnad till de vinster, som de tidigare berett sig genom att sälja med sprit utspädd fruktsaft.

Jag skall inte uppehålla tiden längre utan åtnöjer mig med att instämma i den av herrar Olsson och Lindqvist avgivna reservationen.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Då jag anslutit mig till utskottets förslag, är det endast med hänsyn till de förhållanden, som beröra vindragarlagets framställning. Om det uteslutande gällt de två fruktvinfabrikerna i Bjuv och Tollarp, skulle jag för min del också ha yrkat avslag på utskottets hemställan. Jag vill nämligen i motsats till min ärade länskamrat, herr Johan Nilsson i Kristianstad, säga, att man inte kan gå med på att bevilja understöd åt företag, uteslutande därför att de äro belägna i det län man representerar. Även jag representerar detta län, men jag har aldrig tänkt mig, att detta skulle förbinda mig till något beträffande dessa fabriker, sedan de inte längre få tillverka fruktvin av den styrka de gjorde, innan försäljningslagstiftningen tillkom.

Dessa fabriker upprättades för att bereda alkoholsvagt fruktvin av den frukt, som fanns i trakten. Det visade sig sedermera, att det var svårt att få någon avsättning för dessa fruktviner, och då övergick man allmänt, innan försälj-

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)

Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)

ningsreformen 1917 tillkom, att tillsätta stora mängder av sprit, varigenom man fick en sorts »fruktvin», som i stor utsträckning användes i berusnings-syfte och var lätt åtkomligt i vilken speceriaffär som helst. Då denna trafik stoppades, klagade fabrikanterna och ville ha ersättning för att deras verksamhet inte kunde få fortgå på samma sätt som förut. Jag anser, att det skulle bli ett farligt prejudikat, om spritcentralen vid prövningen av dessa framställningar ginge med på att lämna ersättning. Jag har uteslutande begärt ordet för att betona, att man inte bör falla undan för detta krav utan bör komma ihåg, att den verksamhet som bedrevs visst inte var så gagnelig. För övrigt kan den verksamhet, som fabriken uttryckligen upprättades för, nämligen frukt- och bärvintillverkning, mycket väl fortsättas, även om genom vinförsäljningens omläggning inte så spritstarka viner som förr nu fritt få försälas.

Jag vill med detta endast till protokollet ha antecknat, att då jag ansluter mig till utskottsförslaget, är det i den förhoppningen, att spritcentralen skall visa tillbaka fruktvinfabrikernas framställning, men ta hänsyn till de förhållanden, som äro behjärtansvärda, då det gäller vindragarlaget.

Herr Lindqvist: Jag lovar att bli mycket kort, som jag ju brukar vara. Jag skall be att få tillkännage, att varken jag eller någon annan i statsutskottet kommit på den idén, att detta är en nykterhetsfråga. Det är den rakt inte, och man bör inte blanda in nykterhetssynpunkter i en sådan fråga som denna, ty det blir bara att förvrida den och göra den till vad den inte är. Det är en ren ersättningsfråga. Man kan ha olika meningar om, huruvida staten här skall träda emellan eller inte, men det är också allt.

Då landshövding Kvarnzelius i sitt anförande säger, att Vin- och spritcentralen har sysslat med dylika saker förut och att det då inte vore mer än fullt naturligt, att den också så att säga tog den sista resten, så är detta visserligen riktigt, men jag ber att få betona, att även detta ärende är prövat av Vin- och spritcentralen, men befunnits för lätt och därför avslagits. Det är detta, som är den springande punkten i hela frågan.

Jag ber vidare att få säga, att huruvida vinet är gott eller inte kan jag inte avgöra. Det är jag oförmögen att svara på, ty jag har aldrig smakat vare sig detta eller något annat vin, men bestämt kan jag säga, att chefen för Vin- och spritcentralen inför utskottet förklarat, att detta vin inte var konkurrenskraftigt på grund av kvaliteten och att detta var närmaste anledningen, varför Vin- och spritcentralen inte kunde ta emot det. Men det står fortfarande dessa firmor såväl som andra fritt att offerera sina viner till Vin- och spritcentralen och sälja dem till denna, om de äro dugliga. Men äro de verkligen så dåliga, att folk inte vill ha dem, så finns det ingen anledning att för den skull ge någon ersättning. På den tiden man fick ha dessa viner i alla kryddbodar och hos alla lanthandlare, gingo de bra men nu gå de inte, och då kommer man och säger, att det är intrång i försäljningsrätten. Men, mina herrar, hur skall det då gå, när det gäller att anta den nya matvarustadgan? Såvitt jag läst kommittébetänkandet rätt, kommer denna att göra mycket allvarliga ingrepp i matvaruhandeln. Skall därav följa, att alla matvaruhandlare få komma till riksdagen och göra anspråk på ersättning för minskad försäljningsvinst? Det är, såvitt jag förstår, alldeles uteslutet.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som innefattas i den av herr Olsson och mig avgivna reservationen.

Herr Thulin: Jag är uppkallad av det anförande, som herr Kvarnzelius höll, och vari han gentemot mig gjorde gällande, att min ståndpunkt var inkonsekvent. Han framhöll, att jag skulle ha uttalat, att jag helst såge, att ersättning lämnades; den av herrar Olsson och Lindqvist avgivna reservationen.

som jag förordade, innebure emellertid, att ingen ersättning skulle lämnas. Jag har fullt uppmärksammat vad den Olsson-Lindqvistska reservationen innebär. Jag får säga, att jag helst skulle sett att riksdagen givit ersättning på sätt, som föreslagits i propositionen, men att jag absolut icke kan vara med om att beträda de vägar, på vilka statsutskottet här vill föra riksdagen in, nämligen att genom uttalande i en motivering överlåta åt Vin- och spritcentralen att, åtminstone enligt min uppfattning, i strid med givna bestämmelser, utbetala ersättning av sin vinst.

*Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet Beskow: Herr greve och talman! Herr Lindqvist sade, att denna fråga redan tidigare prövats av Vin- och spritcentralen och därvid vägts och blivit befunnen för lätt med påföljd att Vin- och spritcentralen avslagit framställningen. Ja, det är ju riktigt, men såvitt jag vet, hade nog Vin- och spritcentralen ganska stora sympatier för att lämna någon form av ersättning. Man hörde sig för under hand i finansdepartementet i denna fråga. Hade det icke varit så, att Vin- och spritcentralen inte hade rätt att i detta fall lämna ersättning, utan måste sköta sin rörelse fullt affärsmässigt, hade det icke varit så, att dess medel äro statsmedel, som inte få användas hur om helst, så hade antagligen inte denna fråga behövt komma upp här. Jag har emellertid ansett det vara riktigt, att riksdagen finge tillfälle att ta ställning till frågan.

Jag tror liksom flera talare, att det icke precis är så lyckligt att förfara så, som utskottet förslagit, men med den diskussion, om här förts, går jag alldeles bestämt ut ifrån, att ett beslut i denna riktning inte på något sätt kan bli prejudikatsbildande. Konstitutionellt har saken utretts så pass fullständigt, att någon olägenhet ur den synpunkten ser jag inte av att nu anta utskottets förslag.

Att det finns billighetsskäl, som tala för ett bifall, är alldeles givet, bl. a. gäller, att vintillverkarna visserligen kunna tillverka bärviner, men inte gärna kunna sälja dessa viner. Jag tror inte, att de förändringar, som kunna göras i matvarustadgan, bli så kraftiga, att det uppstår någon större skillnad i möjligheten att sälja varorna. En jämförelse mellan dessa förändringar, och det fall, som här är på tal, tror jag inte man kan göra.

Herr Rooth: Herr greve och talman! Efter verkställd utredning har Kungl. Maj:t funnit skäligt föreslå riksdagen att till ifrågavarande vintillverkare samt vindragarlaget i Stockholm bevilja de ersättningar och understöd, varom nu är fråga. På grund härav och då Vin- och spritcentralen tidigare har beviljat ersättningar och understöd av denna art, har utskottet icke ansett nödigt att ånyo underställa Kungl. Maj:ts prövning ifrågavarande ersättningsanspråk. Utskottet har funnit det lämpligare, att det överlämnades åt Vin- och spritcentralen att avgöra, huruvida och i vilken mån dessa ersättningar böra utgå.

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets motivering.

Herr Hederstierna: Jag har bara begärt ordet med anledning av vad herr Thulin nu två gånger har drivit på, då han säger, att när det står i lagen, att Vin- och spritcentralen efter vissa utgifter skall överlämna alla återstående medel till staten, så skulle Vin- och spritcentralen, även om riksdagen fattade ett beslut i enlighet med utskottets förslag, vara förhindrad att utbetala dessa pengar, eller att, som han vill driva det, riksdagen skulle vara förhindrad att fatta ett beslut med den effekten. En sådan åsikt kan jag naturligtvis såsom jurist omöjligt understödja eller förstå. Det är ju meningen, att denna skyldighet skall åläggas Vin- och spritcentralen i statens intresse, det är staten, som vill ha det så. Om riksdagen bifaller utskottets motivering och på det sättet ger

*Ang.
ersättning till
vissa vintill-
verkare m. m.
(Forts.)* Vin- och spritcentralen i uppdrag att utbetala till dessa vindragare den ersättning, som Vin- och spritcentralen anser skälig, så är det ju klart, att Vin- och spritcentralen fått ett bemyndigande att göra denna utbetalning. Stadgandet i rusdrycksförsäljningsförordningen är gjort i statens intresse. När nu staten, målsägaren, säger: Betala ut av de pengar, som annars skulle utgått till oss, så har den ju givit Vin- och spritcentralen detta bemyndigande, vad som än må stå i bestämmelserna.

När man yttrar sig i juridiska frågor, skall man väl ha litet aning om, hur det är.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att där- under yrkats bifall till utskottets i nu ifrågavarande utlåtande gjorda hem- ställan ävensom att i avseende å motiveringen framställts olika yrkanden, till vilka herr talmannen ville återkomma efteråt.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att den av herrar O. U. B. Olsson och F. L. Lindqvist vid utlåtandet avgivna reservationen skulle godkännas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i avseende å motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 94 godkän- ner utskottets yttrande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herrar O. U. B. Olsson och F. L. Lindqvist vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava ut- fallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 43.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 213, i anled- ning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallssty- relsen att träffa förlikning i tvister med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag m. fl.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att jämväl andra kamma- ren bifölle vad utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 104.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 54, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda fram- ställningar.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lindring av fraktkostnaderna för kalk jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag
till lindringen
frakt-
kostnaderna
för kalk.*

Under punkt 80 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:et föreslagit riksdagen att till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk och kalkstensmjöl för jordbrukets behov till orter inom Dalarna och Norrland anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

1) nr 50 i första kammaren av herr *Scensson, Isak*, likalydande med nr 78 i andra kammaren av herr *Osberg*, vari hemställdt, att riksdagen måtte till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk och kalkstensmjöl för jordbrukets behov till orter inom hela landet, enligt förutvarande bestämmelser, anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 800,000 kronor;

2) nr 107 i första kammaren av herr *Elisson* m. fl., likalydande med nr 292 i andra kammaren av herr *Petersson* i Broaryd m. fl., vari hemställdt, att riksdagen måtte till lindring av fraktkostnader vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 650,000 kronor;

3) nr 108 i första kammaren av herr *Andersson, Elof*, m. fl., likalydande med nr 207 i andra kammaren av herrar *Olsson* i Blädinge och *Jönsson* i Fridhill, vari hemställdt, att riksdagen måtte besluta att till fraktlindring vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov, utan annan begränsning med hänsyn till belägenheten av den ort, till vilken transporten ägde rum, än den hittills gällande, för budgetåret 1924—1925 bevilja ett extra förslagsanslag av 650,000 kronor att utgå efter enahanda grunder som för budgetåret 1923—1924; samt

4) nr 200 i andra kammaren av herr *Lindman* m. fl., vari hemställdt, att riksdagen, med godkännande i huvudsak av de grunder, som hittills varit gällande för åtnjutande av statsbidrag för kalktransporter, ville besluta att till lindring av fraktkostnader vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 650,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å de i ämnet väckta motionerna I: 50, 107 och 108 samt II: 78, 200, 207 och 292, till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg av kalk och kalkstensmjöl för jordbrukets behov till orter inom Dalarna och Norrland anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 250,000 kronor.

Reservation hade avgivits av friherre *Hermelin* samt herrar *Ingeström, Lundell, Gabrielsson, Olsson* i Broberg och *Andersson* i Grimbo, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen utvisade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och de i ämnet väckta motionerna, till lindring av fraktkostnader vid transport å järnväg av kalk, kalkstensmjöl och mägerl för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 650,000 kronor.

Herr Lundell: Herr greve och talman! Då jag vid behandlingen inom utskottet av denna fråga haft en mot utskottets majoritet avvikande mening och

Anslag
till lindring av
frakt-
kostnaderna
för kalk.
(Forts.)

därför reserverat mig, skall jag be att få ange ett par skäl för denna min ståndpunkt.

Jag ber därvid att få erinra om, att statsanslag för lindring av frakten på jordbrukskalk har utgått sedan 1908. Under dessa år har det beviljade beloppet utgjort ifrån 200,000 till och med 2 miljoner kronor årligen. Anslaget har varje år på Kungl. Maj:ts hemställan beviljats med undantag av de två sista åren, då Kungl. Maj:t icke ansett sig på grund av statsfinansiella skäl kunna gå med på något anslag utan detta har då beviljats på väckta motioner i kamrarna. Under innevarande år har Kungl. Maj:t föreslagit 250,000 kronor till fraktlindring men ansett det vara tillräckligt att låta denna utgå endast för Norrland och Dalarna. Jag anser det synnerligen välbetänkt av Kungl. Maj:t att i år föreslå anslag till fraktlindring, men jag kan icke förstå, varför inte även de, som förut åtnjutit fraktlindring, fortfarande skulle kunna komma i åtnjutande därav.

I den kungl. propositionen säges det, att anslagets begränsning nödvändiggjorts av statsfinansiella skäl. Det statsfinansiella läget torde dock icke vara så allvarligt, då riksdagen i år gått betydligt över vad Kungl. Maj:t i många fall begärt, och detta även för andra ändamål än rent produktiva. Vid denna riksdags början ställdes det i utsikt, att jordbruket skulle få hjälp, men någon sådan hjälp har ännu inte kommit. Däremot ifrågasättes att vad som under föregående år utgått för jordbruket skall begränsas och minskas. Reservanterna äro inte blinda för, att den största möjliga sparsamhet bör iakttagas i fråga om statens utgifter och föreslå därför också, att det under föregående år beviljade anslag på 800,000 kronor nu skulle minskas till 650,000 kronor. Dessutom påpeka reservanterna, att besparingar kunna göras genom en del förändringar i nu gällande villkor för utgående av bidrag till fraktlindring för jordbrukskalk.

Då anslagets utgående enligt reservanternas förslag innebär att möjliggöra användningen av kalk för de jordbruk, som ligga långt ifrån produktionsorterna och öka kalkens användning för att därigenom höja landets skördar och bidra till livsmedelsproduktionen och rikets självförsörjning, så anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag. Jag ber att få nämna, att i andra kammaren har reservanternas förslag bifallits med stor majoritet, och jag hoppas, att denna kammare följer medkammaren.

Herr Hellström: Vi ha nu två riksdagar å rad haft ganska långvariga debatter i denna fråga om lindring av kalkfrakterna. Jag tror, att alla skäl för och emot redan blivit anförda till kammarens protokoll under de två gångna åren, och jag anser för min del, att det därför är onödigt att nu upprepa dessa skäl. Jag vill därför inskränka mig till att i korthet yrka bifall till utskottsförslaget och ange den allmänna uppfattning, som legat till grund för detta förslag.

Vid de två föregående årens riksdagar har, kan man säga, frågan om lindring av kalkfrakterna haft ett något annat läge än i år. Det gällde då själva principen, huruvida man skulle understödja jordbruket på det föreslagna sättet att låta enskilda jordbrukare få nedsättning i kostnaderna för kalkfrakterna, och då kunde debatten också läggas efter mera principiella linjer. I år däremot har varken Kungl. Maj:t, utskottet eller reservanterna ifrågasatt något annat än bidrag till lindring i kalkfrakterna. Frågan gäller nu endast, hur stort detta bidrag bör vara.

Vi känna alla till, vilka strävanden, som gjort sig gällande hos regeringen att söka nedbringa utgifterna så mycket som möjligt; och det är givet, att denna strävan även gått ut över detta anslag. Regeringen har därför givit i upp-

drag åt lantbruksstyrelsen att verkställa utredning, på vilket sätt man utan skada för det svenska jordbrukets utveckling skulle kunna minska de anslag, som hittills utgått för detta ändamål, och lantbruksstyrelsen, som man naturligtvis icke kan fränkänna vare sig ett verkligt intresse för det svenska lantbrukets utveckling eller sakkunskap på detta område, har efter en ganska utförlig utredning kommit till det resultatet, att det är egentligen i Norrland och Dalarna, som det föreligger några starkare skäl för, att man skulle bereda jordbrukarna den här ifrågasatta fördelen. Vid de undersökningar, som på sin tid utfördes av konstgödselsakkunniga angående åkerjordens kalkhalt i olika delar av landet, visade det sig, att dessa delar av landet i allmänhet äro jämförelsevis mycket kalkfattiga och därför i stort behov av att få gödningskalk. Men utredningen har också visat, att fraktkostnaderna för framförandet av kalk till de olika orterna inom detta område ställa sig mycket höga. På grund därav föreslog lantbruksstyrelsen, att man skulle bevilja en nedsättning i frakterna för Norrland och Dalarna, men att man däremot skulle inställa dylika understöds beviljande för övriga delar av landet. Och jordbruksministrerna, som ju alltid varit mycket intresserad av åtgärder, varigenom jordbrukarnas svårigheter skulle minskas, och som, då statsverkspropositionen skrevs, hade särskild anledning att vara intresserad härför, ansåg sig för sin del kunna stödja detta av lantbruksstyrelsen framlagda förslag.

*Anslag
till lindring av
frakt-
kostnaderna
för kalk.
(Forts.)*

Motiveringen härtill var icke den, att kalk skulle vara mindre behöfvlig i övriga delar av landet, utan endast att man ansåg det vara mindre behöfvligt att där träda emellan med statsbidrag för ändamålet. På grund härav och även av statsfinansiella skäl upptog jordbruksministern lantbruksstyrelsens förslag.

Nu har också jordbruksutskottet, fullföljande den tendens, som hela riksdagen gjort sig gällande inom utskottet, nämligen att man borde söka spara så mycket som möjligt på statsutgifterna, hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den föreliggande punkten. Jordbruksutskottet har därvid icke haft andra skäl än de, som lantbruksstyrelsen och jordbruksministern angivit, och jag skall därför icke heller upptaga till bemötande de invändningar, som från reservanternas sida gjorts mot detta förslag, utan inskränker mig till att säga, att det är helt och hållet en lämplighetsfråga, om man på enskild motionärs förslag skall lämna 400,000 kronor mer än vad Kungl. Maj:t föreslagit, eller om man skall stanna vid det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet av 250,000 kronor. Utskottet har för sin del ansett, att det vore riktigtast att under nuvarande statsfinansiella läge hålla sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag i den föreliggande punkten.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Den sista ärade talaren hänvisade till föregående års debatt i denna fråga, och han ansåg, att vi i dag icke behöfve ingående diskutera frågan. Jag har vid ett föregående tillfälle, då förslag om en dylik fraktlindring förelegat, tillåtit mig yrka på och rösta för avslag. De skäl, som då förelågo, ha emellertid enligt mitt förmenande nu bortfallit, och därför anser jag, att i det tryckta läge, vari jordbrukarna nu befinna sig, skulle det vara av ett mycket stort värde för dem, om reservanternas förslag här bifölles.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Elisson: Herr vice talman! Jordbruksutskottets vice ordförande yttrade, att lantbruksstyrelsens utlåtande skulle innebära, att man utan skada för det svenska jordbruket skulle kunna inskränka sig till ett anslag av 250,000 kronor. Men det är ganska svårt att få ett rätt grepp på vad ett sådant beslut

*Anslag
till lindring av
frakt-
kostnaderna
för kalk.
(Forts.)*

skulle innebära. Jag anser, att det är ganska djärvt av en så framstående institution som lantbruksstyrelsen att fälla ett sådant yttrande. Jag har här i min hand en fraktsedel för transport av kalk från Falköping till Småland på 11 ton, och fraktkostnaden därför uppgår till 182 kronor 95 öre. Det vill därav synas, som om det icke vore bara i Norrland och Dalarna, som förhållandena vore sådana, att det behövdes fraktlindring för kalk. Och det har under föregående års debatt i dessa frågor framhållits, att det förekommer inskränkning i användningen av kalk för jordbrukets behov, och det är ganska kännbart icke blott för jordbruket utan även för kalkindustrien och dess arbetare. Dessa skäl hava år efter år framhållits, och trots det att regeringen de två föregående åren icke framlagt förslag om fraktlindring, har anslag till en sådan ändå beslutats av riksdagen. Det förhåller sig alltså så, att man icke blott i år skulle göra ett avsteg från vad Kungl. Maj:t föreslagit, såsom herr Hellström nämnde, utan så har man gjort även förut. Och då andra kammaren nu med så stor majoritet bifallit reservationen, vore det märkvärdigt, om första kammaren icke skulle kunna göra detsamma och gå med på denna lilla hjälp, som jordbruket så väl behöver även i andra landsändar än Norrland och Dalarna.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Boberg: Herr talman! Jag har icke i utskottet deltagit i detta ärendes behandling, men hade jag så gjort, skulle jag ha ställt mig på reservanternas ståndpunkt. Vi veta ju, att det varit olika meningar i riksdagen om denna fråga. Men alltid hava jordbrukarna här fått rätt och fått hjälp både i andra kammaren och i första kammaren. Och när nu till och med herr Larson i Lerdala, som varit den värsta motståndaren mot detta anslag till lindring i kalkfrakterna, blivit omvänd, hoppas jag, att ingen vidare här i kammaren skall stå emot, utan att vi så gott som enhälligt skola ansluta oss till reservationen, helst som den redan är bifallen av andra kammaren med stor majoritet.

Herr Vennersten: Det förhåller sig nog så, som den ärade vice ordföranden i jordbruksutskottet här sade, nämligen att denna fråga är utdebatterad. Jag vill nu endast fästa uppmärksamheten på en sak, nämligen att synbarligen skulle varken finans- eller jordbruksministern hava något emot att denna kammar fattar samma beslut, som redan fattats i andra kammaren, ty säkerligen skulle de i annat fall ha sökt försvara det belopp, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition. Jag är fullt övertygad om, att det högre beloppet, ifall det beviljas, kommer till mycket nyttig användning, och med hänsyn till vad förut i fråga om understöd åt jordbruket vid denna riksdag förekommit, skulle jag på det livligaste vilja förorda, att kammaren följer reservanterna. Jag ber därför att få yrka bifall till deras förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående tillgodogörande av landets kalktillgångar;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde

huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till allmänt svenskt lantbruksmöte jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till Sveriges utsädesförening jämte en i ämnet väckt motion. *Anslag till Sveriges utsädesförening.*

Under punkt 77 av nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för budgetåret 1924—1925 anvisa såsom särskilda extra anslag dels till uppehållande av Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet samt för ledning av och samarbete med föreningens filialer 65,800 kronor, dels ock till uppehållande av verksamheten vid föreningens filialer vid Ultuna, i Östergötland, Kalmar län, Västergötland, Värmland, Västernorrland och Jämtland samt i Luleå 84,200 kronor, eller sålunda tillhoppa 150,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 114, av herr Jönsson m. fl., vari hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag i statsverkspropositionen men med ändring i viss mån av däri beräknade belopp måtte besluta att för budgetåret 1924—1925 anvisa såsom särskilda extra anslag dels till uppehållande av Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet samt för ledning av och samarbete med filialerna 80,000 kronor, dels ock, till uppehållande av verksamheten vid föreningens filialer vid Ultuna, i Östergötland, Kalmar län, Västergötland, Värmland, Västmanland, Jämtland och övre Norrland 94,000 kronor eller sålunda tillhoppa 174,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet under återopande av det däri anförda hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och den i ämnet väckta motionen I: 114 för budgetåret 1924—1925 anvisa såsom särskilda extra anslag

dels till uppehållande av Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet samt för ledning av och samarbete med föreningens filialer 70,800 kronor,

dels ock till uppehållande av verksamheten vid föreningens filialer vid Ultuna, i Östergötland, Kalmar län, Västergötland, Värmland, Västernorrland och Jämtland samt i Luleå 92,200 kronor eller sålunda tillhoppa 163,000 kronor.

Herr Jönsson: Herr talman, mina herrar! Jag är tacksam emot utskottet för den behandling, som min nu föreliggande motion där rönt. Men jag skulle ha varit ännu mera tacksam, om utskottet hade tillstyrkt motionen i dess helhet, då behov för Sveriges utsädesförening av det begärda anslaget verkligen föreligger. Dess samarbete med filialerna gör ju, att en del rätt stora kostnader äro svårfrånkomliga. Och det skulle vara mycket beklagligt, för den händelse utsädesföreningen skulle nödgas i detta fall inskränka sin verksamhet på grund av bristande medel. Det har, såsom det torde vara känt för en del av kammarens ledamöter, vid utsädesföreningen arbetats med medel icke endast från staten utan även från enskilda personer och organisationer, som lämnat bidrag. Så har t. ex. för utvinnande av högre kvalitet av sädessorter, särskilt brödsäd,

Anslag till
Sveriges utsä-
desförening.

(Forts.)

kvarnföreningen lämnat anslag, och likaså har skånska betodlarföreningen lämnat anslag till förädling av sockerbetsfrö. Likaså har i allra största utsträckning allmänna svenska utsädesbolaget lämnat rikliga anslag för föreningens verksamhet. Detta allt har gjort, att arbetet vid föreningen kunnat forceras till den grad, som nu skett.

Nu måste jag säga, att det är med en viss beklämning jag motser den ekonomiska situationen vid anstalten i Svalöv, och detta i synnerhet med hänsyn till det beslut, som för en stund sedan fattats i andra kammaren om ytterligare anslag till en växtförädlingsanstalt i närheten av Svalöv, vilket kanske i viss mån kommer att verka, att de anslag, som hittills kunnat givas åt föreningens verksamhet, nu komma att inknappas. Det säger sig självt, hur beklagligt det är, att icke föreningens möjligheter skola kunna fullt utnyttjas till gagn för vårt jordbruk. Det är således med hänsyn till de föreliggande förhållandena, som jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Jag kan dock icke sluta, förrän jag påpekat även en annan sak, nämligen den, att föreningens tjänstemän äro försatta i sämre situation än med dem jämförliga statstjänstemän, därför att deras dyrtidstillägg icke kan ordnas på samma sätt som för större delen av andra tjänstemän. Vad detta betyder, torde jag icke behöva här närmare ingå på.

Herr Hellström: Herr talman! Det kan icke råda mer än en uppfattning därom, att det uttalande, som nu gjorts av motionären, har mycket fog för sig. Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition gått fram på ett sådant sätt vid nedsättningarna av förut beviljade anslag, att jag tror, att det för många av dessa anstalter särskilt på nionde huvudtiteln kommer att möta stora svårigheter att under kommande budgetår kunna uppehålla sin verksamhet i sådan omfattning, vari den med hänsyn till de tjänstemän, som finnas anställda vid dessa anstalter, bör upprätthållas. Jag har liten erfarenhet på detta område på grund av den ställning jag intager vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. Det anslag vi där hava för innevarande år är så nätt beräknat, att vi ha fått giva särskild order till tjänstemännen att inskränka allt, som icke är absolut nödvändigt. Detta för innevarande år. För nästa år har riksdagen redan på Kungl. Maj:ts förslag beslutit nedsättning av årets anslag med 34,000 kronor. Hur det då skall gå att under dessa omständigheter upprätthålla verksamheten är mer än jag för närvarande kan inse. Ungefär detsamma kommer att i viss mening gälla den verksamhet, som här är i fråga, nämligen Sveriges utsädesförenings verksamhet.

Lantbruksstyrelsen, som först granskade det förslag, som insänts från föreningen, prutade allt vad lantbruksstyrelsen ansåg möjligt att pruta. Sedan har det av Kungl. Maj:t gjorts ytterligare nedprutning i lantbruksstyrelsens förslag. Nedsättningarna uppgå till ett belopp av 21,194 kronor för själva huvudanstalten och 9,800 kronor för filialerna. Det skulle för oss i jordbruksutskottet ha varit synnerligen angenämt, i fall vi hade kunnit tänka oss, att den frikostighetens anda, som nu gripit åtminstone andra kammaren, skulle komma att göra sitt inträde i riksdagen, så att man kunde på grund av enskild motion föreslå en höjning av anslaget med så stort belopp, som motionärerna ifrågasatt. Men det ha vi icke ansett vara möjligt.

Vi hava inom jordbruksutskottet mycket noggrant gått igenom förslaget och tagit del av vad som anförts av lantbruksstyrelsen och av departementschefen, och vi hava därvid funnit, att man nog kunde göra nedsättning i en del poster. Men däremot ha vi ansett, att i fråga om den post, som avser själva försöksverksamheten, för vilken tjänstemän äro anställda, det icke kan vara lämpligt att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, göra nedsättning med 5,000 kronor för huvudanstalten och 1.000 kronor för var och en av filialerna. På grund därav

har också jordbruksutskottet föreslagit, att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget skulle höjas för huvudanstalten med 5,000 kronor och för var och en av de åtta filialerna med 1,000 kronor eller sammanlagt 8,000 kronor. Det blir således i stället för den av motionären påyrkade höjningen endast en anslagsökning av 13,000 kronor.

*Anslag till
Sveriges utsä-
desförening.
(Forts.)*

Den av motionären framhållna svårigheten för verksamhetens upprätthållande har jordbruksutskottet ansett på detta sätt kunna åtminstone nödortfiktigt övervinnas. Och jag tror icke, att man på grund av det yrkande, som nu framkommit under debatten, lämpligen bör gå längre i fråga om höjning av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, än vad utskottet föreslagit, nämligen med 13,000 kronor.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag i den föredragna punkten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckt motion om anslag till möjliggörande av exportkredit vid utförsel till baltiska staterna av svenska produkter; samt

nr 61, i anledning av väckt motion om anslag till svenska betes- och vallföreningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av väckt motion om upphävande av tullsatserna för kaffe.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 47, i anledning av väckt motion om sänkning av tullen å vissa torkade frukter.

*Om sänkning
av tullen å
vissa torkade
frukter.*

I en inom första kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 38, hade herr Örne hemställt, att tullen å de torkade frukter, som inginge under rubrikerna 109 och 115 i tulltaxan, måtte sänkas till 25 öre pr kg. räknat från och med den 1 oktober innevarande år.

Utskottet hade i det föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I: 38 av herr Örne, om sänkning av tullen å vissa torkade frukter, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Örne: Jag vill, herr talman, endast i korthet tillkännagiva, att sådana skäl anförts för avslag på motionen, att jag icke anser mig kunna vidhålla mitt yrkande om bifall till densamma. Jag hoppas emellertid, att den finansiella situationen skall bliva sådan att man kan tänka på någon minskning av de indirekta skatterna och att man då i främsta rummet måtte tänka på de saker, som äro föremål för de breda lagrens förbrukning.

Första kammarens protokoll 1924. Nr 41.

Om sänkning
av tullen å
vissa torkade
frukter.
(Forts.)

Herr Björkman: Herr talman! Såsom finnes antecknat i utskottets utlåtande å sid. 4, har jag deltagit i den förberedande behandlingen av denna motion, men icke varit närvarande vid justeringen av betänkandet. Om jag det varit, skulle jag ha reserverat mig mot utskottets utlåtande. Jag ber nämligen att få förklara, att jag har synnerligen starka sympatier för det yrkande som i motionen framställts. Här är fråga om en tullförhöjning, som ägde rum 1921. Det var en finanstull, och en finanstull, beträffande vilken jag för min del anser tiden vara inne att nu avskaffa densamma.

Det har i utskottets motivering anförts ett särskilt skäl för avslag, att detta skulle medföra en inkomstminskning av 1,4 miljon. Det är ju sant. Men jag har under hand blivit upplyst om, att tullinkomsterna under de gångna månaderna detta år stigit högst betydligt och att det av sådan grund, även med hänsyn tagen till den ökning av vissa anslag, som under riksdagen beslutits, icke spelar någon roll, om den nedsättning av tullen å torkad frukt, som i motionen är föreslagen, skulle komma till stånd.

Ehuru motionären, såsom vi nyss hörde, avstår från yrkandet i sin motion, skulle jag dock vara böjd att vidhålla detsamma. Men det är ju lönlöst, efter vad jag kan förstå, att göra ett sådant yrkande mot ett enhälligt bevillningsutskott.

Jag ber emellertid att få förklara med dessa ord, att denna frukttull borde helst helt och hållet avskaffas. Det gäller här ett verkligt livsmedel, som har stor betydelse framför allt inom de mindre bemedlade klasserna, i all synnerhet i de landsdelar där svensk frukt icke kan fås. Vår svenska frukt kan ju för övrigt endast fås under vissa månader på året.

Sedan jag gjort detta uttalande och på detta sätt »räddat min själ», skall jag sluta med att icke göra något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Om vissa
ändringar i
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om ändring i vissa delar av lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 183 i första kammaren av herr *Ljunggren*, nr 72 i andra kammaren av herrar *Gardell* och *Karlström* i Lummelunda samt nr 193 i andra kammaren av herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Lindqvist* i Halmstad och *Johanson* i Stockholm.

I motionerna I: 183 och II: 193, vilka voro lika lydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att vissa paragrafer i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete måtte från och med den 1 januari 1925 erhålla den ändrade lydelse, som i motionerna angivits.

I motionen II: 72 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i olycksfallsförsäkringslagen, att ersättning skulle till skadad arbetare utgå redan från och med dagen efter olycksfallsdagen, dock att sjukpenning ej skulle utgå med mindre sjukdomen varat under mer än tre dagar efter dagen för olycksfallet, i enlighet med de grunder, som nu gällde i fråga om sjukpenning från och med trettiosjätte dagen efter olycksfallsdagen, ävensom att arbetsgivare, därest han själv så önskade, skulle äga rätt ansvara för ersättningen under tid motsvarande nuvarande karenstiden och under sådana förhållanden erhålla lindring i försäkringsavgifternas erläggande.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

vid den fortsatta behandlingen av spörsmålen rörande omläggning av det nuvarande systemet för olycksfallsförsäkringens handhavande samt rörande ändringar angående försäkring för ersättning under den s. k. karenstiden, under iakttagande av behovet av enhetlighet i organisationshänseende, beakta de i nu förevarande motioner I: 183, II: 72 och II: 193 framförda förslagen i förening med innehållet i vissa över motionerna avgivna, såsom bilagor vid utlåtandet fogade yttranden.

Reservation hade anförts av, utom annan, herr *von Sydow*, som på åberopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vid den fortsatta behandlingen av berörda spörsmål å socialförsäkringens område taga under omprövning de i nu förevarande motioner I: 183, II: 72 och II: 193 framförda förslagen i förening med innehållet i de över motionerna avgivna, såsom bilagor vid utlåtandet fogade yttrandena.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! De yrkanden, som framställts uti de nu föreliggande motionerna, avse dels den ändringen i lagen om försäkring för olycksfall i arbete, att statens försäkringsanstalt skall bli ensam berättigad att meddela olycksfallsförsäkring, och dels vissa andra ändringar i samma lag. Jag skall endast tala om det första yrkandet och ber då få erinra att den frågan, huruvida riksförsäkringsanstalten skall hava monopol på olycksfallsförsäkringar eller om det även fortfarande skall vara tillåtet för enskilda ömsesidiga försäkringsbolag att utföra sådan verksamhet, har alltifrån lagens genomförande och även under förarbetena till densamma varit mycket omtvistad. Emellertid har redan den kommitté, som gjorde upp lagförslaget, föreslagit, att enskilda ömsesidiga arbetsgivarebolag skulle få meddela sådan försäkring; detta på grund av det resonemang som kommittén anförde, att när arbetsgivarna ensamma bära kostnaden för hela försäkringen, är det också rättvist att de få ställa det så klokt och så billigt som möjligt för sig. Därvid har det hittills förblivit. Under lagens tillämpning har gång på gång det yrkandet kommit fram, att riksförsäkringsanstalten skulle få monopol på alla dylika försäkringar. Frågan har remitterats till socialförsäkringskommittén. Sedermera har den gått över till kommittén för socialförsäkringens omorganisation, men denna kommittés verksamhet blev inställd i sammanhang med den stora kommittédöden. Nu ligger ärendet hos statens besparingskommitté, och det torde vara att vänta yttrande därifrån. Visserligen torde nog denna besparingskommitté kunna giva vissa anvisningar för besparingar, men den har icke den sakkunskap, som fordras för att kunna avgiva ett tillfredsställande förslag till frågans lösning i dess helhet. Således är det enligt min mening i hög grad önskvärt, att frågan åter tages upp och blir föremål för sakkunnig prövning, så att man kommer till något avgörande i denna sak, som ligger och irriterar och vållar svårigheter vid lagens tillämpning.

Nu är det ju så, att saken kan ordnas i huvudsak på tre olika sätt. Men jag tror, att vart och ett av dessa har sina fördelar och olägenheter med sig. Naturligtvis kan man införa ett monopol för riksförsäkringsanstalten. Men den konkurrens, som funnits och finns mellan denna anstalt och de enskilda bolagen, har utan tvivel i viss mån varit till gagn. Den har otvivelaktigt å båda sidorna lett till strävanden att så vitt möjligt förminska kostnaderna och att, såvitt det varit i överensstämmelse med lagen, minska premierna och hålla dem avpassade efter riskerna för de olika försäkringarna. Det har sagts, att denna konkurrens drivits för långt, och det tror jag för min del är riktigt. Det beror därpå, att ifall särskilda institutioner konkurrera med varandra och en av dessa institutioner håller på att de andra äro till skada och att deras verksamhet bör förbjudas,

*Om vissa
ändringar i
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)*

*Om vissa
ändringar i
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)*

kommer det naturligtvis in en bitter och irriterad ton i konkurrensen och så är det här. Men finge man saken slutgiltigt avgjord, så kunde man hoppas, att detta skulle försvinna.

Sedermera har det sagts, och det vidhåller även utskottet i viss mån riktigheten av, att man äventyrar, när man har enskilda försäkringsbolag, att de försäkrades rätt icke blir fullt tillgodosedd. Jag tror dock för min del, att detta under nuvarande förhållanden knappast, åtminstone i stort sett, är riktigt. Visserligen kan det sägas, att möjlighet härtill finnes, och man har sagt, att de enskilde skadades rätt att klaga över ett ömsesidigt bolags beslut hos försäkringsrådet icke är något tillräckligt botemedel. Detta må vara sant, teoretiskt sett, men de allra flesta och svåraste olycksfallen inträffa ju inom industrien, och där blir, såsom även av utskottet vitsordats, den skadade arbetarens intressen i regeln tillvaratagna hos bolagen genom arbetsgivaren, och gör denne icke detta, så kan arbetaren, såsom i flertalet fall organiserad, gå till sin organisation och få biträde av denna.

Det är också framhållet, att den prövningsrätt, som försäkringsrådet har över alla enskilda försäkringsbolag och deras beslut, även om dessa icke överklagas, numera icke kan utövas i tillräckligt stor omfattning. Däri vill jag giva utskottet rätt, och jag måste beklaga, att så är förhållandet. Detta har sin grund däri, att det vidtagits vissa beskränningar i försäkringsrådets organisation, som medfört sådana inskränkningar i personalen, att rådet icke kan fullgöra sin granskningsuppgift. Detta är beklagligt, ty denna funktion hos försäkringsrådet var mycket ändamålsenlig och ledde till goda resultat. Det är emellertid att hoppas, att i alla fall åt försäkringsrådet skall återigen lämnas anslag till arbetskrafternas förstärkning, så att dess verksamhet skall kunna fullföljas.

Det andra sättet, varpå man kunde tänka sig att ordna olycksfallsförsäkringen vore, att man liksom i Tyskland läte arbetsgivarna ensamma taga hand om saken. I Tyskland finnes ingen riksförsäkringsanstalt, utan där har varje industrigren sitt eget försäkringsbolag, där de olika arbetsgivarna äro skyldiga att vara medlemmar. Men jag får säga, att en sådan lösning skulle möta stora svårigheter här. Det kan gå för sig i Tyskland, där den sociala olycksfallsförsäkringen är inskränkt till industrien, men när man såsom hos oss har det så ordnat, att denna försäkring skall gälla även dem, som arbeta i hemmen, även om det är tillfälligt, har man svårt att tänka sig annat, än att man måste ha en statlig anstalt för dessa fall.

Slutligen kan man ha det system vi nu ha. Jag tror, att även om det kan göras anmärkningar däremot, är det enligt min tanke mycket som talar till förmån för detsamma, och jag tror det klokaste är att bibehålla det. Men det är att förorda att en utredning sker för att klarlägga, vilket system som har de bästa skälen för sig. Emellertid är det så, att då utskottet har förordat en utredning om den saken, har det skett i sådana ordalag, att det vill synas, som om utskottet förordade riksförsäkringsanstaltens monopolsträvanden. Det säges nämligen, att utredningen skall ske »under iakttagande av det ovan framhållna behovet av enhetlighet i organisationshänseende», och då man vet, att det nu icke finnes någon enhetlighet, men att det gjorts yrkanden, som gå ut på monopol för riksförsäkringsanstalten, så ser det ut, som om utskottet ville förorda denna monopolställning. Jag är icke säker på, att detta varit utskottets avsikt, ty i motiveringen är det vissa yttranden, som tala för en sådan tolkning, men även vissa som tala däremot. Då nu i alla fall utskottets kläm, såsom den är skriven, kan giva anledning till den uppfattningen, att detta varit utskottets mening, har jag tillåtit mig att i en reservation föreslå en annan avfattning av utskottets kläm.

Jag yrkar således bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Petron, Bror: Jag skall be att få säga några ord i anledning av vad den föregående talaren yttrade.

Han anmärkte på en punkt i utskottets motivering, däri uttalats, att besvärsrätten i ersättningsfrågor icke utgjorde någon mera verksam garanti för de försäkrades rätt. Jag tror i likhet med den föregående talaren att det är särskilt när det gäller icke organiserade arbetare, som denna besvärsrätt icke är en tillfyllestgörande garanti för vederbörande. Synnerligast om jag tänker på landsbygdens förhållanden, veta nog av olycksfall drabbade arbetare där ofta nog ej att begagna sig av sin besvärsrätt i ersättningsfrågor.

Så ber jag ytterligare att få yttra ett par ord med anledning av att herr von Sydow yrkade bifall till sin från utskottets hemställan avvikande reservation.

Den ärade talaren ansåg, att, såsom utskottets betänkande var skrivet, det icke var fullt klart vad som avses, när utskottet i sin kläm talar om »behovet av enhetlighet i organisationshänseende». Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att det uttryck, som där står, gäller icke olycksfallsförsäkringens organisation, utan organisationen för socialförsäkringen i dess helhet, det behov av enhetlighet således som förefinnes mellan de olika grenarna på socialförsäkringens område: sjuk- och pensions- samt olycksfallsförsäkringen. Enligt utskottets förmenande bör nämligen en prövning ske för att det må tillses huruvida det finnes möjligt, särskilt på grundval av sjukkasheväsendet, att bygga upp en enhetlig organisation de olika försäkringsgrenarna emellan.

För att emellertid utskottets ärade vice ordförande skall kunna känna sig fullkomligt lugn för vad utskottet avser, vill jag endast citera tre uttalanden i motiveringen, som enligt mitt förmenande fullständigt förebygga den tolkning, som herr vice ordföranden ville inlägga såsom möjlig i utskottsutlåtandet.

På sidan 22 i utskottets betänkande heter det: »Att det, innan en ingående undersökning av hithörande förhållanden kommit till stånd, icke låter sig göra att intaga en definitiv ståndpunkt till föreliggande spörsmål, synes utskottet uppenbart.» Och vidare står det: »Utan att således nu vara berett att uttala någon förhandsståndpunkt vill utskottet dock hava framhållit» etc. Ytterligare å nästa sida heter det, att det »synes utskottet önskligt, att den av Kungl. Maj:t å sin tid i anslutning till uttalanden från riksdagens sida igångsätta, men numera tillsvidare avbrutna undersökningen av hithörande förhållanden i en eller annan form ånyo upptages till slutförande».

Sammanställer man dessa tre uttalanden, vilka alla avse just frågan om den lämpligaste organisationsformen för olycksfallsförsäkringen, torde det framstå fullt klart, att icke någon förhandsståndpunkt i denna fråga är av utskottet intagen. Med stöd, herr talman, av det nu anförda yrkar jag för min del bifall till utskottets hemställan oförändrad.

Herr Tengdahl: Jag skall be att få avge en kort förklaring. Jag vill säga, att jag för min personliga del lutar åt den uppfattningen, att det nuvarande tillståndet på detta område icke kan få fortfara. Jag har nämligen den fullt utbildade övertygelsen, att prövningen av frågorna om invaliditetsgraden o. d. är så oerhört svår, att det icke finnes någon rimlighet i att rättigheten att pröva dessa frågor skall vara splittrad på en mängd olika händer. I detta hänseende vill jag endast påpeka, att utvecklingen redan nu tydligt går i den riktningen att det nuvarande tillståndet icke kan få fortfara. De enskilda bolagen ha redan kommit därhän att de ansett sig böra tillsätta en central för prövningen av dessa invaliditetsfrågor, men denna åtgärd torde icke vara ägnad att påskynda de särskilda fallens behandling, utan snarare att fördröja. I försäkringsrådet har en medlem, herr Geijer, helt enkelt påyrkat, att varken riksförsäkringsanstalten eller de andra, de privata bolagen, skulle få slutgiltigt fastställa någon invaliditetsgrad eller dylika kinkiga saker, utan detta skulle fastställas av försäkrings-

*Om vissa
ändringar i
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.*

(Forts.)

*Om vissa
ändringar i
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)*

rådet såsom en centralpunkt för hela landet. Jag vill endast framhålla dessa två omständigheter såsom bevis på, att de nuvarande förhållandena härvidlag icke längre kunna få fortgå såsom de göra, oavsett i vilken riktning man slutligen bestämmer sig för att ordna det hela. Jag ber även att få påpeka, att min ställning härvidlag bestämmes uteslutande av rent praktiska synpunkter, som icke ha något att göra med min åskådning, huruvida det i allmänhet taget är lämpligt, att staten lägger sig ombord med det ena eller andra. Att de nuvarande förhållandena icke kunna få fortgå, är även tydligt, om man tager i betraktande, att riks-försäkringsanstalten i viss mån har en kontrollerande myndighet över de privata försäkringsbolagen. Att riks-försäkringsanstalten, som har att kontrollera, att arbetsgivarna verkligen försäkra sina arbetare på det ena eller andra sättet, samtidigt konkurrerar med de enskilda bolagen, det är icke en hållbar situation. Det tråkiga i denna situation förvärras därigenom, att riksdagen gång efter annan vägrat försäkringsrådet anslag för erhållande av tillräckliga arbetskrafter för utförande av den del av dess verksamhet, som måhända är den viktigaste, och såsom herr von Sydow påpekade, äro verkligen förhållandena i detta fall i högsta grad betänkliga. Jag ber att såsom ett exempel på nyttan av försäkringsrådets rätt att upptaga ärenden till prövning, även utan att klagan anförts, få anföra, att det hände vid ett enda sammanträde — om det rörde ett och samma bolag minns jag ej säkert — att försäkringsrådet i två fall utan ringaste tvekan höjde invaliditetsgraden från 50 procent till 100 procent. De personer, som saken gällde, skulle således för hela sin framtid endast hava fått hälften av vad de hade rätt till, om icke händelsevis ett ingripande på detta sätt hade skett genom försäkringsrådet.

För ögonblicket har jag icke något vidare att tillägga.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på godkännande av herr von Sydows vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 62, i anledning av väckta motioner om anslag till upprätthållande av den vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt bedrivna praktiskt-vetenskapliga verksamheten.

I likalydande till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nr 115 i första kammaren av herr *Bärg* m. fl. samt nr 205 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Fridhill m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1924—1925 såsom extra anslag bevilja ett belopp av 100,000 kronor att enligt de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt utfärda utgå såsom statsbidrag till upprätthållande av den vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt bedrivna praktiskt-vetenskapliga verksamheten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 115 och II: 205 måtte

1) för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra anslag av 100,000 kronor för att efter Kungl. Maj:ts beprövande användas för upprätthållande av den vid Weibullsholm bedrivna praktiskt-vetenskapliga växtförädlingsverksamheten;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om allsidig utredning rörande frågan om vidmakthållande av växtförädlingsverksamheten å Weibullsholm samt därefter till riksdagen inkomma med den framställning i ämnet, vartill denna utredning kunde giva anledning.

Reservationer hade anmälts:

1) av herr *Hellström*, friherre *Hermelin* och herr *Norin*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen utvisade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 115 och II: 205 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om allsidig utredning rörande frågan om vidmakthållande av växtförädlingsverksamheten å Weibullsholm samt därefter till riksdagen inkomma med den framställning i ämnet, vartill denna utredning kunde giva anledning;

2) av herrar *Sederholm*, *Boberg*, *Andersson*, *K. A.*, *Lundström*, *Uddenberg* i Karlskoga och *Aarnseth*, som ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner I: 115 och II: 205 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Anslag till
Weibullsholms
värtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)

Herr **Sederholm**: När man går att bilda sig en mening i den föreliggande frågan må först konstateras såsom obestrif, att den verksamhet det här gäller att understödja är synnerligen förtjänstfull. Här har förts fram åtskilliga nya värdefulla stammar, här har drivits handel med utmärkta utsädesvaror och det hela har skötts på ett överhuvud taget fullt mönstergillt sätt. Det gäller alltså här icke den frågan, om saken är erkännansvärd eller ej, utan det gäller, huruvida formen för det här ifrågasatta erkännandet verkligen är lämplig. Det är från denna synpunkt jag kommit till en annan slutsats än utskottsmajoritet.

Utskottet har hävdad, att denna växtförädlingsanstalt vore så förtjänstfull, att för stödandet av denna utan vidare borde anslås ett belopp av 100,000 kr., som skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. Kungl. Maj:t skulle pröva under vilka former detta understöd skulle utgå till Weibullsholm. Därvid har man särskilt fäst sig vid det utlåtande som lantbruksstyrelsen avgivit till utskottet, däri styrelsen föreslagit vissa former för anslagets disponerande. Dessa former har emellertid firman Weibull avvisat. Den vill icke finna sig i, att detta belopp, på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit, disponeras för understödande av endast den praktiskt-vetenskapliga verksamheten med strängt avskiljande av den affärsmässiga delen av anstaltens verksamhet, så att denna icke skulle kunna profitera av detta anslag.

Nu föreslås icke desto mindre, att anslaget skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, och Kungl. Maj:t skulle utfundera ett annat sätt för anslagets användning till gagn för ifrågavarande verksamhet, som kan gillas av firman. Det är väl ändå ett tillvägagångssätt, som man knappast bör giva sig in på, att riksdagen sålunda anvisar ett belopp utan föregående utredning. Den hittills gjorda undersökningen har visat, att den väg, man här velat försöka för en anordning, har avvisats av den anslagssökande parten. Är det då lämpligt, att riksdagen anvisar detta belopp utan vidare och giver det med sådan motivering, att Kungl. Maj:t är bunden att använda det just för detta ändamål. Det är en sak, som kan medföra, synes det mig, ganska vittgående konsekvenser. Här finnas åtminstone flera andra förtjänstfulla företag, som driva verksamhet inom denna bransch, och de kunna mycket väl med åberopande av detta exempel såsom precedensfall ett annat år komma med begäran om understöd även för sig. Det kan aldrig vara klokt eller välbetänkt att gå fram på en sådan väg.

Det synes mig påtagligt, att växtförädlingen i allmänhet väl är förtjänt av statens understöd. Under många år har också statsunderstöd utgått för verksamheten vid Svalöv. Det har också där varit en enskild förtjänstfull verksamhet, som kommit till stånd och givit gott resultat. Staten har givit den sitt stöd och har haft inflytande på ledningen, varvid man strängt hållit på

Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)

särskiljande av den affärsmässiga sidan av saken, så att denna absolut icke skulle ha fördel av statsunderstödet, utan detta endast skulle tillkomma den vetenskapliga verksamheten, som behövde ett sådant understöd.

Det är ju naturligt, att om man anser denna fråga så viktig, att det kräves ytterligare understöd från statens sida, bör den frågan undersökas och prövas i hela dess vidd. Huruvida då understöd bör lämnas åt växtförädlingsanstalten vid Weibullsholm, det är en fråga som först bör göras till föremål för en sådan undersökning, men denna bör enligt min mening vara fullkomligt förutsättningslös. Den skall icke vara bunden därvid, att Weibullsholm skall, huru undersökningen än utfaller, ha anslag samt underhållas under nuvarande former. Utan prövningen skall avse, under vilka former verksamheten där skall bedrivas, för att den skall komma hela landet till godo på bästa sätt. Det är en sådan undersökning, som jag och mina medreservanter peka på i slutorden i reservationen. Vårt yrkande avser icke, att denna verksamhet skall slopas, ej heller att den icke skulle kunna få understöd av staten, utan den avser, att frågan skall komma inför riksdagen i fullständigt förberett skick innan anslag lämnas, förberett även från den synpunkten i vad mån växtförädlingen i dess helhet bör ytterligare stödjas av staten.

Kammaren torde hava i färskt minne behandlingen av frågan om understöd åt Svalöv. En talare på Norrbottensbanken betonade då starkt, huru viktigt det vore, att anslag beviljades till denna anstalt och att, då nedprutning gjordes, medel dock skulle givas för att åtminstone nödtorftigt kunna upprätthålla verksamheten vid denna anstalt. Kan det vara riktigt och riksdagen värdigt, att samtidigt som denna institution, vilken framvisat de värdefullaste resultat på detta område och haft statens stöd och ledning under så många år, sättes på avknappning — en ganska sträng avknappning — kan det vara riktigt att då skänka 100,000 kr. till en annan anstalt, i fråga om vilken behovets storlek icke på något vis hunnit prövas? Jag kan icke finna, att detta är ett riktigt och konsekvent tillvägagångssätt, och med allt erkännande av Weibullsholms växtförädlingsanstalts gagnande verksamhet kan jag icke underlåta, herr greve och talman, att yrka bifall till den reservation, som jag med flera avgivit.

Herr **Lindstrand**: Även reservanterna hava givit sitt erkännande åt anstalten vid Weibullsholm i fråga om växtförädling och fröodling. Om det gällde att giva ett anslag i enlighet med vad motionärerna begärt såsom en ren gratifikation till firman Weibull för vad den redan uträttat, skulle jag vara beredd att understödja även det förslaget. Men nu gäller det inte den saken, utan det gäller här att giva ett anslag, som kan säkerställa fortsättningen av den verksamhet, som firman utför på det vetenskapligt praktiska växtförädlingsområdet. Det torde väl vara tämligen klart, att någon konkurrens, som föregående ärade talare påpekade, mellan denna och andra firmor kan det icke bli tal om, då det gäller vetenskapliga experiment och vetenskapligt arbete och att söka få fram de bästa egenskaperna hos växtbestånden. Det kan aldrig bli tal om, att det kan bli så många rön av detta slag, att det åstadkommer skada, ty det är av största betydelse för lantbruket och även för trädgårdsodlingen att erhålla frö och utsäde av allra bästa beskaffenhet, sådant som har förutsättning för att giva bästa avkastning och bästa resultat. Nu är det obestridligt, att det ligger stora värden i Weibullsholms försöksverksamhet, och om nu till följd av vissa omständigheter läget skulle bli sådant, att firman icke anser sig kunna fortsätta med den vetenskapliga avdelningen utan statsunderstöd, så är det givet, att om detta understöd skulle utebli, stora värden komma att förloras, ty det är väl i alla fall så, att det går icke att för ett år ställa undan experimentmaterialen och sedan vid lämpligare tillfälle taga upp dem och fortsätta där man slutade, ty då förlorar man säkerligen en del av de rön, som äro gjorda. Dessutom är det så

med all verksamhet, som är i gång, att det är en hel del anordningar vidtagna, som icke kunna ställas åsido, och personalen kan man icke få bort och få igen när som helst. Det är nu i alla fall rätt stora värden, som äro nedlagda här och som det gäller att rädda.

*Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)*

Enligt utskottets mening bör verksamheten säkerställas nu och sedan undersökning göras om anstaltens framtida bestånd och om vad som för verksamhetens vidmakthållande å Weibullsholm bör göras. Skulle det vara så, att denna undersökning giver till resultat, att det icke är någon mening att fortsätta verksamhet av detta slag på två fält, utan att det räcker med Svalöv, så blir det att bestämma sig för det då, och då blir det endast det nu begärda anslaget på 100,000 kronor, som kommer att beviljas, och med anledning av den stora insats, som Weibullsholm gjort på detta område, anser jag för min del, att det skulle vara staten värdigt att här giva det stöd, som nu begäres.

I anledning härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson: Då jag begärde ordet hade jag icke kännedom om, att herr Lindstrand hade begärt ordet. Då jag biträtt utskottets hemställan, ville jag här motivera detta och även göra ett förtydligande av vad utskottet i sin motivering anfört, men då en stor del av vad jag ville säga redan blivit av föregående talare påpekat, kan jag inskränka mig till att bara säga några ord.

Det föreföll mig, om jag fattade herr Sederholm rätt, som om han ansåg, att det icke finnes någon utredning i föreliggande fråga, och att man då icke borde på förslag av enskild motionär fatta beslut om anslag till ifrågavarande firma. Men ärendet har ju varit föremål för lantbruksstyrelsens behandling. Lantbruksstyrelsen har förordat, att ett belopp av 100,000 kr. skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att under vissa av lantbruksstyrelsen angivna former användas för ändamålet. Utredning är sålunda åtminstone i någon mån förebragt. Men dessa former, under vilka Weibullsholms växtförädlingsanstalt skulle få komma i åtnjutande av statsbidrag, har firman Weibull meddelat, att den anser det icke vara möjligt att acceptera dem, och firman har sålunda avböjt de föreslagna villkoren.

Den fråga, som jag här sökt att taga ställning till, är den: Finns det någon rimlig anledning för riksdagen att bevilja ett anslag till firman Weibulls växtförädlingsanstalt för dess fortsatta verksamhet? Är det nödvändigt eller är det onödigt? Kan det skada, eller motsvarar nyttan icke det belopp, som staten skulle anslå? Härvidlag angiva ju handlingarna, att firman Weibull under ett trettiotal år har utfört ett förtjänstfullt arbete på förevarande område utan att någonsin ha erhållit statsbidrag i någon form eller med något belopp. Det förefaller mig då, som om denna firma måste ha nedlagt ett rätt betydande kapital i sin affär, och även om man, såsom jag, helst skulle vilja alldeles frigöra sig från de privatkapitalistiska intressena och synpunkterna, måste man ändå säga sig, att det är icke riktigt rätt att begära, att denna firma, för att erhålla ett statsbidrag på 100,000 kronor, skall efter trettioårig verksamhet utan vidare gå med på vilka villkor som helst. Med hänsyn till denna verksamhets samhällsnytta, som jag tyvärr icke känner av egen erfarenhet men som jag hört vitsordas från flera håll och som är bestyrkt såväl i utskottets utlåtande som i de båda reservationerna, förefaller det mig vara det enklaste och rimligaste, att riksdagen under de nu rådande svåra förhållandena för denna firma på detta område såväl som på en hel del andra såsom erkänsla för ett gott arbete under så många år och för att under ytterligare ett år möjliggöra anstaltens drift i samma utsträckning som under de senaste åren beviljar dessa 100,000 kronor och ger Kungl. Maj:t i uppdrag att se till, att anslaget användes för det avsedda ändamålet, samtidigt som riksdagen i anslutning till utskottets motivering skri-

*Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)*

ver till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, under vilka former och försättningar ett fortsatt anslag till Weibullsholms växtförädlingsanstalt bör utgå. Så har saken legat för mig, när jag haft att taga ståndpunkt till frågan rent praktiskt, och det är det som gör, att jag anser det vara rätt och billigt, om riksdagen lämnar ett anslag till en så mångårig verksamhet till jordbrukets fromma och därigenom möjliggör anstaltens fortsatta verksamhet under tiden, medan en allsidig utredning pågår om huruvida och på vad sätt understödet framdeles skall utformas. Det är sålunda ett engångsanslag, som riksdagen enligt utskottets förslag skulle bevilja, och det skulle bero på utredningens resultat, huruvida i framtiden ytterligare anslag skall utgå och i så fall under vilka former. Det är därför, som jag för min del ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Boberg: Det är väl icke blott troligt utan så gott som visst, att om riksdagen nu beviljar det anslag, varom fråga är, kommer riksdagen också att i fortsättningen få bevilja anslag år för år till denna enskilda anstalt, som började såsom alla andra helt ekonomiska företag men som utvecklat sig på ett sådant sätt, att den nu står liksom i valet mellan att förändra sitt verksamhetssätt eller att inskränka eller kanske tillfälligt lägga ned driften. Nu är frågan: skall riksdagen träda emellan här utan att på förhand veta, vart dessa 100.000 kronor taga vägen och om de verkligen bli till den nytta, som därmed avses. Detta skall ju Kungl. Maj:t pröva; men det blir väl kanske icke så lätt för Kungl. Maj:t att grundligare pröva detta, sedan riksdagen med varm hand beviljat dessa 100.000 kronor och givit ett halvt löfte om bidrag i fortsättningen.

Chefen för växtförädlingsanstalten Weibullsholm var uppe i utskottet och fick där lägga fram sina tankar. Det visade sig därvid, att anstalten icke vill ställa sig under någon annan uppsikt än en kameral kontroll. Lantbruksstyrelsen däremot fordrar, att kontroll skall utövas även på den vetenskapliga verksamheten och naturligtvis också på sambandet mellan den vetenskapliga och den kommersiella sidan av verksamheten. Lantbruksstyrelsen säger — på sidan 3 i utskottets utlåtande — att det är svårt att taga ställning till frågan, då i motionen icke förebringas någon som helst utredning, under vilka former och villkor ett eventuellt statsunderstöd till Weibullsholms växtförädlingsanstalt skall utgå. Styrelsen fortsätter: »Och det är enligt lantbruksstyrelsens förmenande just därpå, det till sist blir beroende, om det föreslagna statsbidraget bör anvisas.» Vidare anför lantbruksstyrelsen (på sidan 5 i utskottsutlåtandet): »Ur dessa synpunkter finner lantbruksstyrelsen det vara ofrånkomligt, att därest det nuvarande växtförädlingsarbetet vid Weibullsholm skall understödjas med statsmedel, detta i ekonomiskt avseende helt friställes och att säkerhet skapas för verksamhetens i förhållande till firman Weibull fullt självständiga fortbestånd.» Men det är detta, som firmans chef icke har velat gå med på.

Men om nu staten nödvändigt skall vara med och bidraga till en anstalt av ifrågavarande slag — då ju staten äger Svalöv förut — hemställer jag, om det kan vara fullt riktigt att förlägga även denna anstalt till Skåne, när det där förut finnes en liknande anstalt, som åtnjuter statsunderstöd. Visserligen äro de klimatiska förhållandena och jordförhållandena i Skåne fördelaktiga för en sådan anstalt — det måste vi alla erkänna — men om en sådan anstalt skall upprättas, bör den väl förläggas till mellersta Sverige, så att de frösorter och de sädesslag, som där frambringas, kunna gå längre upp i landet och bli till nytta för jordbruket i större skala. Svalöv har ju filialer här och var i landet, vid vilka utsädesslagen och fröna prövas, så att de skola kunna bli till gagn för jordbrukarna i landets skilda trakter. Men vad har man för garanti, att firman Weibull kommer att göra

på samma sätt? Min övertygelse — och därför har jag ställt mig på rent avslag — är, att dessa 100,000 kronor bli en direkt skänk till firman Weibull. En sådan skänk kan ju riksdagen giva med varm hand, men det finns, såsom herr Sederholm framhöll, också andra företag i denna bransch, som sedermera kunna komma och åberopa detta fall såsom ett prejudikat och anhålla att få liknande understöd. Jag undrar, om riksdagen i fortsättningen kan gå in på en sådan väg och vara så frikostig, som andra kammaren nyss varit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Sederholm m. fl. afgivna reservationen.

Anslag till Weibullsholms växtförädlingsanstalt.
(Forts.)

Herr Hellström: Herr greve och talman! Det måste anses som ett glädjande bevis på det förtroende växtförädlingen vunnit här i vårt land, att man är beredd att under ett år sådant som detta, då man i allmänhet har riktigt noga vänt på tolvskillingen, innan man givit ut den, på en enskild motion och utan någon vidare officiell prövning av den föreliggande frågan lämna ett anslag å 100,000 kronor till detta ändamål.

Jag anser emellertid för min del, att hela denna fråga om anslag till Weibullsholms växtförädlingsanstalt måste ses mot bakgrunden av en fråga, som vi alldeles nyss behandlade, nämligen frågan om anslag till Sveriges utsädesförening. Det är dock denna förening, som tagit initiativet på växtförädlingens område i vårt land. Det är den, som fört växtförädlingsarbetet framåt, så att Sverige nu har ett stadgat internationellt anseende på ifrågavarande område. Hur har nu utsädesföreningen i Svalöv blivit behandlad? Förra året beviljades till huvudanstalten — jag betonar, att de åtta filialer, som utsädesföreningen har, äro mera på visst sätt självständiga institutioner, och de ha ingen motsvarighet vid Weibullsholm; man kan sålunda göra en jämförelse mellan huvudanstalten vid Svalöv å ena sidan och Weibullsholm å andra sidan — för innevarande budgetår har Svalövsföreningen haft ett anslag å 80,000 kronor. Kungl. Maj:t ansåg sig emellertid i år icke kunna föreslå ett så stort belopp utan hemställde om nedsättning av anslaget till 65,800 kronor. Till jordbruksutskottet remitterades visserligen även en motion, däri det yrkades, att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet skulle höjas till 80,000 kronor, men under påverkan av den sparsamhetsanda, av vilken vi i jordbruksutskottet kanske mer än i något annat utskott blivit besjälade, verkställde vi en noggrann kontrollundersökning av detta anslagskrav och kommo till att vi föreslog en höjning av det begärda anslaget med 5,000 kronor, således till 70,800 kronor. Om man läser statsverkspropositionen i denna del, ser man, att ärendet gått mellan Kungl. Maj:t och lantbruksstyrelsen samt styrelsen för utsädesföreningen flera gånger och att det ägnats en mycket allvarlig uppmärksamhet åt frågan. Här däremot komma enskilda motionärer och föreslå med en motivering, vars ursprung man åtminstone kan ana, att riksdagen skall anvisa ett belopp av 100,000 kronor till Weibullsholm. Då denna motion kom fram, sade jag mig själv, att det ju var alldeles orimligt att på en enskild motion kunna tillstyrka ett ytterligare anslag på 100,000 kronor till växtförädlingsverksamheten, som ju redan har ett betydande anslag av statsmedel. Sedan blev jag emellertid glatt överraskad av att finna, att inom riksdagen förefunnos mycket stora sympatier för detta förslag — detta därför att det ju visar, att hela växtförädlingsverksamheten verkligen vunnit icke bara allmänhetens utan också riksdagens förtroende. Jag föreslog då i utskottet, och det blev utskottets beslut, att vi skulle infordra yttrande i ärendet från lantbruksstyrelsen. Lantbruksstyrelsen sammankallade då den avdelning av det s. k. lantbruksrådet, där man sysslar med dylika frågor och där man har både vetenskaplig och praktisk erfarenhet på växtförädlingsområdet. Från lantbruks-

Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)

styrelsens sida framlades så ett förslag, där det sades, att styrelsen ansåg det vara omöjligt att föreslå ett så stort belopp utan föregående utredning, men att styrelsen å andra sidan ansåg, att det för firman Weibull skulle kunna vara förenat med åtskilliga svårigheter att vänta ett helt år, varför styrelsen gjorde den hemställan, som herr Boberg alldeles nyss uppläst och som jag därför icke skall trötta kammaren med att återigen uppläsa. Jag vill endast påpeka, att enligt styrelsens mening skulle det uppställas såsom villkor, att »en sådan organisation av den vid Weibullsholm hittills bedrivna förädlingsverksamheten åvägabringes, att denna dels i ekonomiskt avseende helt och hållet skiljes från firman Weibull, dels ock komme att stå under en med den av staten förut understödda verksamheten på samma område gemensam överledning». Detta förslag underställdes som sagt vederbörande sektionens i lantbruksrådet prövning, och denna ansåg förslaget vara synnerligen lämpligt. En representant för firman Weibull, som är ledamot av riksdagens andra kammare, bereddes så tillfälle att komma upp i jordbruksutskottet och lämna ett meddelande i frågan. Han förklarade därvid för sin del, att han icke kunde godkänna detta av lantbruksstyrelsen föreslagna villkor. Och därom säger jag ingenting; det är ju alldeles givet, att han har rättighet att pröva de villkor, som uppställas, och, om han så vill, förkasta dem. Men vad jag däremot vill bestämt påstå är, att om det föreligger en sådan situation, att lantbruksstyrelsen, den ansvariga myndigheten på detta område, har kommit med ett visst förslag, och den andra parten, som skall erhålla anslaget, säger, att den icke kan acceptera detta villkor, så skall icke ett utskott sätta sig till domare mellan dessa båda och säga, att man bör stryka det av lantbruksstyrelsen föreslagna villkoret och att firman då i Herrans namn ändå må få anslaget oberoende av vad den ansvariga sakkunniga myndigheten har uttalat. Enligt min mening kan frågan i en sådan situation icke lösas på annat sätt än att man uttalar starka sympatier för att förädlingsverksamheten skall få det anslag, som ifrågasättes, men att det överlämnas till Kungl. Maj:t att utreda frågan, under vilka villkor ett sådant bidrag bör lämnas. Jag är rentav förvånad över, att gamla riksdagsmän kunna ens ifrågasätta någon annan behandling av denna fråga, och förutsätta, att man utan vidare skall underkänna lantbruksstyrelsens hemställan och godkänna firmans förklaring samt bevilja firman dessa 100,000 kronor.

Det är på grund härav som jag, som anser att denna verksamhet bör understödjas, för min del icke har ansett mig kunna gå vare sig på bifall till det förslag, som föreligger från utskottet, eller på rent avslag. Jag anser nämligen, att om man kan finna sådana former för ett understödjande av firmans verksamhet, som kunna godkännas både av den ansvariga statsmyndigheten och av firman Weibull, bör firman få detta anslag.

Herr Sederholm sade, att han för sin del icke hade kunnat vara med om den reservation, som jag, friherre Hermelin och herr Norin avgivit och som innebär ett yrkande, att riksdagen skall avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan, av det skälet, att han icke ansett, att yrkandet om utredning då bleve fullständigt förutsättningslöst. Jag kan icke inse, att man genom att bifalla det yrkande, som innefattas i den av mig och nämnda utskottsledamöter avgivna reservationen, skulle på något sätt ha gjort något uttalande, som möjliggör annat än en rent förutsättningslös prövning av frågan. Jag kan naturligtvis, så som saken nu utvecklats, vara med om den senare reservationen också, det vill säga rent avslag och med utredningen endast omnämnd i motiveringen, men jag tycker, att med hänsyn till den stora sympati för understödjande av denna verksamhet, som på alla håll i riksdagen kommit till uttryck, det vore riktigast, om man bifölle den av mig m. fl. avgivna reservationen att skriva till Kungl. Maj:t och anhålla att få en allsidig utredning rörande frågan om

vidmakthållande av växtförädlingsverksamheten å Weibullsholm samt att Kungl. Maj:t därefter till riksdagen måtte inkomma med den framställning i ämnet, vartill denna utredning må giva anledning.

Jag ber på grund härav, herr greve och talman, att få yrka bifall till den av mig, friherre Hermelin och herr Norin avgivna reservationen.

Anslag till
Weibullsholms
värtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)

Herr Bårg: Som motionär kan det kanske förlåtas mig, om jag säger ett par ord i denna fråga. Jag vill då, i anledning av herr Hellströms nyss fällda yttrande, då han säger, att det är inte svårt att utröna ursprunget till den motion, som är avgiven i frågan, ha sagt, att om herr Hellström skulle ha den uppfattningen, att jag som motionär skyndat mig att å firman Weibulls vägnar frambära en motion till dess förmån, är det en liten smula felaktigt. Jag kan ju senare komma i tillfälle att lämna herr Hellström närmare meddelande, på vad sätt det underbara inträffat, att en icke jordbrukande verkligen fått intresse för en jordbrukets fråga. Jag skall inte betunga protokollet med att nu lämna upplysning om den saken.

Jag tycker nu för mitt vidkommande, att man kanske gör firman Weibull och dess företrädare en smula orätt, då man liksom herr Boberg här anför vad som förekommit i utskottet och firman Weibulls företrädares uttalade och påvisade ovillighet att gå med på de villkor, som lantbruksstyrelsen härvidlag rest. Jag vill då i detta sammanhang säga, att när jag läste lantbruksstyrelsens uttalande i frågan, var det ganska oklart för mig, vad lantbruksstyrelsen egentligen menade. På sidan 6 i utskottets utlåtande finner man lantbruksstyrelsens yttrande refererat på det sättet, att lantbruksstyrelsen anser, att växtförädlingsarbetet vid Weibullsholm, om statsunderstöd skall utgå, bör i ekonomiskt avseende helt friställas och säkerhet skapas för verksamhetens i förhållande till firman Weibull fullt självständiga fortbestånd med skyldighet för firman att på visst överenskommet sätt bidra till förädlingsverksamhetens upprätthållande. Vad menar egentligen lantbruksstyrelsen med att denna verksamhet skall helt och hållet friställas? Av betänkandet i fråga framgår sedan, att företrädaren för Weibullsholmsanstalten har förklarat, att han är mycket villig att gå in på all rimlig kontroll från statsmakternas sida och även att ställa tillbörlig säkerhet för verksamhetens bedrivande, för den händelse statsbidrag skulle meddelas, men han vill inte, att verksamheten skall inrangeras rent ekonomiskt under en och samma ledning som Svalövsföreningens utan bedrivas fristående. Jag tror, herr Hellström, att det kanske just är om den saken som meningarna gå mest isär. Angående den betydelse, som denna växtförädlingsanstalt lika väl som Svalövsanstalten har för jordbruket, äro meningarna icke delade, men väl om det kan vara gagneligt, att dessa två anstalter arbeta fristående vid sidan av varandra och inte inrangeras under en och samma styrelse.

När man nu talar om den rent vetenskapliga verksamheten, så kan man ju göra det med ord, men tanken snuddar jämväl vid den merkantila verksamhet, som är knuten vid båda dessa företag. Jag har nu den bestämda uppfattningen — och jag fick den bestyrkt under andrakammardebatten, där en mängd av talarna uttryckte alldeles samma uppfattning — att det icke skulle vara gagneligt, om man får en sådan ordning till stånd för den vetenskapliga verksamheten — d. v. s. en och samma ledning för båda anstalterna. Men man *kan* tvista om, huruvida det vore gagneligt eller skadligt, att denna inrangeras under en och samma ledning. Jag säger, att man *kan* tvista även om detta, men om man kan tvista härom borde man icke behöva tvista om att det vore ännu skadligare, om jag får använda det uttrycket, om man får den rent merkantila verksamheten lagd under en och samma ledning.

Av vad som förekommit i tidningspressen, inte minst på sista tiden, har det

Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)

framställt, som om det vore mycket starka krafter i rörelse för att i detta fall få en enhetlig merkantil sammanslutning till stånd, som skulle så att säga förskaffa sig en viss företrädesrätt till resultaten, till exploaterandet av resultaten, av den vetenskapliga verksamheten på detta område, och vem som än skulle tjäna på det, knappast bleve det lantbrukarna i landet.

Jag skulle med anledning av den syn jag har på saken vilja ha sagt, att om riksdagen nu skulle biträda utskottets hemställan eller den av reservationerna, som i varje fall går ut på en utredning, man vid den utredning, som då skulle företagas, bör lägga en rätt vid syn på dessa ting och inte från början systematiskt inrikta sig på ett sammanhängande av dessa båda rörelser under en och samma ledning med resultat, som sedan kanske skulle visa sig ganska ödesdigra för jordbrukarna, som skulle ha förmånen av verksamheten.

Herr Boberg säger, att om riksdagen ginge med på utskottets hemställan, skulle det innebära en direkt skänk åt Weibullsholmsanstalten. Ja, man kan ju använda vilket namn man behagar. Jag tycker för mitt vidkommande, att även om motionen inte tillkommit — vilket den ju faktiskt har gjort — i syfte att förhindra ett nedläggande av verksamheten under denna svåra depressions-tid, så vore detta anslag ändå en välförtjänt belöning för det arbete, som *har* utförts.

Jag kan inte neka mig att peka på vad den främste experten i vårt land på detta område, såvitt jag vet erkänd av alla, nämligen professor Nilsson-Ehle, säger om detta förädlingsarbete; det är citerat i motionen. Han säger: »Vilka ekonomiska värden, som rationell förädling av våra lantbruksväxter innebär, inses bäst vid en totalöverblick. Den svenska skördens årliga värde uppgick vid normala prisförhållanden före kristiden till ungefär en miljard kronor. En höjning av avkastningen med 10 % genom nya förbättrade sorter utgör således för landet en årlig vinst av hundra miljoner (100,000,000) kronor. — Särskilt att beakta därvid är dessutom, att de resultat med hänsyn till ökad avkastning o. s. v., som den rationella växtförädlingen åstadkommer, vinnas utslutande genom förbättring av de *ärftliga* egenskaperna. Detta innebär i ekonomiskt avseende det utomordentligt viktiga sakförhållandet, att de framsteg, som en gång vinnas med avseende på kulturväxternas beskaffenhet, sedan allt framgent förbli bestående. *En sådan permanent förbättring* — säger professor Ehle — *av landets odlingsmaterial utgör därför i verkligheten ett kapital-förvärv, en ökning av landets nationalförmögenhet.*»

Har firman Weibull hittills på egen bekostnad och på egen risk, såsom alla erkänna så förtjänstfullt bidragit till det resultat, som redan har vunnits, så synes det mig, herr Boberg, att även om det vore en ren skänk, så har man sannolikt offrat pengar på jordbrukets område till saker, som varit mindre förtjänta därav än vad denna verksamhet är.

Med den utgång frågan fått i andra kammaren, herr talman, föreställer jag mig, att saken icke kräver några större ansträngningar för att vinna riksdagens bifall, och i förhoppning om detta skall jag sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr greve och talman! Såsom reservant vid detta utlåtande skall jag be att få säga några ord. Jag skall inte bli långrandig.

Det förhåller sig ju så, att man kan säga, att staten har en växtförädlingsanstalt, nämligen den som drives av Sveriges utsädesförening vid Svalöv. Denna började sin verksamhet någon gång på 80-talet; ungefär 25 år senare började firman Weibull också slå sig på förädling av spannmålsfrö. Då hade ju denna firma att bygga på de resultat, som vunnits genom arbetena vid Svalöv och på andra ställen. Jag vill inte på något sätt förringa Weibullsholmsan-

staltens förtjänster om det svenska lantbruket. Tvärtom ha vi reservanter framhållit dem i vår reservation, men det synes mig dock böra i sanningens intresse omnämnas, att hittills torde resultatet av anstaltens verksamhet på förädling av spannmålsutsäde begränsa sig till, att en, möjligen två sorter släppts ut i marknaden, vilka betecknat ett verkligt framsteg. Det är som bekant en sort vete och en sort havre. Men det bör samtidigt, synes det mig, icke fördöljas, att Weibullsholmsanstalten under sin verksamhet även utsläppt åtskilliga mindervärdiga och tämligen snart, delvis, åter indragna sorter. Detta visar, hur svårt det är att på detta område komma fram till verkligt fruktbärande resultat.

*Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)*

Jag vill, medan jag kommer ihåg det, säga, att jag för min del mycket högt skattar växtförädlingens betydelse för det svenska jordbruket, men jag måste säga, att jag i detta fall inte kan följa utskottet och inte heller motionären. Herr Hellström har så utförligt påvisat det nära nog orimliga i, att riksdagen skulle bevilja 100,000 kronor som understöd till denna anstalt. Olika motiv för ett sådant förfarande ha framförts, och särskilt har det nämnts, att det är så stora värden, som stå på spel. Jag vill fråga, varför stå värdena på spel? Därom vill jag inte yttra mig, men det är väl så, att firman inte har möjlighet eller kanske har svårighet att fortsätta med växtförädlingen i samma skala som hittills. Men då vågar jag påstå, att om sådana tvingande omständigheter skulle finnas, som göra att växtförädlingen på Weibullsholm måste för något år begränsas till att drivas i mindre omfattning, det icke är några verkligt stora värden, som därmed stå på spel, ty den kan ju, då det blir bättre tider, återigen upptagas i den gamla omfattningen.

Den senaste ärade talaren ansåg bland annat, att lantbruksstyrelsen icke varit fullt klar i sitt utlåtande. Ja, det är väl en smaksak. För min del tycker jag, att lantbruksstyrelsen sagt ganska rent ifrån, att villkoret för ett statsanslag måste vara, att firman Weibulls kommersiella del skiljes från växtförädlingen. Det är ju tydligt och klart. För att göra en jämförelse, så har ju staten beträffande Svalöv gjort precis på samma sätt: själva förädlingsverksamheten är skild från den rena affärsverksamheten, och detta synes mig även i detta fall vara ett ofrånkomligt villkor. När firman Weibull förklarar sig icke kunna anta detta villkor, förefaller det mig uppenbart, att det inte heller kan komma i fråga, att riksdagen på andra villkor skulle bevilja anslaget.

Dessutom vill jag påminna — det synes nästan vara av behovet påkallat — om det svåra finansiella läge, som vi befinna oss i, och vilka svårigheter det varit att få budgeten att gå ihop, svårigheter som tagit sig uttryck däri, att man på många punkter på jordbrukets huvudtitel ansett sig vara tvungen att pruta på även mycket små belopp. Här har i denna kammare tidigare diskuterats, huruvida man skulle våga sig på att bevilja ett fåtal tusental kronor för viktiga jordbruksändamål, men kammaren har ansett det icke kunna gå för sig.

Den första delen av utskottsbetänkandet anser jag sålunda icke vara möjlig att bifalla. Vad den andra delen beträffar, stämmer den ju överens med det skrivelseförslag, som förekommer i herr Hellströms m. fl. reservation. Inte heller detta skrivelseförslag ha herrar Sederholm m. fl. i sin reservation kunnat vara med om, och detta därför, att både utskottet och de förstnämnda reservanterna på denna punkt bundit Kungl. Maj:t till en utredning om just vidmakthållandet av verksamheten vid Weibullsholm. Det står klart och tydligt angivet. För min del anser jag, att om det för jordbrukets skull behövs, att statsmakterna offra större belopp än nu för växtförädlingen, bör det enligt min mening inte ske, utan att frågan dessförinnan blivit grundligt utredd och den ökade växtförädlingen med omtänksamhet och grundlighet planlagd. Jag håller nämligen före, att det kan vara olyckligt att binda sig för, att en sådan utvidgning skulle ske vid Weibullsholm. Det är ju inte sagt, att en ny växt-

Anslag till
Weibullsholms
växtför-
ädlingsanstalt.
(Forts.)

förädlingsanstalt i Sverige bör förläggas till Skåne. Det kan ju väl tänkas, att växtförädlingen bör stationeras låt oss säga uppåt Östergötland eller Sörmland eller Uppland eller någon annanstans i Sverige. Men om man vill själva huvudsaken, nämligen upphjälpanDET av växtförädlingen i Sverige, så kan det inte vara riktigt att binda Kungl. Maj:t vid det förslag, som här är framlagt. På grund av detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Sederholm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Jag blev uppkallad av den siste ärade talaren, då han ville göra gällande, att det förädlingsarbete, som Weibullsholms växtförädlingsanstalt utfört under de senare åren, inskränkt sig endast till två eller tre nya stammar. Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet på att Weibullsholms arbete från början inriktats på rotfruktsfröförädling, och Weibulls rotfruktsfröer äro väl tillräckligt kända, åtminstone för lantmännen i denna kammare, för att jag skall behöva erinra om den saken. Beträffande spannmålsförädlingen, utsädet, är det väl endast en förtjänst, att icke Weibullsholm släppt ut allt för många nya saker, utan har kritiskt bedömt sina stammar, innan de utsänts i marknaden. Jag har själv varit i tillfälle att under de senare åren avprova dessa Weibullsholms stammar och särskilt vill jag fästa uppmärksamheten på Weibulls Standardvete, som enbart det berättigar till, att första kammaren i likhet med andra kammaren beviljar anstalten 100,000 kronor.

Jag vill därför med denna lilla enkla motivering ha yrkat bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende å det under behandling varande utlåtandet framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att den av herr Sederholm m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen skulle godkännas; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna herr Hellströms m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 62, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Sederholm m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 60.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 173, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående postgirorörelse.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till reparationer å statens fastighet i Leningrad;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en varmbadnrättning vid Skaraborgs regementes kasernetablissemang i Skövde;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 2 i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 200) angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av återbetalningsskyldighet beträffande till underofficerare vid flottan oriktigt utbetalta krigstids- och dyrtidstillägg jämte en i ämnet väckt motion;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att kostnader, som föranledas av den av riksdagen antagna lagen om förmynderskap, må bestridas av vissa anslag under andra huvudtiteln;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till dyrtidshjälp åt distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fastighetstaxering åren 1925 och 1926 m. m.;

nr 115, i anledning av väckt motion om efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter tvätterskan Lovisa Karolina Pettersson;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1924—1925 för viss personal inom den civila statsförvaltningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid livrustkammaren;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1924—1925 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa professorer m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg åt vissa befattningshavare vid statens bakteriologiska laboratorium m. fl.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om ändring i lagen om allmän pensionsförsäkring; och

nr 4, i anledning av väckt motion med förslag till lag om ersättning i vissa fall åt livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 angående om-sättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter ävensom en i ämnet väckt motion, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i postavgiften vid postabonnemang å tidning jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 53, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet;

första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion om visst tillägg till 18 kap. 15 § strafflagen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 30, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning för beredande av större trygghet att vid övergång av äganderätt till jordbruksfastighet samhällets bästa och den jordbrukande befolkningens intressen måtte tillgodoses;

nr 31, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning rörande förbud att i fråga om äganderätt till fastighet vara bulvan för annan; och

nr 32, i anledning av väckta motioner med förslag till lag angående förbud i vissa fall för enskild person att förvärva fast egendom;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 158, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; samt

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av Bäckaskogs kungsgård i Kristianstads län; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande stadga för fortsättningsskolan.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,49 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 28 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner med förslag till dels lag om utsträckt tillämpning av lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, dels ock lag om viss inskränkning i rätten till jordavsöndring.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens centrala frökontrollanstalt m. m.

*Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.*

I förevarande proposition, nr 134, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att
a) i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaga under egentliga statsinkomster följande inkomsttitel sålunda:

inkomster av statens centrala frökontrollanstalt 66,000 kronor;

b) för budgetåret 1924—1925 anvisa

dels till inrättande av statens centrala frökontrollanstalt ett extra anslag av 51,000 kronor,

dels till uppehållande av samma anstalts verksamhet ett extra förslagsanslag av 66,000 kronor, att utgå i första hand av inkomster av anstalten;

c) för budgetåret 1924—1925 anvisa till understöd — med högst 1,000 kronor för varje anstalt — åt sådana frökontrollanstalter, som av landsting eller hus-hållningssällskap, vart för sig eller i förening, understöddes med minst samma belopp som statsbidraget och vilka anstalter ville underkasta sig de villkor och föreskrifter i avseende på analysmetoder och övriga förhållanden, som fastställ-des av Kungl. Maj:t, ett extra anslag av 10,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaga under egentliga statsinkomster följande inkomsttitel sålunda:

inkomster av statens centrala frökontrollanstalt 65,100 kronor;

b) för budgetåret 1924—1925 anvisa

dels till inrättande av statens centrala frökontrollanstalt ett extra anslag av 51,000 kronor,

dels till uppehållande av samma anstalts verksamhet ett extra förslagsanslag av 65,100 kronor,

att utgå i första hand av inkomster av anstalten;

Ang. c) att för budgetåret 1924—1925 anvisa till understöd — med högst 1,000
 inrättande av kronor för varje anstalt — åt sådana frökontrollanstalter, som av landsting eller
 statens hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, understöddes med minst sam-
 centrala frö- ma belopp som statsbidraget och vilka anstalter ville underkasta sig de villkor
 kontrollanstalt och föreskrifter i avseende på analysmetoder och övriga förhållanden, som fast-
 m. m. ställdes av Kungl. Maj:t, ett extra anslag av 10,000 kronor.
 (Forts.)

Reservation hade avgivits av herr *Sederholm*, friherre *Hermelin* och herr *Andersson, K. A.*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

a) i riksstaten för budgetåret 1924—1925 upptaga under egentliga statsinkomster följande inkomsttitel sålunda:

inkomster av statens centrala frökontrollanstalt 65,400 kronor;

b) för budgetåret 1924—1925 anvisa

dels till inrättande av statens centrala frökontrollanstalt ett extra anslag av 51,000 kronor,

dels till uppehållande av samma anstalts verksamhet ett extra förslagsanslag av 65,400 kronor,

att utgå i första hand av inkomster av anstalten;

c) att för budgetåret 1924—1925 anvisa till understöd — med högst 1,000 kronor för varje anstalt — åt sådana frökontrollanstalter, som av landsting eller hushållningssällskap, vart för sig eller i förening, understöddes med minst samma belopp som statsbidraget och vilka anstalter ville underkasta sig de villkor och föreskrifter i avseende på analysmetoder och övriga förhållanden, som fastställdes av Kungl. Maj:t, ett extra anslag av 10,000 kronor.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr vice talman, mina herrar! Genom utskottets tillstyrkande ser det nu ut, som om denna fråga beträffande vår frökontroll skulle kunna lösas på ett fullt tillfredsställande sätt. Denna lösning har ju låtit vänta på sig ganska länge, men skall nu, som jag hoppas, bli fullt tillfredsställande.

Då nu utskottet enhälligt har tillstyrkt själva organisationen, torde jag icke ha någon anledning att närmare ingå på denna sak. I ett avseende har emellertid utskottet icke följt Kungl. Maj:ts proposition, nämligen beträffande vissa tjänstemäns ställning och löneförhållanden. Den kungl. propositionen avser ju, att vid denna centrala frökontrollanstalt skall det finnas en föreståndare, d. v. s. chef för det hela, och under honom skulle sortera två, om jag får säga, souschefer eller kontrollanter. Den ene ha vi kallat frökontrollant och den andre fältkontrollant. Dessa skulle då förestå var sin lika viktiga avdelning. Frökontrollanten skulle sköta själva frökontrollen, d. v. s. sköta fröet sedan det var färdigt och i ordning, och fältkontrollanten skulle ha till uppgift att verkställa kontroll ute på fälten, vilket ju innebär insyning av den växande grödan samt ävenledes efterkontroll. På det sättet skulle man ju kunna följa fröet från det det växer, tills det kommer i säcken. Nu har emellertid utskottet nedflyttat fältkontrollanten genom att giva honom en lägre grad och kalla honom för fältassistent. Utskottet har dessutom givit honom en avsevärd lägre avlöning, vilket med hänsyn till att han icke kan få något provisoriskt lönetillägg kommer att med omkring 2,000 kr. understiga frökontrollantens. Jag tror icke, att det finns någon verklig orsak att göra på det sättet, och jag tror dessutom, att det vore synnerligen olyckligt för hela denna kontrollverksamhet, om den måste starta på detta sätt. Vi skola komma ihåg, att denne fältkontrollant får en i stort sett fullkomligt självständig uppgift. Han måste stå i mycket livlig förbindelse med de lokala frökontrollan-

stalterna och är tvungen att påkalla hjälp såväl från dem som även från åtskilliga tjänstemän, och man har därvid i första hand tänkt på tjänstemännen från Svalöv, vilka vid den tiden borde vara i tillfälle att lämna någon hjälp. Det måste vara en vetenskapsman på denna plats, emedan han måste behärska och känna till de olika växtslagen, de olika växtsjukdomarna och åtskilligt annat. Allt detta gör, att man här måste ha en man av mycket höga kvalifikationer, som det blir synnerligen svårt att finna, och som man enligt lantbruksstyrelsens åsikt icke kan få fatt i med mindre än att hans avlöningsförhållanden bli fullt tillfredsställande. Och det är fråga om, huruvida vi i vårt land för närvarande ha någon person, som är fullt kvalificerad till detta arbete. Jag tror, som sagt, att det vore synnerligen olyckligt, om vi icke redan från början skulle kunna få den rätte mannen, då det måste anses vara synnerligen viktigt, att det hela kommer i gång och genast blir lagt på en riktig och rätt bog.

Här gäller ju endast 2,000 kronor. Att för denna lilla summa riskera en så viktig sak som denna, tycker jag verkligen icke är riktigt rätt, och det kan lätt hämma sig och vålla synnerligen stora svårigheter för denna anstalts första verksamhet, som vi ju dock hoppas så synnerligen mycket av.

Meningen är ju, att vi skola ordna så för lantmännen, att de kunna hemma på sin gård få sitt frö kontrollerat från början och till slut. De skola där kunna få det plomberat, och de skola kunna sälja det direkt utan några mellanhänder och utan hjälp av spannmålsfirmor, som hittills hava tagit en stor del av lantmännens förtjänst. Detta stora mål kan naturligtvis icke nås på en gång. Men jag hoppas, att man så småningom skall komma därhän, försåvitt man i spetsen för denna fältkontroll får en verkligt duglig och energisk man.

Nu har det också framhållits, att om man ger denna person en så stor avlöning som den av Kungl. Maj:t föreslagna, skulle det möjligen kunna draga med sig konsekvenser på andra områden t. ex. beträffande assistenterna vid skogsförsöksanstalten och centralanstalten. Men då kan man i alla fall säga, att dessa sistnämnda assistenter verkligen hava assistentbefattning, så att säga, hjälpbefattning, vilket icke är fallet med denna fältkontrollant. Han får en ledande, så att säga, chefsbefattning inom sitt gebit, och därför är det fullkomligt motiverat, att han får samma avlöning som frökontrollanten.

Jag vill verkligen vädja till kammaren att i detta fall följa den kungl. propositionen, ty jag tror, att det skulle vara olyckligt, om vi nu utsatte oss för risken att icke få en lämplig person. Det vore, som sagt, synnerligen tråkigt, om nu, sedan riksdagen är med på denna frökontrollanstalt, densamma icke skulle kunna starta på det riktiga och rätta sättet.

Herr Hellström: Jordbruksutskottet har i det stora hela tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition om inrättandet av en central frökontrollanstalt och har endast gjort ett par mindre jämkningar i den stat, som har föreslagits av Kungl. Maj:t. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har nu framhållit, att det skulle vara förenat med åtskilliga olägenheter, ifall riksdagen skulle komma att bifalla utskottets förslag. Jag ber därför att med några ord få angiva anledningen till att utskottet har gjort den ifrågavarande ändringen.

Den föreslagna centrala frökontrollanstalten skall förläggas till Bergshamra, vilken plats ligger alldeles i närheten av eller åtminstone icke långt ifrån Experimentalfältet, den s. k. vetenskapsstaden. Där ha vi flera praktiskt vetenskapliga institutioner, där det finns en hel del tjänstemän anställda. Vi hava således där bland andra riksmuséet, skogsförsöksanstalten och centralanstalten för jordbruksförsök. Nu har lantbruksstyrelsen angivit vilka kvalifikationer, som fordras av de olika tjänstemännen, och den tjänsteman, som det här är fråga om, nämligen den, som bland annat skulle syna den växande grödan, skulle enligt lantbruksstyrelsens uppgift hava förutom vetenskapliga insikter i botanik ingå-

*Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)*

Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)

ende sortkännare och kunskap om växtsjukdomar ävensom ådagalagt skicklighet i växtodlingsförsök. Det arbete, som han skulle komma att få, är ett arbete, som närmast motsvarar vad som nu utföres av en del av assistenterna, delvis av en överassistent vid centralanstalten för jordbruksförsök, och man vet således arten och beskaffenheten av hans tjänstgöring. Vi ha då inom utskottet ansett, att om det anställes en tjänsteman med samma kvalifikationer, som en del tjänstemän vid nyssnämnda institution hava, så kan det vara förenat med åtskilliga olägenheter att genast från början placera honom i en högre tjänsteställning än dessa tjänstemän. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att det är icke små vetenskapliga kvalifikationer, som fyllas av de assistenter, vi hava såväl vid riksmuséet, som vid skogsförsöksanstalten och centralanstalten. De flesta av dem äro filosofie doktorer med en ofta mycket omfattande vetenskaplig verksamhet bakom sig. En del av dem ha blivit förklarade kompetenta till professorsbeställning, men ha dock fått åtnöja sig med de assistentarvoden, som fastställts av riksdagen. Dessa äro för assistenterna vid riksmuséet 4,600 kronor och för övriga 4,400.

Att nu, då det gäller inrättandet av en ny befattning, genast från början placera den nye befattningshavaren i en högre lönegrad än andra assistenter, då varken kvalifikationerna behöva vara större eller verksamheten är mer krävande än som fordras av motsvarande tjänstemän vid förutnämnda institutioner, ha vi ansett vara synnerligen olämpligt. På grund därav hava vi hemställt, att denna så kallade fältkontrollant skulle få samma avlöning som de andra assistenterna eller 4,400 kronor.

Vi ha inom utskottet tänkt oss, att denna nya anstalt skulle vara organiserad på det sättet, att det skulle vara en föreståndare och sedan en person med tjänsteställning motsvarande laborators, d. v. s. en person med ungefär samma kvalifikationer som föreståndaren, och som har möjlighet att kunna vikariera för föreståndaren, då han av en eller annan anledning icke är i tillfälle att upprätthålla sin befattning. Sedan skulle det finnas 2 högt kvalificerade assistenter, av vilka den ene skulle sköta det inre arbetet, den egentliga frökontrollen, och den andre det yttre arbetet med bland annat insyning av grödan. Jag tror, att med en sådan organisation kommer anstalten att starta under synnerligen gynnsamma omständigheter. Under alla förhållanden vill jag säga, att något skäl till att nu gå och ge denne befattningshavare högre tjänsteställning än vad utskottet föreslagit knappast kan anföras.

Vidare har jordbruksministern här framhållit, att denne assistent skulle få en mycket självständig verksamhet och att man ställer stora anspråk på honom. Jordbruksministern har på samma gång sagt, att han icke vet, huruvida det verkligen inom Sveriges rike finns någon person, som äger såväl de vetenskapliga förutsättningarna som dessutom den praktiska erfarenhet, som fordras för att kunna på rätt sätt sköta platsen. Är det under sådana omständigheter då lämpligt att sätta avlöningsförmånerna högre än för andra motsvarande befattningshavare? Jag tror, att det är mycket lämpligare, då denna anstalt skall organiseras, att man icke redan från början överorganiserar den utan i stället låter styrelsen för anstalten få litet erfarenhet om, hur det kommer att ställa sig.

Jag ber i detta aveende att få fästa uppmärksamheten på, att det nu icke är fråga om fastställande av en avlöningsstat på ordinarie stat, utan att anslaget skall utgå på extra stat. Därför kommer denna fråga under riksdagens omprövning varje år, om det skall gå, som hittills varit brukligt i motsvarande fall. Skulle då den blivande styrelsen finna, att det skulle behövas någon högre avlöning för denne befattningshavare, har man ju ett annat år möjlighet att göra en jämkning. Då nu anstalten skall starta, kan det enligt min mening icke finnas någon anledning att frångå utskottets förslag, och jag ber därför i anslutning till vad jag här anfört att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Jag ber också få säga några ord i denna fråga, och jag vill genast från början framhålla, att jag har mycket svårt att följa den föregående ärade talaren i hans argumentation, och lika svårt är det för mig att kunna följa de argument, som ha anförts av utskottet. Utskottet gör liksom den nämnde talaren en jämförelse med centralanstalten för jordbruksförsök och säger, att de två av Kungl. Maj:t föreslagna tjänstemän, frö- och fältkontrollanten, ha placerats så högt, att de komma upp i en löneställning närmast motsvarande överassistenterna vid centralanstalten för jordbruksförsök. Utgångspunkten för Kungl. Maj:t har tydligen varit, att de ifrågavarande tjänstemännen inom den centrala frökontrollanstalten skulle ha en befattning eller tjänsteställning, som motsvarar just överassistenterna hos centralanstalten, och jag tycker, att jordbruksministern här har så klart påvisat deras omfattande tjänsteåligganden, att en jämförelse med överassistenterna är fullt riktig. Det är således en fullständigt oriktig utgångspunkt, herr Hellström har tagit för sin argumentering. Det är nämligen ingalunda meningen att jämställa dessa assistenter med laboratorerna hos centralanstalten, utan man har i stället ansett, att de skulle få så krävande uppgifter, att de skola jämföras med överassistenterna. Under sådana förhållanden synes det mig betyda föga, om styrelsen för centralanstalten år 1919 har uttalat, att det icke vidare skall inrättas nya överassistentbefattningar.

*Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)*

Den ärade talaren hade mycket att anföra för sitt ställningstagande och tog bland annat upp det uttalandet av herr statsrådet, att kvalifikationerna för fältkontrollanten bliva så stora, att det antagligen bleve svårt att härtill finna någon tillräckligt kvalificerad person här i landet. Detta uttalande är, som jag tror, fullt riktigt och ett talande bevis för att denne persons ställning är sådan, att den väl kan motivera den lönegrad eller det lönebelopp, som Kungl. Maj:t har velat tillerkänna honom.

Jag vill säga, att när riksdagen nu går att besluta inrättandet av denna frökontrollanstalt, som för jordbruket av allt att döma kommer att få en mycket stor och viktig betydelse, det synes mig vara egendomligt, om riksdagen skulle ge sig in på att göra små prutningar på den av Kungl. Maj:t föreslagna staten. Saken förhåller sig på det sättet, att Kungl. Maj:t och vederbörande myndighet under en lång tid ha förberett detta ärende och efter grundligt övervägande kommit till den uppfattning, som givit anledning till Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle därför finna det egendomligt, om första kammaren icke skulle hysa den uppfattningen, att det är Kungl. Maj:t, som i detta fall fullt har kunnat genomtränga hela problemet och sedan uppgjort en stat, som är rimlig och riktig. Om man därtill besinnar, att utskottet genom sitt förslag i den uppgjorda staten icke sparar mer än 400 kronor, så synes det mig vara ändå egendomligare att giva sig in på att korrigera denna stat. Jag förstår icke heller, varför utskottet har hemställt, att den av Kungl. Maj:t föreslagna assistenten skulle få lönen väsentligt höjd. Då utskottet således vid bedömandet har givit sig in på att rätta de föreslagna tjänstemännens ställning, arbetsområde och arbetsbörda, vill det förefalla mig, som om genom utskottets förslag den av Kungl. Maj:t uppgjorda planen för denna anstalt blir uppriven och omlagd på ett sätt, som kan verka högst förryckande och olämpligt på anstaltens arbete under kommande år. Jag anser i motsats till den siste ärade talaren, att det ligger vikt uppå, att när denna anstalt startas, den blir så väl organiserad som möjligt för att kunna fylla dess för jordbruket så viktiga uppgift.

Jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till den av herr Sederholm m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hellström: Den siste ärade talaren framhöll, att det vore av synnerlig stor vikt och betydelse, att denna anstalt blir organiserad så praktiskt som

Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)

möjligt, när den skall startas. Det är just med hänsyn därtill som utskottet har kommit med sitt förslag — oavsett nu jämförelsen med de övriga anstalterna i vetenskapsstaden.

Då man skall starta en sådan här anstalt, så bör man först och främst se till att man får en dugglig chef och en souschef under denne. Nu säges emellertid, att vi skola dessutom ha en eller ett par tjänstemän, som skola ha en från föreståndaren mera självständig ställning, och som därför skola vara avlönade på samma sätt som överassistenter. Detta innebär, enligt min åsikt, att man redan från början skulle införa ett olämpligt moment i hela organisationen. Vi, som haft att göra med dessa anstalter, ha vissa erfarenheter på detta område, och det var icke för intet, som styrelsen för centralanstalten år 1919, då det var fråga om omorganisation av denna anstalt, icke föreslog upprättandet av nya överassistentbefattningar utan i stället föreslog anställandet av laboratorer med en av föreståndaren mera beroende ställning än dessa underavdelningsföreståndare, som dessa överassistenter måste anses vara. Då vi nu skola organisera en central frökontrollanstalt, tror jag det vara mycket viktigt, att vi lägga hela den verkställande makten, själva ledningen i en kraftig hand, som får ha överinseende över och ledningen av det hela, och se till att det blir ordnat på ett lämpligt sätt, så att man icke fördelar ansvaret mellan flera tjänstemän, som skola intaga en mer eller mindre självständig ställning i förhållande till denna föreståndare. Att man vid den centrala försöksanstalten år 1907 inrättade dylika överassistentbefattningar var helt och hållet beroende av sparsamhetsskäl. Man behöfde utöver de 5 avdelningar, som då inrättades, inrätta ytterligare 3 stycken avdelningar, var och en med en föreståndare i professors ställning, men man ansåg, att det skulle bliva för dyrt. Då föreslog man i stället, att det skulle anställas tre överassistenter med möjlighet för dessa att, i fall utvecklingen skulle gå i den riktningen, avancera till avdelningsföreståndare i professors ställning. Det har skett med en av dem, nämligen med överassistenten i bakteriologi. Den överassistentbefattningen har förändrats till en föreståndarbefattning, och den avdelning, som han nu förestår, är en självständig avdelning, nämligen den bakteriologiska avdelningen. Även överassistentbefattningarna i mejerihantering och växtodling äro förenade med föreståndarställning vid var sin underavdelning. Det har därför förvånat mig mycket, att Kungl. Maj:t nu föreslagit, att frökontrollanten skulle ha ställning såsom överassistent, så mycket mera som löneregreringskommittén för sin del uttalat sig för, att det i framtiden icke skulle vara någon skillnad i löneavseende mellan överassistenter och laboratorer. I det förslag, som högskolornas löneregreringskommitté framlagt, har den hemställt, att dessa tjänstemän skulle hava samma ställning. Det finns emellertid en skillnad mellan överassistent och laborator, och det är, att överassistenterna äro tillförsäkrade tjänstebostad, som de åtnjuta emot ett jämförelsevis litet avdrag på sin lön. Skulle man nu, såsom den siste ärade talaren syntes önska, giva frökontrollanten ställning av överassistent, skulle det icke innebära något annat, än att man skulle på en bakväg giva eller liksom utlova, att när vi en gång skola uppföra nya byggnader för den centrala frökontrollanstalten, skall dess frökontrollant också få sin bostadsvilla, liksom övriga överassistenter därute, men det tror jag icke kan vara vare sig Kungl. Maj:ts, lantbruksstyrelsens eller riksdagens mening att på det sättet avgiva ett sådant löfte. Enligt min mening blir den gynnsammaste lösningen, att man får en föreståndare, som sköter det hela, och vidare en tjänsteman i laborators tjänsteställning som kan tjänstgöra som souschef under honom, men att de övriga tjänstemännen få intaga ställning såsom assistenter i enlighet med jordbruksutskottets förslag. Jag upprepar, vad jag sade i mitt föregående anförande, att om det skulle visa sig några olägenheter av denna organisation, behöver det icke dröja mer än ett eller annat år, innan det kunde föreslås en

ändring, då anslagen endast äro på extra stat. Ur organisatorisk synpunkt måste det anses vara en given fördel att nu ordna det hela på sätt, utskottet föreslagit.

*Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)*

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Jag skall be att få upptaga till bemötande ett par av de saker, som den föregående ärade talaren anförde. Han sade bland annat, att det kunde vara olyckligt att under den egentliga föreståndaren för anstalten ha personer, som hade särskilt avdelningsarbete, och att det vore av vikt att ha en enhetlig ledning, men det är ju uppenbart, att föreståndaren för anstalten är den, som i varje fall har ledningen. Frågan är ju endast att nu bedöma, om hans två närmaste män skola ha den eller den ställningen, och i det fallet måste jag vidhålla, vad jag förut yrkat.

Men den föregående talaren anförde något, som jag måste beteckna såsom egendomligt. Han sade, att genom ett arrangemang i likhet med Kungl. Maj:ts förslag skulle det kunna bli tal om, att dessa två tjänstemän på en bakväg tillförsäkrades förmånen av en bostad därute i trakten av Experimentalfältet, som de skulle få för billigt pris. Uppriktigt sagt, kan jag icke förstå detta resonemang. För min del kan jag ej finna, att det skulle föreligga någon som helst konsekvens i detta avseende; och jag vill tillägga, att om det skulle befinnas lämpligt och nödvändigt att ordna det så, att dessa tjänstemän skulle få bostad därute, skulle jag vara den förste att yrka på, att de skulle betala full hyra för sin lägenhet, och jag vill även tillägga, att det förefaller mig egendomligt, att staten lämnar ut sina bostäder till tjänstemän för så billigt pris, som den föregående ärade talaren här antydde.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Boberg: Jag hoppas, att kammarens ledamöter i likhet med jordbruksutskottets majoritet delar den uppfattning, som avdelningens ordförande haft och här klarlagt. Han har bevisat dess riktighet på ett så tydligt sätt, att det knappast kan göras tydligare. Det är väl dock inte så, att duglighet och trohet hos en tjänsteman äro alldeles beroende av den högre lön, han får från början, ty den som är duglig, flitig och som visar sig hava kvalifikationer, den kommer ju alltid att segla fram och sålunda inom kort komma till en högre ställning och en högre lön. Nu får ju denna befattningshavare ändå icke bara den lön, som står här i tabellen, utan om kammarens ledamöter se på den åttonde sidan i utskottsbetänkandet, så står där:

»I likhet med departementschefen anser utskottet, att ifrågavarande befattningshavare böra komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring, tillfälligt lönetillägg, provisoriskt lönetillägg och dyrtidstillägg i överensstämmelse med vad som kan komma att gälla beträffande motsvarande befattningar vid andra statens verk och institutioner.»

När man tager hänsyn till detta, tror jag icke, att man har orsak att beklaga denne tjänsteman, isynnerhet som han inom kort har utsikt att komma till den åtrådda lönen. Men det är vanligen så, att så snart en enda tjänsteman kommer upp i en högre löneskala, äro alla andra inom statens samtliga verk och inrättningar mycket vakna och söka skruva upp sina löner därefter. Därför är det rätt viktigt, att man från början ställer det så, att man icke giver tillfälle därtill.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sederholm: Herr Hellström började sitt senaste anförande med, att man skulle se denna sak fritt och självständigt och icke låta den påverkas av förhållanden vid andra anstalter, som finnas i närheten eller kunna i viss mån jämföras. I hela fortsättningen av anförandet argumenterades det dock genom

Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)

att draga upp analogier mellan centrala försöksanstalten, å ena sidan, och denna anstalt, å andra sidan. Jag vill taga fasta på hans första påstående, då han förmenade, att vi skola bedöma denna anstalts behov av tjänstemän och deras placering efter denna anstalts säregna karaktär och efter dess behov av tjänstemän. Vad särskilt denna frökontrollant, som är omdebatterad här, beträffar, har han ju till huvuduppgift något, som ligger rätt mycket vid sidan av centrala frökontrollanstaltens andra uppgifter, nämligen att fara omkring och kontrollera utsädesgrödor ute i landet. Det fordras av honom att hava rätt ingående kunskaper både i botanik och entomologi, liksom även i växtpatologi. Det är såsom herr statsrådet anförde troligt, att det skall möta stora svårigheter att nu få en person, som är vuxen detta. Jag tror under sådana förhållanden, att det är bäst, om man kan redan från början få anställd en person, som har goda förutsättningar att kunna utveckla sig för tjänsten, även om han ännu icke är fullt vuxen den från början. Skall man emellertid kunna locka en någorlunda kompetent person till denna befattning, måste man uppställa som fordran, icke blott att han icke får vara för dåligt avlönad, utan även att befattningen skall hava en mera fri, säregen ställning, mera lämpad efter de speciella uppgifter, som komma att påvila denne fältkontrollant. Det är just de säregna förhållanden med denna tjänst och de åligganden, som komma att påvila honom, som göra, att jag i likhet med herr Andersson anser, att Kungl. Maj:t i det förslag, som här föreligger, har handlat fullt välbetänkt i fråga om den lönestat, som jag upptagit i reservationen. Under sådana förhållanden menar jag, att det är ingen anledning att frånga detta förslag, och jag vill påvisa, att om denna befattning är på extra stat, är det ju synnerligen lätt, som herr Hellström säger, att om det skulle visa sig olämpligt och olyckligt med denna anordning, framdeles göra en ändring. Någon anledning att på lösa misstankar i detta fall frånga Kungl. Maj:ts förslag kan jag icke finna vara befogat, utan jag ber att få förena mig med herr Andersson i hans yrkande.

Herr Hellström: Bara en kort replik!

Jag ber att få ställa en fråga till kammarens övriga ledamöter, den nämligen, om de kunna dela herr Sederholms uppfattning, att det är mera klokt att, när det gäller att inrätta nya platser, först fastställa en högre lön för att sedan nedsätta den än att i sådant fall fastställa en lägre lön, som dock anses rimlig, och sedan, om så erfordras, höja densamma?

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 22.

Ang.
inrättande av
statens
centrala frö-
kontrollanstalt
m. m.
(Forts.)

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt viss nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte en i ämnet väckt motion;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1924—1925 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner jämte en i ämnet väckt motion;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden; samt

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen infann sig och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner rörande tid för ikraftträdande av lagen den 22 juni 1923, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.

Om kvinnas
behörighet
till statstjänst
m. m.

Uti två inom riksdagen väckta, lika lydande motioner, nr 120 i första kammaren av fröken *Hesselgren* och nr 114 i andra kammaren av fröken *Tamm*, vilka motioner hänvisats till lagutskott och, tilldelade första lagutskottet, av sistnämnda utskott hänskjutits till behandling av sammansatta stats- och första lagutskottet, hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, att lagen den 22 juni 1923, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, skulle träda i kraft den 1 juli 1924 i fråga om befattningar, vilkas manliga innehavare beträffande nyreglerade verk åtnjöt lön i elfte eller högre lönegrad samt beträffande oreglerade verk uppbure avlöningsförmåner, som till sitt sammanlagda belopp icke understege dem, som utginge till nyssnämnda befattningshavare vid nyreglerade verk, ävensom att beträffande kvinnlig befattningshavare, varom ovan sagts, nuvarande bestämmelser angående gift kvinnas behörighet att innehava statstjänst skulle upphöra att gälla.

Om kvinnas
behörighet
till statstjänst
m. m.

(Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Fröken Hesselgren: Herr greve och talman! I den här föreliggande motionen begäres, att lagen om behörighet för kvinna att inneha vissa statstjänster omedelbart skall träda i kraft. Då efter 50 års väntan riksdagen förra året beslöt sig för att erkänna kvinnas rätt att innehåva statstjänst, gjordes det emellertid ett förbehåll, som vi nu börja känna verkningarna utav. Behörigheten var visserligen erkänd, men den skulle träda i kraft först den dag, som Konung och riksdag bestämde. Skälet till detta var, att man ansåg, att det var nödvändigt att först utreda eller lösa själva lönespörsmålet, men när man sade det, framhöll man också, att det skulle bara taga ett år. Löneregleringskommittén skulle säkert komma med sitt förslag, och Kungl. Maj:ts proposition skulle också komma. Det har emellertid icke skett. Kommittébetänkandet kom den 12 oktober 1923, och herr statsrådet och chefen för finansdepartementet säger uti statsverkspropositionen i år, att det är icke säkert, att det nu kan komma fram genom en proposition, därför att det är möjligt, att icke alla yttranden hinna komma in till dess. Löneregleringskommitténs förslag byggdes på en princip, som alltid har framhållits såsom synnerligen lämplig för kvinnan, nämligen behovsprincipen, men kommittén drog ut denna behovsprincip även på de manliga tjänstemännen, och det gjorde, att man fick alldeles klart för sig, att det var en fullständigt ohållbar princip, när det gällde löneförmåner. Kritiken mot detta betänkande blev så starkt, att jag icke alls är förvånad, att det icke gick att få fram en proposition om denna sak. Vi motionärer förstodo eller fruktade åtminstone, att något sådant kunde inträffa, och det var därför som vi hemställde till riksdagen, att den ville besluta, att åtminstone de tjänster, som lågo inom sådana lönegrader, där endast manliga tjänstemän funnits, nu skulle öppnas för kvinnor. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet säger om en sådan anordning, att den icke skulle medföra några ökade kostnader för staten. Lösningen av pensionsfrågan kunde man alltid tänka sig bliva klar, innan de eventuella aspiranterna på dessa platser skulle bliva överåriga. Utskottet har emellertid mycket bestämt avvisat denna begäran. Man skulle kunna tycka, att den icke vore så orimlig, eftersom den varit uppe förut och eftersom den föreslogs i en proposition av år 1921, som säger, att formellt sett läser intet hinder finnas för en sådan anordning. Utskottet påvisar emellertid såsom ett absolut hinder för denna sak, att riksdagen förra året beslöt sig för att ikraftträdande skulle ske den omnämnda dagen, och därmed menade både utskottet och lagrådet, att detta oavvisligen måste betyda, att alla tjänster skulle öppnas på en gång. Från kompetent juridiskt håll har det sagts mig, att detta är formellt riktigt, men om man hade god vilja, skulle man nog kunnat övervinna de formella svårigheterna. Det torde emellertid icke vara riktigt att förmoda, att något vidare stort intresse för saken förelegat hos utskottet. Utskottet har emellertid ansett sig böra ytterligare belysa motivet för sitt avslag, och det gör det genom att säga, att motionärerna ha byggt på ett kommittéförslag, som icke är godtaget, där man föreslår, att de tjänster, som skulle öppnas, skulle giva kvinnan lika lön med mannen. Nu vill jag på det bestämdaste säga, att vi ha icke byggt på detta löneförslag, utan därpå, att det är alldeles självfallet, att det skulle vara på den principen, att tjänsterna skola avlönas efter de kompetensfordringar, som ställas på innehavaren, och icke efter kön.

Utskottet tycks emellertid ha känt, att det ligger ett visst berättigande i den misstro, som vi kvinnor alltid känna, när det gäller uppskov, och kanske därför har det skjutit in en liten välvillig, lugnande förklaring, att utskottet har inhämtat, att ett förslag till lönereglering är under utarbetande och det torde komma att

föreläggas nästa riksdag. Hur mycken ovisshet som det där ordet »torde» kan innehålla, tror jag, att man får vara kvinnlig aspirant på statstjänst för att till fullo kunna fatta; och det vill jag säga, att det betyder för alla kvinnliga aspiranter en mycket stor misräkning, att även en sådan där partiell lösning icke kan gå igenom detta år. Jag förstår, att det icke alls går att strida mot dessa uppställda formella hinder, men utskottet, som på grund härav har avslagit saken, har i allt fall gjort oss motionärer den tjänsten, att det pekats på en väg ur dessa formella svårigheter, som det torde bliva möjligt för oss att använda nästa år, ifall vi då icke ha hunnit längre än nu.

Frågan har emellertid fallit i andra kammaren, och därför, herr greve och talman, har jag intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner angående löneförmåner för kvinnliga innehavare av vissa befattningar.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning, ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften ävensom en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 58, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller dess verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 266) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, jämte i ämnet väckta motioner.

*Dyrtidstillägg
åt f. d. befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. fl.*

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43 och två av herr *Julin*

*Om kvinnas
behörighet
till statstjänst
m. m.
(Forts.)*

Dyrtidstillägg (I: 252) och herr *Öhman* (II: 401) väckta likalydande motioner, ävensom med bifall till en av herr *Hage* m. fl. väckt motion (II: 357), måtte

statens tjänst
m. fl.
(Forts.)

1:o godkänna vid utlåtandet såsom bil. A fogat förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 266) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer;

2:o besluta, att kostnaderna för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, vilka varit anställda vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och statens domäner eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar, skulle bestridas av de medel, av vilka vederbörande verks omkostnader i övrigt bestredes;

3:o för budgetåret 1924—1925 under elfte huvudtiteln såsom extra förslagsanslag anvisa

dels till dyrtidstillägg åt f. d. civila befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer ett belopp av 4,200,000 kronor;

dels ock till dyrtidstillägg åt f. d. militära befattningshavare ett belopp av 2,600,000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Bäcklund*, *Lovén* och *Höglund*, i anslutning till ett av herr *Julin* i motionen I: 252 framställt förslag, på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte besluta, att § 6 i kungörelsen den 15 juni 1923 med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer skulle erhålla en sådan ändrad lydelse, att rätt till personliga dyrtidstillägg medgäves pensionärer på reglerad stat i överensstämmelse med vad i reservationen föreslagits.

Herr *Julin*: Herr talman! Jag har vid denna och nästa punkt på fördragningslistan två motioner att bevaka, och det skulle kanske se egendomligt och otacksamt ut, om jag icke nämnde några ord, då jag lyckats förvärva reservanter till förmån för mina motioner. Jag tillåter mig beröra dem båda i ett sammanhang här, emedan jag icke ämnar framställa något yrkande.

Jag har i dessa två motioner, som jag nu syftar på, påpekat, hurusom, när man söker reglera vissa ojämnheter vid jämförelse mellan gammal och ny stat i fråga om dyrtidstillägg, man förfar på tre olika sätt. När man skall reglera förhållandena för befattningshavare, låter man dem på ny stat, som få för litet jämfört med sina kamrater på äldre stat, få personliga dyrtidstillägg. När det gäller pensionärerna, går man till väga så, att man låter de f. d. befattningshavare på äldre stat, som få högre pension än motsvarande befattningshavare å ny stat, få vidkännas avdrag å dyrtidstillägget och då det gäller motsvarande förhållanden beträffande dyrtidstillägg å änkepensioner, så reglerar man icke alls, utan då får det svänga hur som helst.

Jag påpekade denna sak redan i följ, men bankoutskottet hade då så knapp tid på sig att det icke brydde sig om att göra någon utredning. Jag lovade emellertid då att jag skulle återkomma med frågan. I år hade jag bättre tur. Frågan kom upp tidigare och jag kunde framställa mina yrkanden tidigare och bankoutskottet har också haft bättre tid att utreda frågan. Jag ber få frambära min tacksamhet för den grundlighet, med vilken det gått tillväga vid behandlingen av ärendet. Nu har emellertid resultatet blivit det, att jag på en punkt men på andra icke fått vad jag velat. Då jag, trots det att vissa reservanter ställt sig på min sida och yrkat bifall till motionen i dess helhet, avstår ifrån att nu framställa något yrkande, sker det icke därför, att jag tror, att herr talmannen skulle vägra att ställa proposition på ett yrkande om bifall till denna reservation, som icke innehåller någon lagtext, och icke därför att jag fått en del av min motion bifallen, utan därför att en annan motionär varit

lyckligare än jag och fört denna fråga betydligt mycket längre fram än jag lyckats göra. Jag syftar på det beslut, som fattades för några dagar sedan om att taga upp pensionsfrågorna till fullständig reglering. Riksdagen har alltså gått in för att föra fram dessa frågor på ett mycket kraftigare sätt än jag kunnat göra. Följaktligen är jag fullt tillfredsställd och har intet yrkande att framställa, varken beträffande detta ärende eller nästa.

*Dyrtdistillägg
åt f. d. befatt-
ningshavare i
statens tjänst
m. fl.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtdistillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 61, i anledning av framställningar om dyrtdistillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; samt

nr 62, i anledning av framställningar om dyrtdistillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkundervisningens befämjande i rikets nordligaste gränssorter, i vad avser delaktighet för föreståndarinnor vid vissa skolhem eller arbetsstugor i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående inköp av fastigheten nr 5 i kvarteret Rosenbad i Stockholm.

*Ang. inköp av
fastighet i
kvarteret
Rosenbad
i Stockholm.*

I detta utlåtande hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till en av fullmäktige i riksgäldskontoret gjord framställning,

dels godkänna ett vid utlåtandet fogat, beträffande inköp av fastigheten nr 5 i kvarteret Rosenbad i Stockholm av riksgäldskontoret för svenska statens räkning villkorligt ingånget avtal;

dels ock för täckande av köpeskillingen för nämnda fastighet å riksstaten för budgetåret 1924—1925 anvisa ett förslagsanslag å 2,000,000 kronor att utgå av tillfälliga lånemedel.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Lindley* och *Winkler* på anförda skäl yrkat avslag å fullmäktiges ifrågavarande framställning.

Herr Clemedtson: Herr greve och talman, mina herrar! Här föreligger en fråga om inköp för statens räkning av en fastighet för ett pris av 2 miljoner kronor.

Jag har deltagit i bankoutskottets förberedande behandling av denna fråga, men icke i dess slutbehandling, varför jag ej heller haft tillfälle att reservera mig. Det finns emellertid inom utskottet en reservant ifrån första kammaren, vilken icke är närvarande vid detta sammanträde, och därför ber jag, herr greve och talman, att få säga någa ord.

Ang. inköp av
fastighet i
kvarteret
Rosenbad
i Stockholm.
(Forts.)

Meningen är ju, att denna fastighet företrädesvis åtminstone under den närmaste tiden skulle användas för riksgäldskontorets behov, och riksgäldsfullmäktige säga också, att ifrågavarande fastighet »anses vara synnerligen lämplig för riksgäldskontoret såväl med hänsyn till fastighetens läge som inre planläggning med riklig tillgång på lämpliga valv». Vidare säga de: »Utöver ombyggnad av taket i den nuvarande banksalen samt vissa målningsarbeten» — »torde endast några tämligen obetydliga ändringsarbeten i fastigheten bliva behöfliga.»

Utskottet för sin del synes vara av samma mening som riksgäldsfullmäktige. Jag har emellertid varit i tillfälle att på ort och ställe se på fastigheten i fråga och jag får på grund därav säga, att jag för min del icke kunnat bliva absolut övertygad om att samtliga de skäl, som anförts för denna fastighets lämplighet för det ifrågasatta ändamålet, äro bäriga. Det är särskilt beträffande förvaringsvalven och deras lämplighet för det ifrågasatta ändamålet, som jag skall be att få säga några ord. I en bilaga, som är fogad till utskottsutlåtandet, är det angivet, att förvaringsvalvens golv i den närbelägna fastigheten, det gamla Rosenbad, som staten förut äger, äro belägna 5 $\frac{1}{2}$ meter över slusströskeln. I dagens tidningar finna vi, hurusom vattenståndet i Mälaren vid denna tidpunkt är 5 meter och 43 $\frac{1}{2}$ centimeter över slusströskeln. Det står vidare i dessa bilagor att golven äro belägna på samma plan i den nu ifrågavarande fastigheten som i den bredvidliggande av staten ägda fastigheten. Därav kunna vi bliva övertygade om att vattenståndet i Mälaren icke är mer än 6 $\frac{1}{2}$ centimeter lägre än valvens nivå i denna för sitt ändamål så »förträffliga» fastighet. Jag tror, herr greve och talman, att detta är något, som bör göra oss litet betänksamma, då det gäller att avsluta en sådan här stor affär.

Man kan vidare i byggnadens murar upptäcka här och där stora sprickor, men det förhållandet är så där lätt och lekande omnämnt i det förevarande utskottsutlåtandet. Vi hava väl ifrån det hus, i vilket vi befinna oss nu, erfarenhet om vilka besvär och olägenheter dylika sprickor kunna åstadkomma. Dessa båda av mig nu påpekade förhållanden och även andra, som jag skulle kunna vara i tillfälle att framdraga, göra, att jag för min del icke kan anse denna fastighet så utomordentligt lämplig för sitt ändamål, som många tro.

En annan omständighet, som mycket skarpt talar emot denna affär, är det höga priset. Alla, som yttrat sig om den saken, äro på det klara med att priset är alldeles för högt. Byggnadsstyrelsen, riksgäldskontoret, utskottet, samtliga anse att priset är alldeles för högt. Ja, här är det ju meningen att betala 2 miljoner kronor för en fastighet, som upptager en yta av 700 kvadratmeter och ett kubikinnehåll av 13,500 kubikmeter. Priset blir för denna fastighet i runda tal 1,000 kronor per kvadratmeter för tomten och för byggnaden över 100 kronor per kubikmeter. Fastigheten är över 24 år gammal och enligt tillgängliga utredningar kan en ny fastighet uppbyggas för ett pris av 1,650,000 kronor. Då blir hela kostnaden blott 1,650,000 kronor, fastän man i alla fall beräknat ett så högt värde för tomten som 600,000 kronor. För min del anser jag 2,000,000 kronor vara ett alldeles för högt pris. Om jag går tillbaka och försöker granska brandförsäkringsvärden och taxeringssummor, kommer jag till det resultatet, att denna fastighets förmodade värde kommit upp till dessa 2 miljoner på allra sista tiden. Anledningen till att taxeringsvärdet blivit så högt uppskruvat, skall jag icke, herr greve och talman, här omnämna. Jag vill bara påpeka, att så sent som år 1918, då vi väl i alla fall hade en ganska utpräglad högkonjunktur, denna fastighet icke var taxerad till högre belopp än 1,066,000 kronor.

Det har också anförts, att fastigheten skulle komma att högst väsentligt stiga i värde, då den blivande riksbron blivit verklighet. För min del har jag hört personer, som haft annan uppfattning. Det har nämligen ansetts, att denna fastighets läge är sådant, att den blivande riksbron icke med så

värst stor säkerhet skulle förhöja dess värde. Den nuvarande bruttoavkastningen för fastigheten är icke mer än 98,000 kronor. Visserligen föreligger här i en bilaga till utskottsutlåtandet en utredning, enligt vilken fastigheten skulle ge en hyressumma av 6.43 %, vill jag minnas, men vi ha här icke några verkliga siffror att hålla oss till. Faktum är nämligen, att fastigheten icke ens kommer att ge 5 % av den köpesumma, som riksdagen nu skulle gå med på att erlägga. Avdragas omkostnader, skatter och dylikt, så kommer man till att fastigheten icke med nuvarande hyrespris ger ens en nettoavkastning av 4 %. Detta bevisar, att priset är alldeles för högt. Lokalerna skulle för det ifrågasatta ändamålet icke heller nu omedelbart stå till förfogande utan på grund av gällande hyresavtal icke bliva för staten tillgängliga förrän om ett par år härefter.

*Ang. inköp av
fastighet i
kvarteret
Rosenbad
i Stockholm.
(Forts.)*

Dessutom föreligger här en annan omständighet att beakta, som det talats så mycket om under de senaste åren, men som man kanske rättat sig alltför litet efter, nämligen det för oss svenskar kända lynnesdraget att vi utåt vilja visa oss så förfärligt förnämliga. Vi vilja bygga alla möjliga offentliga byggnader så eleganta som möjligt för att för främlingar, resande eller utlänningar, kunna visa på hur förstklassigt vi hava det. Jag tror, att vi gått alldeles för långt i det fallet och jag anser, att det vore lämpligt, att staten i detta fall ginge före med lämpliga exempel, som andra ute i landet kunde rätta sig efter.

På grund av allt detta, som jag nu tagit mig friheten anföra, herr greve och talman, tror jag, att jag har skäl att här yrka avslag på såväl riksgäldsfullmäktiges förevarande framställning som utskottets hemställan.

Greve Lagerbjelke: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren vände sig först emot den ifrågasatta fastighetens lämplighet för riksgäldskontoret och uttalade därvidlag sina betänkligheter med anledning av Mälarens särskilt vid vårflod höga vattenstånd i jämförelse med valvens nivå. Jag får då säga, att vad som i detta avseende är avgörande lär väl vara, huruvida valven äro fria från vatten, även vid högt vattenstånd i Mälaren. Veterligen hava dessa valv aldrig varit besvärade på något sätt av vatten, och då förefaller det vara tämligen likgiltigt, huruvida vattenståndet utanför vid vissa tillfällen kan vara högt eller icke.

Vidare har den föregående ärade talaren talat om de sprickor, som skulle finnas i byggnaden. Det har dock av sakkunniga uttalats, att byggnaden är synnerligen väl uppförd; att den är synnerligen solid och att de sprickor, som kunna finnas, icke äro av någon som helst betydelse för byggnadens bestånd.

Talaren övergick vidare till prisfrågan, och det är väl där, som man har den avgörande punkten. Han nämnde, att inköpspriset syntes honom vara för högt; och jag vill gärna medgiva, att betänkligheter i detta avseende måste råda.

Beträffande det begärda priset, 2 miljoner kronor, vill jag emellertid framhålla, att det är byggnadens nuvarande taxeringsvärde och det belopp, som säljaren själv betalat för fastigheten. Det lär väl också vara så, att man får taga i betraktande dels det ökade värde, som statens invidliggande fastighet, Rosenbad, får genom detta inköp, och dels det förhållandet, att fastigheten i fråga kan antagas erhålla ett ökat värde, när den nya riksbron en gång blir byggd. Nu synes mig den föregående talaren ha ifrågasatt, att fastigheten tvärtom möjligen skulle minska i värde genom riksbrons nybyggnad; men nog måste tillkomsten av en förbättrad och mera livlig trafikled ofrånkomligen öka en fastighets värde.

Ang. inköp av
fastighet i
kvarteret
Rosenbad
i Stockholm.
(Forts.)

Det är två skäl, som tala för fastighetens inköpande. Det första skälet, det som är utgångspunkten för riksgäldsfullmäktiges framställning, är riksdagens eget behov av ökade och rymligare lokaler. Detta skulle man i ej oetydlig mån vinna genom att till riksdagens nuvarande lokaler lägga riksgäldskontorets nuvarande icke mindre än 17 rum med en yta av, såvitt jag erinrar mig, 1,600 kvadratmeter. Jag vill i det avseendet framhålla, att, ifall ett inköp kommer till stånd, skulle även en förbättring möjligen kunna ske i riksbankens lokalfråga. Riksbanken är för närvarande i stor lokalnöd, varför planer varit å bane att påbygga riksbankshuset. Nu kunde, om detta inköp sker, bankoutskottet överflyttas till riksdagshuset, i vilket fall dess nuvarande lokaler läggas till riksbanken; och denna därmed tills vidare vara befriad från bekymmer i berörda avseende.

Det andra skälet, som i fullt lika hög grad talar för inköp av fastigheten, är riksgäldskontorets eget lokalbehov. Riksgäldskontoret använder för närvarande lokaler icke endast i riksdagshuset utan även i Rosenbad. Det är för riksgäldskontorets förvaltning förenat med stora olägenheter, att det har sin förvaltning splittrad på två håll, och riksgäldskontorets behov av utrymme och särskilt av valv har på senare tid ökats över all förmodan, särskilt genom utvidgningen av riksgäldskontorets statsskuldbok.

Jag vill i det avseendet endast omnämna, att vid 1914 års slut voro utelöpande 130 certifikat å inskrivna statsobligationer. År 1918, året innan Rosenbad inköptes, hade dessa uppgått till c:a 1,500 med ett inskrivet belopp av närmare 200 miljoner kronor. Vid utgången av april månad i år voro utelöpande icke mindre än c:a 11,000 certifikat med ett inskrivet belopp av närmare 550 miljoner kronor. Det är givet, att en sådan förvaltning måste taga mycket utrymme i anspråk, helst därtill kommer ett stort antal inskrivna premieobligationer.

Det har sagts i denna fråga, ehuru icke av den föregående ärade talaren fastän han antydde det i någon mån, att riksgäldskontoret kunde nöja sig med ett läge på en mindre central plats och att man skulle kunna på ett annat håll uppföra en byggnad för riksgäldskontorets behov. Detta skulle nog hava utan större olägenhet kunnat ske för ett antal år tillbaka. Riksgäldskontoret skötte då hela sin upplåning genom att, vare sig inom eller utom landet, omedelbart av bankerna upptaga stora obligationslån. Men numera har riksgäldskontoret, för övrigt efter bankoutskottets och riksdagens upprepade gånger uttalade önskan, självt sökt ombesörja en del av sin upplåning genom direkt förbindelse med allmänheten. Det måste då vara av betydelse, att riksgäldskontoret såväl härvid som för statsskuldboken disponerar ett centralt läge.

Man kan även i detta sammanhang framhålla, att riksgäldsfullmäktige hava förvaltningen av riksdagshuset om hand och vad därmed sammanhör, och då är det också av betydelse, att riksgäldskontorets lokaler icke äro belägna alltför långt därifrån.

På grund av vad jag nu anfört, herr greve och talman, får jag yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr Gustafsson, Karl: Herr greve och talman! Det förvånade mig litet grand, att den förste ärade talaren var så alldeles tvärsäker på sin sak att han vågade på rak arm yrka avslag på utskottets hemställan.

Den ärade talaren riktade här vissa anmärkningar emot förslaget om inköp av denna fastighet och man kan i viss mån säga, att han hade rätt, nämligen då det gällde själva prisfrågan, ty man kan nog köpa ett lika bra hus som detta, men som icke vore beläget på en lika lämplig plats, för ett billigare pris, men det är husets läge, som fordrar detta pris. Om man då ser efter vad som betalats för den fastighet, som ligger mitt emot ifrågakvarteret, på

andra sidan gatan, nämligen den fastighet, som äges av Allmänna brandförsäkringsverket för byggnader på landet, finner man, att för detta hus, som är nätt och jämnt så stort som det nu ifrågavarande, betalats 2,020,000 kronor. Det är således husets läge, som betingar priset i första hand.

Vad sedan angår anmärkningarna emot själva huset, så riktade sig talaren i all synnerhet emot att källarvalven skulle ligga så lågt, att valvens golv skulle ligga i nivå med Mälarens vattenstånd för närvarande eller högst obetydligt däröver. Ja, men man kan väl inte begära, att man skall kunna få valven att ligga annorlunda än de egentligen ligga, och man behöver icke gå längre än till vårt eget hus, riksbankshuset, för att finna andra källarvalv, där jag tror det är betydligt sämre ställt än i detta fall, ehuru jag icke är beredd att säga, att det så är.

Vidare vill jag påpeka, att de banker, som äro belägna nedåt Kungsträdgården, säkerligen måtte ligga på ett lägre plan än denna byggnad och icke vara försedda med bättre grundförhållanden än i detta fall. Vi ha visserligen inom utskottet känt, att det skulle vara lyckligt, om vi hade kunnat få ned priset och kunde fått det något billigare än vad det nu blivit fixerat till. Men med de arbeten, som ligga bakom förslaget från fullmäktiges sida, och det behov, som blivit påpekat av riksgäldsfullmäktiges ordförande angående vad det har för fördelar, om man kan koncentrera sitt arbete på ett ställe, vare sig det gäller en affär eller ett statens ämbetsverk, måste man säga sig, att detta är gagneligt för staten, ty genom inköp av detta hus kan man koncentrera statens verk på en mindre yta, än om man förlägger dem på olika platser här och där i staden. Då nu riksdagen härigenom får ett medel att skaffa sig bättre lokaler inom riksdagshuset, anser jag, herr greve och talman, att vi böra biträda utskottets förslag, synnerligast som andra kammaren vågat sig på saken utan att säga ett ord i frågan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clemedtson: Jag skall bara säga ett par ord för att besvara de föregående båda talarnas invändningar. Jag vill då allra först be om överseende, om jag uttryckte mig otydligt, då jag sade, att fastigheten icke heller skulle stiga i värde genom den nya riksbrons tillkomst. Jag avsåg icke att säga, att fastigheten skulle falla i värde. Jag tror icke jag sade det, men skulle jag ha uttryckt mig så, var det felaktigt. Så långt ville jag icke gå, men jag förutsatte, att fastigheten på grund av de särskilda nivåförhållandena icke med säkerhet skulle komma att stiga i värde.

Vidare nämnde den förste ärade talaren efter mig, att vattenståndet i Mälaren icke kunde komma att menligt inverka, även om det skulle stiga över den nivå, som botten på källarvalven har. För min del kan jag ej tro, att det resonemanget hållit streck, ty det blir säkerligen fuktighet i lokaler, som ligga under grundvattensnivån. Sprickorna skulle icke heller vara farliga. Jag skall icke vidare ingå på den saken, men jag har min mening om den i alla fall.

Den siste talaren omnämnde, att det skulle behövas ökat utrymme för riksdagen. Ja, herr greve och talman, det kan nog vara sant, men jag tror, att vår svenska riksdag har det väl så bekvämt som man har i flera andra, förnämliga riksdagshus på kontinenten. Jag har här ett nummer av Svenska Dagbladet för några veckor sedan, och däri är mycket noga beskrivet, hur man har det i engelska parlamentet och hurusom där hälften av parlamentsledamöterna icke ens ha sittplatser i kammaren utan få sitta på läktarna. Andra exempel på detta skulle jag kunna framdraga. Jag tror, att de skäl, jag tillät mig anföra, äro åtminstone i någon mån bärkraftiga, och jag ber därför, herr greve och talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. inköp av fastighet i kvarteret Rosenbad i Stockholm.
(Forts.)

Ang. inköp av
fastighet i
kvarteret
Rosenbad
i Stockholm.
(Forts.)

Herr Björnsson: Det förhåller sig så, som den föregående ärade talaren sagt, att priset för nu ifrågavarande fastighet är mycket högt. Med nuvarande hyresavkastning tror jag, att man efter vanliga räntningsgrunder kan beräkna ett avkastningsvärde av ungefär $1\frac{1}{2}$ miljon, under det att huset skulle kosta 2 miljoner kronor. Således är det mycket klart, att då man har att taga standpunkt till denna fråga, man måste ställa sig synnerligen tveksam.

Det förhåller sig även så, som herr Clemedtson sade, att han var med om den förberedande behandlingen. Jag beundrade då och nästan avundades honom den tvärsäkerhet, med vilken han var färdig att förkasta förslaget. Jag trodde, att det berodde på en för hans ålder ovanligt stor sakkännedom, då det gällde det speciella område av fastighetsmarknaden, som har med omgivningarna kring Helgeandsholmen att göra, men då jag hört hans argumentering i dag, förstår jag, att det uppenbarligen icke är någon sådan faktisk kunskap, han har att bygga på. Han hade en del kalkyler över byggnadskostnaderna per kubikmeter, vilka naturligtvis icke utan vidare kunna vara avgörande beträffande en byggnad som denna.

Vad som till slut bestämt mig var ungefär en tankegång som denna: Det är klart, att riksdagen behöver ökade lokaler, och inom överskådlig framtid kan man icke få sådana på annat sätt än att riksgäldskontoret utrymmer sina nuvarande, för riksgäldskontorets behov för trånga lokaler. Jag frågade då de sakkunniga och fick bekräftelse på att det verkligen för riksgäldskontoret var av vikt att få centralt belägna lokaler. Jag hade trott, att det möjligen kunde gå för sig att flytta riksgäldskontoret längre bort från centralen t. ex. ut på Ladugårdsgärde, men det förklarades utan vidare vara otänkbart. Men vill man skaffa riksgäldskontoret en centralt belägen lokal, som dessutom medger en rationell arbetsledning, tror jag, att detta hus är synnerligen lämpligt, när nu ett tillfälle erbjuder sig att inköpa det, därför att samtliga våningar i det hus, som det är fråga om, ligga i nivå med motsvarande våningar i den statens fastighet, som tidigare förvärvats. Det är således möjligt, att om en avdelning av riksgäldskontoret behöver ökade lokaler, slå igenom en vägg och i nivå med golvplanet komma in i den fastighet, som staten redan äger.

Vidare förhåller det sig också så, att om man köper denna fastighet, tvingas man icke att vidtaga förändringar i den tidigare inköpta delen av fastigheten i Rosenbad, utan kan t. ex. begagna den för ändamål, som giva mycket god hyra.

Vad slutligen beträffar de valv, mot vilka herr Clemedtson gjorde sitt häftiga så kallade angrepp, vill jag säga, att de föreföllo mig vara alldeles ovanligt lämpliga för sitt ändamål, och då herr Clemedtson åberopade, att han på ort och ställe övertygat sig om hur underhålliga de äro, kan jag icke riktigt följa med honom. Jag tror ej, att han varit där vid annat tillfälle, än då jag också var närvarande. Nu har han haft den enastående turen att med hjälp av det exceptionellt höga vattenståndet i Norrström kunna göra sitt angrepp så mycket häftigare, men jag undrar, om icke sådana argument äro minst sagt flytande!

Jag har om än med någon tvekan anslutit mig till yrkandet om bifall till riksgäldsfullmäktiges hemställan, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Clemedtson: Jag ber att få uttala min tacksamhet för det lilla försök till avbasning, som min äldre kammarkamrat herr Björnsson ville giva mig. Jag har dock ej i någon mån velat uppställa mig som fackman. Såsom vetenskapsman vet nog herr Björnsson, att den enskilde ledamoten av riksdagen icke kan vara fackman på alla de områden, som riksdagen har att yttra sig om. Men då jag förfäktat min sak, beror det på att jag är personligen övertygad om riktigheten av vad jag framfört. Därför tager jag mig friheten

att yttra mig. Här hade jag också stöd av sakkunskapen, nämligen kungl. byggnadsstyrelsen, fastän lektor Björnsson säger, att så icke är fallet. Byggnadsstyrelsen säger, att om fastigheten skulle uppföras med nu rådande byggnadskostnader, skulle man komma till just de siffror jag tagit mig friheten att angiva, nämligen för själva byggnaden 1,050,000 kronor, och för tomten kunde man beräkna 600,000 kronor.

Jag tror, att man här bör tillämpa den gamla kända regeln, enligt vilken man i tvivelaktiga fall icke skall handla.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Björnsson: Jag skall endast be att med anledning av vad den föregående ärade talaren anfört beträffande byggnadsstyrelsen få erinra, att kungl. byggnadsstyrelsens chef själv bestämt förordat inköpet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 68, angående tillfälliga lönetillägg åt vissa kvinnliga skrivbiträden i riksbanken och i riksgäldskontoret; samt

nr 69, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av det s. k. Köpingskomplexet i Västmanlands län.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och aktiebolaget Öfverums bruk.

Ang.
utbyte av mark
mellan kronan
och aktie-
bolaget Öfve-
rums bruk.

I en till riksdagen den 2 maj 1924 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 220, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att ett utbyte av fastigheter finge äga rum mellan kronan å ena sidan och aktiebolaget Öfverums bruk å andra sidan på vissa i propositionen angivna sätt och villkor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 456, av herr Johanson i Hörninge m. fl., vari hemställts, att Kungl. Maj:ts förenämnda proposition måtte av riksdagen avslås.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med bifall till den i ämnet väckta motionen II: 456 måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Ang.
utbyte av mark
mellan kronan
och aktie-
bolaget Öfve-
rums bruk.
(Forts.)

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr greve och talman, mina herrar! Mot ett enhälligt utskott och sedan nu andra kammaren har biträtt utskottets förslag, skulle det icke falla mig in att söka övertyga första kammaren om att det hade varit riktigast att biträda den kungl. propositionen, och jag har endast begärt ordet för att såsom min mening uttala, att denna fråga nog kommer tillbaka och bör komma tillbaka, ty affären, det här ifrågavarande bytet, är av den beskaffenhet, att det innebär en stor ekonomisk fördel för staten. Har jag läst utskottsbetänkandet riktigt, så innebär detta betänkande med dess motivering endast ett nej för tillfället, men att man har velat liksom hålla dörren öppen för framtiden. Nu hann ju den propositionen icke komma fram förrän vid en mycket sen tidpunkt och under stor brådska, och det gjorde ju, att åtskilliga undersökningar, som kanske hade varit önskvärda, icke hunno göras. Detta förhållande tror jag för min del är den egentliga anledningen till att riksdagen nu avslår den kungl. propositionen. Vid ett annat tillfälle torde detta missförhållande lätt kunna rättas till.

Herr **Sederholm**: Anledningen till att utskottet här enhälligt avstyrkt denna ganska stora affär är nog icke den, att utskottet principiellt anser, att en affär av denna art överhuvud icke skulle kunna och böra komma till stånd, utan det är vissa särskilda omständigheter, som varit förenade med denna proposition och som jag här vill i korthet säga några ord om.

Det framhålles i utskottets utlåtande, att man hade önskat, att denna fråga varit så förberedd, att det funnits yttranden av alla de myndigheter, som pläga yttra sig, när kronan avhänder sig mark. Särskilt har det ju alltid varit angeläget, att kronan tagit omsorg om dem, som varit arrendatorer på fastigheten, så att de, i den mån det varit möjligt, kunnat få en tryggad ställning, även sedan de upphört att vara kronoarrendatorer. Dessa synpunkter tycktes icke ha blivit tillräckligt beaktade. Vidare voro de handlingar, som förelågo för utskottet att bedöma frågan, alltför knapphändiga och för litet upplysande, så att utskottet ansåg sig icke kunna bilda sig en personlig mening huruvida detta köp skulle vara en för staten gynnsam affär. Men man har ej heller kommit till en motsatt uppfattning, utan det är det ofullständiga skick, vari handlingarna föreligga, som i detta fall varit ett hinder för utskottet att tillstyrka saken.

Det var ytterligare ett tredje förhållande, som kom till under utskottets handläggning. Det visade sig, att man på en egendom, som ligger i närheten av denna fastighet nere i trakten av Västervik, som kronan skulle avhända sig, förklarat sig villig att på egen bekostnad utföra en kanalled, som skulle möjliggöra en billigare utdrivning av virket från dessa fastigheter. Nu har det anförts i propositionen, att ett av de väsentligaste skälen för kronan att avhända sig denna fastighet var de svåra och besvärliga utdrivningsförhållandena. Innan det vunnits någon klarhet om, huruvida projektet om denna farled verkligen kunde medföra betydande fördelar för kronan, ansåg man det vara lämpligast att ställa sig avvaktande och icke för närvarande tillstyrka saken. Principiellt synes det mig icke ligga något som helst oriktigt utan tvärtom något mycket riktigt i att kronan söker förvärva goda och växtliga skogsmarker, även om de icke äro beväxta med gammal skog utan med ungskog, och på så sätt tillgodogöra sig markens produktionsförmåga så att säga på längre sikt samt i stället avhänder sig mindre arealer, bevuxna med avverkningsbar skog, inom sådana områden, där staten själv icke äger förädlingsverk. Jag tror, att om frågan återkommer i bättre förberett och klarare utrett skick, ett avslag nu åtminstone icke på något vis behöver innebära ett

ställningstagande till frågan, så att den även då behöver röna samma mottagande från riksdagens sida.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Rune**: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag rätt noga känner till de rådande förhållandena beträffande denna egendom och Öfverums bruk ber jag att här i anslutning till de anföranden, som hållits från statsrådsbänken och av den ärade talaren på Sörmlandsbänken, få uttala som min mening, att jag tror, att det skulle vara mycket lämpligt, om ett sådant avtal, som här är ifrågasatt, komme till stånd. Jag vill särskilt påpeka, att det pågår en ganska besvärlig och synnerligen invecklad vattenprocess mellan Kungl. Maj:t och kronan och Öfverums bruk, som, såvitt jag förstår, skulle få en lycklig lösning, om denna affär komme till stånd. Emellertid är det ju så, att jag icke kan här bedöma detta pris och detta avtals ekonomiska förutsättningar, och icke heller kan jag närmare gå in på de förhållanden, som här från utskottets sida berörts. Jag skall därför, herr greve och talman, inskränka mig till att uttala den förhoppning, som de andra herrarna också tyckas ha gjort, att denna fråga måtte återkomma och då i så utrett skick, att den kan av riksdagen anses böra bifallas.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang.
utbyte av mark
mellan kronan
och aktie-
bolaget Öfve-
rums bruk.
(Forts.)

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; samt

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer, lantbruksstipendiater och lantmätare.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion, nr 203, om åvägabringande av utredning och förslag i lantarbetarfrågan.

Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 203 hade herr *Möller* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta *allsidigt* utreda lantarbetarfrågan och för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon första kammarens åtgärd.

Herr **Lindhagen**: Då motionären icke synes vara tillstades för att försvara sin motion, skall jag be att få yttra några ord.

Lantarbetarna ha på grund av sina bosättningsplatser och andra förhållanden under alla tider blivit mindre väl tillgodosedda. Det har ju på sätt och vis le-

*Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)*

gat i sakens natur. Emellertid har riksdagen vid flera tillfällen på senare år riktat uppmärksamheten på dem, och då utskottet nu börjat med en historisk framställning, som begynner med 1919, vill jag omnämna, att redan 1907 upptogs denna fråga i en motion av mig och den föranledde ett bifall till framställningen om utredning av lantarbetarnas levnadsförhållanden. I denna framställning menades med lantarbetare småbönder, torpare, statare, drängar och pigor, backstugusittare och inhysingar. Båda utskotten, i första och andra kammaren, framhöllo då, att någon undersökning och kännedom officiellt om lantarbetarnas förhållanden icke fanns, utan att det huvudsakligen var industriarbetarnas förhållanden, som blivit undersökta.

Med anledning av riksdagens skrivelse verkställdes en omfattande, kanske allt för omfattande statistisk undersökning i denna sak, men det hördes aldrig av något vidare. För min del har jag interPELLERAT två eller tre gånger, sprungit i trappor och ringt upp i telefoner. Man har sagt: Jo, det kommer nog någonting — men aldrig kom det någonting! På det sättet har jag arbetat sedan 1907, och alla vederbörande ha sagt: Det kommer — men det har aldrig kommit. Så väcktes förslaget 1919 av herrar Lindman och Sjölander om utredning av lantarbetarfrågan, då förmodligen i mera inskränkt bemärkelse. Även då förordades saken i bägge kamrarna, men den föll på grund av något smolk i mjölken vid kommunikationen mellan kamrarna.

För tredje gången kommer nu en motionär, herr Möller, tillbaka och begär en allsidig utredning i lantarbetarfrågan och framläggande av förslag för riksdagen. När jag läste det kände jag mig liksom vara på min egen gata. Det var 1907 års av vederbörande där uppe bortglömda riksdagsskrivelse, som det fanns ytterligare tillfälle för mig att främja genom att hoppas på bifall till herr Möllers motion, som skulle innefatta en påminnelse om, att man någon gång väntade svar på riksdagens begäran av år 1907 om förslag i ämnet till riksdagen.

Utskottet har däremot denna gång funnit, att saken är i gång. Jag vet icke, utskottet tyckes icke ha reda på den statistik, som föranledde 1907 års riksdagsskrivelse, utan utskottet håller sig till de senaste företeelserna och då räknar utskottet upp åtskilliga saker, som blivit gjorda. Bostadsfrågan har änyo blivit föremål för undersökning på grund av ett beslut vid den internationella arbetskonferensen i Genève och Sverige har biträtt konventionen angående dessa saker. Tjänstehjonstadgan, som berör lantarbetarnas rättsliga ställning, har riksdagen skrivit om i år o. s. v. Ett icke oväsentligt statistiskt material finnes tillgängligt och man fortsätter även med den saken fortfarande, och då tycker utskottet, att det är nog.

Nu vill jag medgiva, att ett platoniskt deltagande och biträdande av denna internationella arbetskonferens' beslut har principiell betydelse och skall väl någon gång i tidernas längd leda till någonting. Man kan emellertid säga om denna internationella arbetsbyrå detsamma som man kan säga om den svenska statistiken angående lantarbetarnas levnadsförhållanden, att det blir statistik på statistik, och det växer upp liksom höga berg där nere i Genève, men man kommer icke långt med att föra fram någonting i levande livet. Det är som om dessa statistiska undersökningar hade förmåga att kväva handlingen och i varje händelse fördröja den i allra högsta grad. Man behöver mera aktualitet och påtagligt grepp på saken inom detta land. Vi kunna icke nöja oss med en hänvisning till sådana platoniska instämmanden i nationella beslut och hänvisningar till statistiskt arbete.

Man kan möjligen säga, att motionärens yrkande om en allsidig utredning i lantarbetarfrågan och förslag till riksdagen är ett sådant där allmänt yrkande, som inbegriper för mycket. Men å andra sidan har riksdagen två gånger, 1907 och 1919, ansett det rätta greppet vara en allmän framställning, och jag tror att

det behöves alldeles särskilt i lantarbetarfrågan, därför att den har svårt att sköta sig själv på grund av att dessa arbetare bo på så skilda håll och arbeta under säregna förhållanden. Man måste på samma gång som man sysslar med detaljerna peka på, att det hela icke får rinna ut i sanden, utan det måste tagas itu med frågan på ett mera sammanfattande och allsidigt sätt. Då riksdagen 1907 skrev och icke fått något svar, och riksdagens kamrar 1919 upprepade denna framställning, kanske icke i samma omfattning som år 1907, då det gällde även småbönder och torpare, vilken framställning icke lett till någonting annat än statistik, och då nu slutligen en framställning kommer av enahanda beskaffenhet och påkallar en allmän utredning, betyder detta för mig en påminnelse om, att man önskar något sammanfattande grepp och påtaglig handling och icke bara statistik och konferenser i denna mycket viktiga och försummade fråga. Av dessa skäl skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till motionen.

*Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)*

Herr Almkvist: Jag anhåller att med hänvisning till motiveringen i utskottets betänkande få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Det hade icke varit min avsikt att uttala mig om utskottets hemställan med anledning av min motion. Det framgår ju av utskottets framställning, att det pågår utredningar i olika avseenden rörande lantarbetarnas förhållanden. Men jag vill bara understryka vad herr Lindhagen nämnde, rörande alla dessa många utredningar, som pågå och som ha pågått beträffande lantarbetarnas löneförhållanden, att det förelåg utredningar hos socialstyrelsen redan år 1919. Det förefaller, som om de icke skulle komma att leda till något egentligt positivt resultat, och jag förmodar, att detta sammanhänger med, åtminstone i någon mån, att lantarbetarna äro alltför illa eller kanske rättare sagt alltför svagt representerade i svenska riksdagen, under det att alla andra samhällsklassers olika behov och intressen framföras inom riksdagen, böndernas, industriidkarnas och industriarbetarklassens. Man kan icke komma ifrån, att de speciella intressen, som lantarbetarna kunna ha, framföras icke med någon större styrka i varje fall i Sveriges riksdag, och det är väl antagligen en av anledningarna till, att man på detta område aldrig kommer från ord till handling. Det läser icke kunna bestridas, att lantarbetarna, sedda såsom klass, såsom en särskild grupp i samhället, för närvarande äro kanske de mest efterblivna i hela vårt land och att denna efterblivenhet hänger samman med deras sociala och ekonomiska ställning. Det är för mig alldeles självklart, att samhället här har en uppgift att utföra, att se till att även denna del av medborgare får ett bättre kulturellt och socialt underlag. Men jag får erkänna, att även om i denna nya begäran om utredning skulle ligga en påminnelse om dessa medborgares förhållanden och deras existens och önskvärdheten av att statsmakterna intressera sig för deras existens, så tror jag uppriktigt sagt ej på något vidare praktiskt resultat, förrän det kommer till makten här i landet personer, som på ett annat och livligare sätt intressera sig för lantarbetarnas ställning än man för närvarande gör och hittills har gjort. Jag tänker därför för min del icke framställa något yrkande om bifall till motionen, men i varje fall har jag velat påminna om lantarbetarnas förhållanden, och jag hoppas, att det så småningom och snart nog skall komma från ord till handling även i lantarbetarfrågan.

Herr Elisson: Ja, den siste ärade talaren sade, att samhället har stora uppgifter att fylla, när det gäller att förbättra lantarbetarnas ställning, och det är jag den förste att erkänna. Det har genom utredningar pekats på många vägar att förbättra deras ställning. Men jag vill till den siste ärade talaren säga, att den säkraste vägen att förbättra lantarbetarnas ställning och förhålla dem till en bättre social ställning är att sörja för, att jordbrukets bärighet blir

Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)

sådan, att det kan betala lantarbetarna, så att de kunna bli jämställda med andra arbetarklasser, ty det är första förutsättningen för att lyckas i denna strävan. Sätter man ej det som motto, hjälper det icke med vare sig den ena eller andra utredningen, ty det är alldeles tydligt, att det är de ekonomiska förutsättningarna, som äro de bärande.

Herr Lindhagen: Den siste talaren har alldeles rätt uti att i samma mån som de jordbruk, som ha lantarbetare anställda hos sig, bära sig, i samma mån ökas också utsikten för lantarbetarna att få det bra, men det är icke avgörande. Även industriarbetarklassen hade det mycket dåligt, innan den organiserade sig, t. o. m. i sådana företag, som inhöstade miljoner. Det var först sedan industriarbetarna själva fäst uppmärksamheten på sin sak, som det blev någonting av, och så kan det vara på många håll och även här. Det ena goda forskjuter således icke det andra, menar jag.

Det är en fråga, som jag glömde nämna och icke alls berörts av utskottet, en fråga, som möjligen faller under motionärens motivering, då han talar om lantarbetarnas »avanceringsmöjligheter». Jag vill betona, att en mycket stor fråga, där de *måste* ha hjälp av statsmakterna, är frågan om deras möjlighet att kunna få ett eget jordbruk så småningom. Man kan säga, att lantarbetarnas sysselsättning är en god skola för dem, som vilja bli egna jordbrukare, och det skadar ju icke att passera graderna, men lantarbetarna böra ha någon framtidsmöjlighet, de böra kunna tänka sig att bli sina egna, vartill ju alla människor sträva och särskilt på jordbrukets område. Men det är en sak, som tydligen icke hjälpes genom egnahemsrörelsen, därför att egnahemsrörelsen förutsätter, att den, som den vill hjälpa, skall ha besparingar. Således är det icke fullt obemedlade utan halvt bemedlade eller något dylikt som bliva helpna genom egnahemsrörelsen. Men lantarbetarna ha bara sina två tomma händer. Kanske någon kan lägga av något, men i regel ha de inga resurser att bilda egna hem. Här vill det till att man låter just detta folkmaterial, som är skolat i jordbrukets konst, få fullända sig genom att få arbeta för egen räkning.

Herr Möller påpekade, att lantarbetarna äro för svagt representerade i riksdagen. Jag vill säga, att detsamma gäller om torpare och alla små arrendatorer och småbönder också förresten, de äro verkligen ganska fåtaligt representerade. Det finnes icke en enda arrendator av den mindre arrendatorsklassen, som har säte och stämma i den svenska riksdagen, och lantarbetare förekomma här ytterst sällan. Detta är ett av de största missförhållandena i fråga om riksdagens sammansättning. Det visar, att de icke äro tillräckligt starka, ty om de skriva in sig i ett parti och begära en plats vid riksdagsmannavalen, låtsas man icke om det, utan man för fram personer från andra och härskande samhällsklasser, och torpare, arrendatorer och lantarbetare stå där utan att på något sätt kunna göra sig gällande. Det skulle bli annan fart i jordfrågan, ifall det funnes en tät besättning av lantarbetare och små arrendatorer både i första och i andra kammaren, då först skulle det bli luft i luckan för jordfrågan. Nu komma alla jordfrågor upp om lördag och onsdag, undanskjutna tills riksdagen är på upphållningen, så att vi i trötthetens tecken skola kunna klubba igenom nödortfigt utskottsutlåtandena utan att kunna få gehör för mera målmedvetna uppslag. Sådan är ställningen i en riksdag, där förenämnda folkklasser sakna representation.

Herr Julin: Här stå mot varandra herr Lindhagens yrkande om bifall till motionen och herr Almqvists yrkande om bifall till utskottets hemställan. Det skulle vara synnerligen olyckligt om kammaren av denna debatt skulle få det intrycket, att utskottet icke behjärtat motionen. Så har emellertid varit för-

hållandet. Man ser på sidan 2, att utskottet säger, att lantarbetarfrågan är av en stor betydelse och därför värd statsmakternas uppmärksamhet. Men utskottet har samtidigt påvisat, att statsmakterna ingalunda försummat denna fråga. Visserligen ha de icke vidtagit åtgärder i samma utsträckning som motionären begärt och herr Lindhagen önskar, men dock i rätt stor utsträckning. Utskottet var till den grad välvilligt stämt mot den framlagda motionen, att utskottet till en början var villigt att utan vidare gå med på motionärens begäran om en skrivelse med anhållan om utredning. Man stödde sig då närmast på 1919 års riksdagsbeslut, där bägge kamrarna voro med om en sådan utredning, men frågan föll på grund av, att den vandrade mellan bägge kamrarna, så att man icke hann jämka ihop besluten, förr än det utskott, som hade frågan om hand, redan upplöst sig. När vi fattade det preliminära beslutet, kände vi dock på oss, att vår utredning icke var avslutad, utan borde fortsätta, och därvid påvisades bland annat tre omständigheter, som sedan blevo bestämmande för utskottets ståndpunkt. Utskottet släppte ingalunda sitt livliga intresse för saken och sin förståelse för motionärens yrkande. Men då dessa tre sakförhållanden förelågo, ansåg sig utskottet icke kunna komma fram till något annat än en hemställan, att motionen denna gång icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda. Den första saken var, att under denna riksdag lantarbetarnas rättsliga ställning tagit ett stort steg framåt genom beslutet i tjänstehjonsfrågan. Den andra var, att vi från vederbörligt håll fingo reda på, att Kungl. Maj:t i oktober månad satt i gång en utredning om lantarbetarnas bostadsförhållanden, vilket motionären inte känt till. Åtminstone omnämner motionen det inte. För det tredje utgör motionärens yrkande i rätt hög grad begäran om sammanförande av statistik, och vi ha kunnat påvisa, att det föreligger sådan statistik, som är mycket noggrant förd och som fortfarande föres. Det är inte fråga om siffror, som man hämtat från år 1907 eller år 1909, den tid herr Lindhagen talade om, utan från år, som ligga på denna sidan världskriget. Här har jag i min hand ett häfte av Sveriges officiella statistik för 1922. Det är av betydande omfattning och innehåller bl. a. uppgifter om arbetstillgång, arbetstid och arbetslöner inom det svenska jordbruket år 1922. Det är just dessa uppgifter, som vi för bedömande av föreliggande fråga behöva. För närvarande föreligga också preliminära uppgifter för år 1923, och om någon månad blir även detta års statistik komplett.

Då denna fråga alltså på detta sätt länge och väl varit upptagen till prövning av statsmakterna, fanns det ingen rimlig anledning att hemställa, att riksdagen ytterligare skulle skjuta på, så mycket mindre som man då skulle kunna äventyra de utredningar, som redan äro igångsatta. Utskottet delar tillfullo motionärens syn på saken, men för ögonblicket ansågo vi det för frågans egen skull riktigast att inte begära någon ytterligare utredning.

Herr Möller: Herr talman! Jag uppkallades av herr Elissons anförande.

Det är visserligen sant, att lantarbetarnas ekonomiska ställning naturligtvis även beror på jordbrukets bärighet, men herr Eliasson är säkert inte obekant med det förhållandet, att de lantarbetare, som äro anställda hos landets stora godsägare, inte ha det bättre ekonomiskt ställt än lantarbetare, anställda hos medelstora godsägare eller hos småbönder. Nog finnes det i detta land ett ganska betydande antal stora godsägare med högst betydliga inkomster, och skulle det alltså bara bero på jordbrukets inkomstförhållanden, funnes det nog möjlighet, åtminstone i vissa fall, att sätta lantarbetarna på bättre stat, än de för närvarande ha. Det må tillåtas mig att säga, att erfarenheten hittills inte har visat, att arbetarnas ekonomiska ställning förbättrats, annat än i mycket få undantagsfall, på grund av vederbörande arbetsgivares goda vilja. Tvärtom hålla även personer med mycket stora inkomster på, att något utöver den all-

(Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)

*Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)*

männa medellönen få arbetarna överhuvud inte ha. Jag tror därför inte alls, att herr Elissons argument kan få användas generellt på det sätt, han syntes benägen att göra.

Herr Almkvist: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag förra gången yttrade mig så kort, som jag gjorde, var det i avsikt att om möjligt undvika en debatt, som jag ansåg vara överflödig i denna fråga. Då emellertid en annan av utskottets ledamöter funnit sig böra redogöra för utskottets behandling av ärendet, anser jag mig, till komplettering och korrigering av de uppgifter, han lämnat angående utskottets ställning, böra säga ytterligare några ord.

Det förhåller sig visserligen på det sättet, som den ärade utskottsledamoten yttrade, att utskottet ställde sig sympatiskt till tanken på att genom en utredning kunna åstadkomma förslag till mera ordnade förhållanden för lantarbetarna, vilkas betydelse i samhället stod fullt klar för utskottet. Under behandlingen av motionen fann utskottet emellertid, att motionärens framställning på grund av dess avfattning icke kunde läggas till grund för en tillstyrkan om utredning. Skulle utskottet hava tillstyrkt kammaren att hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning, hade till grund därför kommit att ligga icke herr Möllers motion utan huvudsakligen innehållet i det utskottsutlåtande, som förelåg till riksdagens behandling 1919 och som då godkändes. Men ehuru sympatier för en förbättring av lantarbetarkårens ställning förefunnos inom utskottet, har detta dock, på grund av skäl, som jag strax skall beröra, icke ansett sig böra tillstyrka en utredning. Men dessförinnan tillåtes det måhända att säga några ord med anledning av herr Lindhagens nyss fällda påstående, att riksdagens ringa intresse för den föreliggande frågan beror på att lantarbetarna inte ha egna representanter i riksdagen. I det fallet kan väl ändå aldrig herr Lindhagen ha avsett, att utredningen skulle ge ett resultat, som på något sätt skulle bidra att med avseende på antalet höja lantarbetarnas representation i riksdagen. Det vore visserligen ur en synpunkt önskvärt, att lantarbetarna hade representanter ur egen krets i riksdagen, så att man sluppe undan detta ständiga teoretiserande och i stället finge mera praktiska synpunkter dominerande vid dylika frågors behandling. Jag ber i detta sammanhang få fästa uppmärksamheten på, att lantarbetarna inte saknat möjlighet att införa utskottet — och därmed också införa riksdagen — tillkänna sin syn på denna fråga. Utskottet har nämligen begärt yttrande över herr Möllers motion av bl. a. svenska lantarbetareförbundets styrelse. Större delen av detta yttrande går ut på att visa, att lantarbetarna själva anse, att deras ställning, i den mån den är ogynnsam, sammanhänger med legostadgans bestämmelser och dessas tillämpning. Lantarbetareförbundets styrelse framhåller så t. ex. bl. a., att stadgan genom sina verkningar håller arbetarna nere i ekonomiskt och socialt betryck och hindrar tillförandet av nödig arbetskraft till landets jordbruk samt att den giver husbonden ett inflytande över arbetarens privatliv och skapar en sådan anda på arbetsplatserna, att den vid friare förhållanden vande arbetaren icke känner sig kunna trivas därmed o. s. v. Då följaktligen lantarbetarnas rättsliga och sociala ställning, enligt arbetarnas egen uppfattning, i stor utsträckning sammanhänger med legostadgans tillvaro, följer självfallet, att riksdagen därigenom att den beslutat anhålla om en utredning, som avser upphävande av denna stadga, redan vidtagit åtgärder för undanröjandet av de missförhållanden, som anses i främsta rummet bero på denna stadgas innehåll. Lantarbetarnas önskemål i detta hänseende ha alltså redan blivit väsentligen tillgodosedda.

Beträffande därefter bostadsförhållandena ha både motionären och de talare, som hittills yttrat sig, helt och hållet förbiset, att dessa förhållanden under

senare är undergått avsevärd förbättring t. ex. genom att vissa läns lands-
ting infört bostadsinspektion, som ju avser att vaka över att bostadsförhål-
landena för lantarbetarna äro så tillfredsställande som möjligt. Utskottet förbi-
ser dock icke, att bostadsförhållandena för lantarbetarna i vissa delar av vårt
land det oaktat ännu äro långt ifrån tillfredsställande. Då emellertid, såsom för-
ut är omnämnt under debatten, på grund av en rekommendation av internationell
art denna fråga av Kungl. Maj:t anbefallts till fullständig utredning — att
den är fullständig, framgår av bilagan 3 till utskottets utlåtande — är ju också
den delen av spörsmålet om lantarbetarnas ställning föremål för statsmakternas
synnerliga uppmärksamhet.

När alltså utredning på de viktigaste områdena redan pågår, har det synts
utskottet olämpligt att nu begära en ytterligare utredning, omfattande ett helt
komplex av frågor. En sådan utredning kan nämligen icke blott fördröja, utan
också äventyra resultatet av de viktiga utredningar, som Kungl. Maj:t redan
anbefallt. Det är på dessa grunder, utskottet icke ansett sig nu kunna tillstyrka
en utredning.

Herr Gustafsson, Karl: Jag hade inte tänkt säga något vid denna sena
timme, men jag vill inte låta uttalandet från herr Möllers sida stå oemotsagt.

Herr Möller säger, att lantarbetarna äro socialt efterblivna och för litet repre-
senterade i svenska riksdagen. Ja, om man betraktar våra lantarbetares för-
hållanden i stort sett och jämför dem med arbetarnas förhållanden i städerna,
får jag säga, att städerna i viss mån gå före i socialt hänseende, men man finner
nog även arbetare i städerna — i synnerhet i Stockholm — som inte stå socialt
högre än vad våra arbetare på landsbygden för närvarande göra.

För min del har jag ingenting emot, att lantarbetarnas ställning så mycket
som möjligt förbättras. Det är min högsta önskan, att så kunde ske, men det
kan inte ske endast genom utredningar, utan det är, som herr Elisson sade,
klart, att det är jordbrukets bärighet, som måste vara grunden för betalningen
av våra lantarbetare. Det är på jordbrukets inkomst som våra lantarbetare
liksom många andra få bygga sin existens, och efter den inkomsten får man även
inrätta sig så gott det går. Jag får då säga, att om man ser på förhållandena
ute på landet, så skall ju lantbon, synnerligast den större arbetsgivaren och även
långt ner bland de mindre arbetsgivarna, i första hand hålla sina arbetare med
egna bostäder. Om man ser på andra näringar, t. ex. industrien, har denna i
allmänhet förlagt sin verksamhet till städer och stationssamhällen, där bygg-
nadsverksamheten överlämnats till andra än arbetsgivarna. Detta är något att
beakta, då man tar ställning till lantarbetarfrågan.

Vad vidare beträffar den omständigheten, att dessa lantarbetare inte äro re-
presenterade i svenska riksdagen, kunna vi, mina herrar, se efter, vilka av oss
som representera arbetarna nu? Det gjordes ett uttalande — jag tror av herr
Lindhagen — att det är för få representanter för verkliga småbönder och lant-
arbetare i riksdagen. Jag tror tvärtom, att många av oss, som nu representera
lantmännen, ha från vår tidigaste ungdom arbetat inom lantbruket och äro fullt
inne i frågan. Vi känna till och kunna bedöma vad våra lantarbetare behöva
på detta område. Det är ju så, att en människa, som kommer ut i livet, synner-
ligast på landsbygden, i de flesta fall får arbeta sig upp från en lägre ställning
till nästa trappsteg och genom att söka lägga det ena till det andra förbättra
sin existens, för att med tiden nå en jämförelsevis bättre ställning. Detta har
sedan gammalt varit sättet att arbeta sig upp och kommer även i fortsättningen
att vara det bärande momentet, ty genom arbetsamhet och sparsamhet skapas
välförstånd.

Vad det beträffar, att vi inte skulle ha så många representanter för dessa
lantarbetare i riksdagen, får jag fråga de herrar, som representera våra arbe-

*Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)*

Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)

tare: huru många av dessa representanter känna lantarbetarnas förhållanden? Är det inte oftast så, att det är borgmästare, tidningsmän och personer ur andra kategorier, t. o. m. jurister, som representera lantarbetarna? Huru mycket känna de till denna sak? Jag tror mig med mera pondus kunna säga, att jag känner dem lika mycket som dessa arbetarrepresentanter.

På grund av vad jag här yttrat, får jag, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Heyman: Herr greve och talman! Jag uppkallades också av herr Möllers sista anförande. Jag vill med mitt genmåle helt och hållet understryka vad herr Elisson sade, att vill man förbättra lantarbetarnas ekonomiska och sociala villkor, måste man först ge jordbruket de nödiga existensmöjligheterna. Detta måste givetvis utgöra grundförutsättningen för att de, som arbeta på jorden, också erhålla bättre förhållanden. Riktigheten av detta påstående torde inte ens herr Möller vilja förneka, eller att det i längden är absolut utförbart att bringa upp lantarbetarna i jämförelsevis höga löner eller hög social standard i övrigt, om icke jordbrukets allmänna ekonomiska läge kommer att utgöra förutsättning härför.

Jordbrukets allmänna ekonomiska läge bestämmes emellertid, som herr Möller vet, sedan ett par år tillbaka av det faktiska förhållandet, att samtliga jordbruksprodukter i prishänseende gått djupt under den allmänna prisnivån för andra varor. I realiteten, herr Möller, betyder detta givetvis ingenting annat, än att när värdet av produktionen väsentligt understiger värdet av produktionsmedlen, att jordbruket är starkt förlustbringande. Vidare vill jag framhålla, i anledning av vad herr Möller yttrade om de stora jordbruken, att förlusten just är särskilt stor på de gårdar, som använda lejd arbetskraft och där sålunda förlusten helt eller delvis icke kan täckas genom undervärdering av ägarens eller familjens inarbetade lön.

Beträffande åter själva lönen för lantarbetarna är jag den förste att villigt medge, att denna är för låg i förhållande till det allmänna prisläget. Deras löner äro också för låga i förhållande till de löner, som betalas inom industrien och kommunikationsverken. Enligt mitt förmenande skulle det, inte minst för jordbrukets egen skull, vara högonskligt, om förhållandena inom jordbruksnäringen verkligen vore sådana, att lantarbetarnas löner kunde bringas i paritet med de löner, som betalas inom industrien och kommunikationsverken. Men jag måste upprepa vad jag förut sade: tyvärr medger jordbrukets bärkraft inte ens de löner, som nu betalas. Jordbruket sviktar redan under tyngden av dessa löner, huru lätta de än äro. I längden, herr Möller, går det inte att inom en näring ge ut mera än man får in.

Under sådana förhållanden slutar jag med att säga, att om herr Möller bidrar till att hjälpa jordbrukets produkter upp till den allmänna prisnivån för andra varor, vevar hela denna fråga, som ligger herr Möller så varmt om hjärtat, upp sig själv.

Herr Möller: Herr talman! Jag vill endast svara på det allra sista.

Den erfarenhet jag har, vittnar om, att det inte hjälper sig självt, ty även om godsägarnas och böndernas inkomster skulle stiga med låt mig säga 100 %, komma dessa bönder och godsägare inte frivilligt att höja lantarbetarnas löner.

Herr Elisson: Jag vill bara säga till den siste ärade talaren, att det var verkligen en dålig erfarenhet han har om de verkliga förhållandena ute i landet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner först på bifall till vad utskottet i det

nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ännu väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om
utredning i
lantarbetar-
frågan.
(Forts.)

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,37 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 30 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Malmroth* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 230, med förslag till lag om befrielse för vissa marinen tilldelade värnpliktiga från viss tjänstgöringsskyldighet.

Justerades protokollen för den 23 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss utvidgning av statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

nr 215, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående pensionering av betjäningen vid Flyinge hingstdepå och stuteri samt Ströms-holms hingstdepå;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 4 och 5 i förordningen den 16 maj 1890 angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända;

nr 217, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om dels beredande av lika pensionsförmåner i vissa fall åt f. d. befattningshavare i statens tjänst av samma grad, dels ock höjda pensioner åt pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst, som pensionerats enligt äldre bestämmelser;

nr 218, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 2 § 2 mom. c) i förordningen den 1 juni 1923 angående ersättning av statsmedel för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsförhållandena under 1914—1919 års världskrig; samt

nr 219, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning angående ekonomiska föreningars sparkasserörelse.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 221, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till lindring av fraktkostnaderna för kalk jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, statsutskottets utlåtanden nr 108—121, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 3 och 4, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 51—53, första lagutskottets utlåtande nr 39, andra lagutskottets utlåtanden nr 29—33, jordbruksutskottets utlåtanden nr 69—71 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden uppföra konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om landsting m. m. jämte sex i ämnet väckta motioner, och konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen, näst efter första lagutskottets utlåtande nr 39 samt övriga ärenden i vanlig ordning.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 230.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
